

Nieuwsbrief Rechtspraak Europa

Aflevering 1 – 2024

dinsdag 9 januari 2024

Inhoud

In deze nieuwsbrief vindt u de volgende onderwerpen: (Door op het onderwerp te klikken komt u direct bij de uitspraken op het betreffende rechtsgebied.)

INHOUD	1
LEESWIJZER.....	3
DEEL I – RECHTSPRAAK	4
Aanbesteding en overheidsopdrachten.....	4
Aansprakelijkheid lidstaat.....	7
Abortus	7
Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers.....	8
Asiel, migratie en Unieburgerschap	12
Beginselen EU-recht	16
Belastingen.....	16
Belastingen, accijns.....	17
Belastingen, btw	18
Belastingen, douane en tariefindeling	22
Brexite	22
Civiel.....	22
Consumenten	23
COVID-19.....	26
Detentie, politiebehandeling en politieonderzoek	28
Diensten, elektronische communicatiediensten	29
Digitalisering, social media en AI	30
Discriminatie en gelijke behandeling.....	31
Energiemarkt	33
Euthanasie	33
Familielieven en familierecht.....	34
Financiële markt en diensten, EMU, Bankenunie	35
GBVB – Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid	37
Gewasbeschermingsmiddelen	39
Gezondheid, geneesmiddelen en etikettering.....	40
Godsdienstvrijheid.....	41
Grondrechten (Handvest), EVRM, Raad van Europa	43
Huiselijk geweld, seksueel misbruik.....	43
IE - Intellectuele eigendom.....	43
Insolventie	45
Institutioneel	46

Maandelijks overzicht van de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU).

De Nieuwsbrief Rechtspraak Europa is een samenvoeging van de Nieuwsbrief Rechtspraak Europa (Marc de Werd/Hof Amsterdam) en de GCE-nieuwsbrief (Joanne Bik/LBvR).

Kernredactie: Lizette van Bergen, Joanne Bik, Caroline ten Dam en Mariëlle Leenaers. Vaste medewerkers: Anouk Biersteker, Anne-Marie ten Bosch, Cleo Dermout, Stefan Flipse, Maartje Fritsche, Nicolien Keereweer, Nadine Laatsch, Suus Pesch, Charlotte Roseboom, Chris Sillen en Nynke Veenstra.

Rechtspraak Europa komt tot stand door een samenwerkingsverband tussen het Gerechtshof Amsterdam en het Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (LBvR), en wordt gepubliceerd op de website van de rechtspraak en op MKO (alleen intern). Het archief is te raadplegen op rechtspraak.nl.

Rechtspraak Europa rechtstreeks ontvangen? Stuur een mail naar RechtspraakEuropa@rechtspraak.nl om te worden toegevoegd aan de verzendlijst.

IPR.....	47
Landbouw en visserij.....	48
LHBTI-rechten	51
Luchtvaart.....	52
Manipulatiesoftware auto's.....	52
Mededinging.....	52
Milieu, natuur, duurzame energie.....	56
Ne bis in idem.....	61
Oekraïne.....	61
Onderwijs en studenten	61
Overlevering en uitlevering	62
Prejudiciële procedure HvJ	64
Pretoetreding.....	65
Privacy en persoonsgegevens.....	65
Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel recht.....	74
Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht.....	75
Recht op effectieve rechtsbescherming en toegang tot de rechter	79
Rechtsstaat en rechterlijke macht	79
Recht op leven en verbod op foltering en onmenselijke behandeling	82
Sport.....	83
Staatssteun	83
Strafrecht.....	87
Vennootschappen	89
Verkiezingen en kiesrecht	90
Vervoer, reizen en rijbewijs	90
Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.....	91
Vrij verkeer van goederen	91
Vrijheid van vereniging en demonstratierecht.....	92
DEEL II	93
Algemeen	93
Cursus en opleiding.....	93
Nieuwsbrieven.....	96
NL zaken bij het HvJEU	97
NL prejudiciële verwijzingen.....	97
NL zaken bij het EHRM	98
Verzoeken Protocol no. 16 EVRM	99

Leeswijzer

De redactie heeft ervoor gekozen om de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) en het Gerecht per rubriek gezamenlijk aan te bieden. De toenemende vervlechting van het EU recht en het EVRM sinds het Verdrag van Lissabon (2009) is met name zichtbaar op het terrein van de grondrechtenbescherming. Deze ontwikkeling naar een Europees *ius commune* maakt dat beide kenbronnen in een juridische casus gelijktijdig relevant kunnen zijn. De redactie wil aldus recht doen aan die Europese realiteit.

- Om sneller te scrollen: klik op tweede icoon van boven “bladwijzers”, de index blijft dan in de linkerkolom staan.
- De nieuwsbrief is ingedeeld in alfabetisch gerangschikte onderwerpen.
- Prejudiciële verwijzingen bevatten een link naar de verwijzingsuitspraak op de website van het ECER. Voor de samenvattingen wordt gebruik gemaakt van de samenvattingen van ECER. Als de verwijzing nog niet beschikbaar is verwijst de link, voorzien van een * naar Curia.

Volledigheid en selectiecriteria

- Voor wat betreft de Europese uitspraken streeft de redactie ernaar een volledig overzicht te geven van de voor Nederland relevante uitspraken.
- Alle prejudiciële verwijzingen uit alle lidstaten worden opgenomen in de nieuwsbrief.
- De Nederlandse uitspraken die in de nieuwsbrief staan, worden opgenomen omdat er een blog over is of omdat iemand de redactie heeft gewezen op een bepaalde uitspraak. Het overzicht van de Nederlandse jurisprudentie is dus niet volledig. Signalering van een relevante Nederlandse uitspraak wordt zeer op prijs gesteld.
- De redactie houdt ontwikkelingen bij via Twitter, Legal Intelligence etc. Uiteraard is dit overzicht niet volledig. Datzelfde geldt voor opleidingen, literatuur en noten bij arresten. Ook hiervoor geldt dat signalering door lezers op prijs wordt gesteld.

Deel I – Rechtspraak

Aanbesteding en overheidsopdrachten

HvJ – ARREST – gevoegde zaken C-441/22 en C-443/22 (Obshtina Razgrad) – 7 december 2023 – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:970 – geen conclusie – arrest

Overheidsopdrachten – Europese structuur- en investeringsfondsen – Uitvoering van de opdracht – Onvoorzienbare omstandigheden – Wijziging van opdrachten – Wijziging van de uitvoeringstermijn – Onbehoorlijke uitvoering van de opdracht vs. wezenlijke wijziging opdracht – Richtlijn 2014/24/EU

In beide zaken was een gemeente de aanbestedende dienst (voor de bouw van een sporthal respectievelijk de vernieuwing van een kustpromenade) en zijn de bouwwerkzaamheden meerdere keren opgeschort. De daadwerkelijke einddatum van de werken is niet het voorwerp geweest van een door de partijen bij de aanbestedingsovereenkomst ondertekende schriftelijke overeenkomst. Het hoofd van de beheersautoriteit heeft de vertraagde uitvoering aangemerkt als een onrechtmatige wijziging van de overheidsopdracht en in beide zaken besloten om wegens schending van de Bulgaarse wet betreffende overheidsopdrachten bij de gemeenten een financiële correctie van 25 % toe te passen op de uitgaven die in aanmerking komen voor de Europese structuur- en investeringsfondsen.

De vraag is o.a. of slechts kan worden aangenomen dat sprake is van een wezenlijke wijziging van de overheidsopdracht wanneer de partijen een schriftelijke overeenkomst over deze wijziging dan wel een addendum tot wijziging van de overeenkomst hebben ondertekend.

Hof: Artikel 72, lid 1, onder e), en lid 4, van richtlijn 2014/24/EU moet aldus worden uitgelegd dat om een wijziging van een overheidsopdracht als „wezenlijk” in de zin van deze bepaling aan te kunnen merken, de partijen bij de overeenkomst geen schriftelijke overeenkomst met deze wijziging als voorwerp hoeven te hebben ondertekend, en dat een wilsovereenstemming om de betrokken wijziging aan te brengen met name ook uit andere schriftelijke elementen van deze partijen kan worden afgeleid.

Artikel 72, lid 1, onder c), i), van richtlijn 2014/24, moet aldus worden uitgelegd dat de zorgvuldigheid waarvan de aanbestedende dienst blijf moet hebben gegeven om zich op deze bepaling te kunnen beroepen, met name vereist dat hij bij de voorbereiding van de betrokken overheidsopdracht rekening heeft gehouden met de risico's van overschrijding van de uitvoeringstermijn van deze opdracht als gevolg van voorzienbare omstandigheden van opschorting, zoals normale weersomstandigheden en wettelijke verbodsbepalingen inzake de uitvoering van werken die vooraf zijn bekendgemaakt en die gelden gedurende een periode die in de uitvoeringsperiode van genoemde opdracht is begrepen, waarbij deze weersomstandigheden en wettelijke verbodsbepalingen, wanneer daarin niet is voorzien in de aanbestedingsdocumenten, geen rechtvaardiging kunnen vormen voor de uitvoering van werken na het verstrijken van de in deze documenten en in de oorspronkelijke aanbestedingsovereenkomst gestelde termijn.

- EU-Hof: Vaststelling van wezenlijke wijziging van een overheidsopdracht vereist geen aparte schriftelijke overeenkomst waarin wijziging als voorwerp is vastgelegd (ECER)

HvJ – ARREST – C-66/22 (Infraestructuras de Portugal SA en Futrifer Indústrias Ferroviárias) – 21 december 2023 – Grote Kamer – Portugal – ECLI:EU:C:2023:1016 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Overheidsopdrachten – Vervoerssector – Vervalsing mededinging – Bevoegdheid tot uitsluiting – Richtlijn 2014/24/EU — Richtlijn 2014/25/EU – Gevolgen van een voorafgaand besluit van een mededingingsautoriteit – Motivering besluit over integriteit en betrouwbaarheid inschrijver – Algemene beginsel van behoorlijk bestuur

Toscca heeft beroep tot nietigverklaring ingesteld tegen het besluit van Infraestructuras de Portugal, waarbij aan Futrifer een opdracht is gegund voor de aankoop van gecreosoteerde grenen palen en dwarsliggers voor de spoorweginfrastructuursector. In het kader van dat beroep heeft Toscca tevens gevorderd dat deze opdracht aan haar zou worden gegund. Na een lange procedure wordt Toscca in het gelijk gesteld. Infraestructuras de Portugal en Futrifer hebben cassatieberoep ingesteld bij de verwijzende rechter. In 2019 heeft de Portugese mededingingsautoriteit Futrifer veroordeeld tot betaling van een geldboete wegens schending van het mededingingsrecht in het kader van een eerdere aanbestedingsprocedure.

Het Hof wordt gevraagd artikel 57, lid 4, onder d), van richtlijn 2014/24/EU uit te leggen, dat bepaalt dat aanbestedende diensten een ondernemer van deelname aan een aanbestedingsprocedure kunnen uitsluiten wanneer er voldoende plausibele aanwijzingen zijn dat de ondernemer met andere ondernemers overeenkomsten heeft gesloten die gericht zijn op vervalsing van de mededinging.

Portugal, Tsjechië, Hongarije en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 57, lid 4, eerste alinea, onder d), van richtlijn 2014/24/EU verzet zich tegen een nationale regeling die de mogelijkheid om een inschrijving van een inschrijver te weren omdat er ernstige aanwijzingen bestaan dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan gedragingen die de mededinging kunnen vervalsen, beperkt tot de aanbestedingsprocedure waarin dit soort gedragingen heeft plaatsgevonden.

Artikel 57, lid 4, eerste alinea, onder d), van richtlijn 2014/24 verzet zich tegen een nationale regeling waarbij alleen aan de nationale mededingingsautoriteit de bevoegdheid wordt toegekend te beslissen om ondernemers uit te sluiten van aanbestedingsprocedures wegens schending van de mededingingsregels.

Artikel 57, lid 4, eerste alinea, onder d), van richtlijn 2014/24, gelezen in het licht van het algemene beginsel van behoorlijk bestuur, moet aldus worden uitgelegd dat het besluit van de aanbestedende dienst over de betrouwbaarheid van een ondernemer, dat is vastgesteld met toepassing van de in die bepaling neergelegde uitsluitingsgrond, moet worden gemotiveerd.

HvJ – ARREST – C-421/22 (DOBELES AUTOBUSU PARKS) – 21 december 2023 – Letland – ECLI:EU:C:2023:1028 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Overheidsopdracht voor diensten – Openbaar personenvervoer per spoor en over de weg – Compensatie voor kostenstijgingen – Verordening (EG) nr. 1370/2007 – Evenredigheidsbeginsel

Verscheidende marktdeelnemers komen op tegen het bestek van een openbare aanbesteding voor de gunning van een contract voor het verlenen van een openbare dienst inzake personenvervoer per bus. Volgens hen biedt het bestek onvoldoende bescherming tegen de mogelijke stijging van bepaalde kosten (brandstof, lonen en socialezekerheidsbijdragen) gedurende de tienjarige looptijd van het contract.

De verwijzende rechter wil weten of verordening (EG) nr. 1370/2007 in de weg staat aan een „compensatieregeling” op grond waarvan de bevoegde instantie de contractprijs niet regelmatig indexeert met betrekking tot kostenstijgingen in verband met de dienstverlening waarop de geselecteerde inschrijver geen vat heeft.

Hof: Verordening (EG) nr. 1370/2007 staat niet in de weg aan een compensatieregeling waarbij de bevoegde nationale instanties bij een overheidsopdracht voor diensten, na een open, transparante en niet-discriminerende aanbestedingsprocedure niet verplicht zijn een verlener van een vervoersdienst die aan openbaardienstverplichtingen is onderworpen door middel van regelmatige indexering volledig te compenseren voor kostenstijgingen in verband met het beheer en de exploitatie van deze dienst waarop hij geen vat heeft.

HvJ – CONCLUSIE – C-547/22 (INGSTEEL) – 7 december 2023 – A-G Collins – Slowakije – ECLI:EU:C:2023:967 – [conclusie](#)

Overheidsopdrachten – Beroepsprocedures – Niet-contractuele aansprakelijkheid van lidstaten – Beroep tot schadevergoeding wegens inbreuk op het Unierecht door een afgewezen inschrijver Winstderving – Verlies van een kans – Richtlijn 89/665/EEG

Verplicht het Unierecht de lidstaten om een vordering tot schadevergoeding toe te wijzen wegens het verlies van een kans door een inschrijver die op onrechtmatige wijze is uitgesloten van een procedure voor het plaatsen van een overheidsopdracht wanneer deze procedure is afgerond en een overeenkomst is gesloten met de gekozen inschrijver? Is het recht van de lidstaten van toepassing op de toekenning van schadevergoeding waarnaar wordt verwezen in artikel 2, lid 1, onder c), van richtlijn 89/665/EEG? Zo ja, moet het Hof dan onderzoeken wat de gevolgen zijn van het vereiste dat het doeltreffendheidsbeginsel in dat recht in acht wordt genomen?

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 2, lid 1, onder c), van richtlijn 89/665/EEG moet aldus worden uitgelegd dat het een aangelegenheid van het recht van de lidstaten is om vast te stellen onder welke voorwaarden een nationale rechter uitspraak mag doen over een vordering tot schadevergoeding van een inschrijver die op onrechtmatige wijze is uitgesloten van een onder die richtlijn vallende procedure voor het plaatsen van een overheidsopdracht. Deze voorwaarden omvatten de bewijslast en de bewijsvereisten, het causaal verband en de berekening van het bedrag van de eventuele vergoeding. Daartoe moet het recht van de lidstaten stroken met het gelijkwaardigheidsbeginsel en het doeltreffendheidsbeginsel. Krachtens het doeltreffendheidsbeginsel mag een nationale rechter er geen praktijk op nahouden waarbij een inschrijver die onrechtmatig is uitgesloten van een procedure voor het plaatsen van een overheidsopdracht, de mogelijkheid wordt ontnomen om schadevergoeding te vorderen wegens het verlies van een kans om die opdracht binnen te halen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Nederland – Gerechtshof Den Haag – 14 november 2023 – C-692/23 (AVR-Afvalverwerking) – ECLI:NL:GHDHA:2023:2681 – verwijzingsuitspraak (nog niet gepubliceerd)

Afvalverwerking – In-house – Activiteitscriterium – Richtlijn 2014/24/EU – Richtlijn 2013/34/EU

Deze zaak heeft betrekking op opdrachten van drie gemeenten en een tussengelegen rechtspersoon voor de verwerking van het huishoudelijk restafval van die gemeenten. De gemeenten en de tussengelegen rechtspersoon hebben voor deze opdrachten geen aanbestedingsprocedure gevolgd en beroepen zich daarvoor op de zogeheten quasi-inhouse-uitzondering (met meerdere controlerende aanbestedende diensten) van artikel 2.24b lid 1 Aanbestedingswet 2012.

AVR is een commerciële afvalverwerker. Diverse gemeenten hebben een gezamenlijke afvalverwerker zonder winst oogmerk opgericht, o.a. AF. AVR heeft verweersters gedagvaard en diverse vorderingen ingesteld die neerkomen op vernietiging (primair) dan wel opzegging of niet-uitvoering (subsidiair) van de hiervoor genoemde opdrachten, gepaard met een verklaring voor recht dat in verband met die opdrachten niet is voldaan aan de voorwaarden van artikel 2.24b Aanbestedingswet 2012 en een gebod om die opdrachten Europees aan te besteden.

Volgens de verwijzende rechter is het van belang te weten of AF in de verhouding tot de aanbestedende diensten die haar controleren voldoet aan het activiteitscriterium van artikel 2.24b lid 1 onder b, gelezen in samenhang met artikel 2.24a lid 3, Aanbestedingswet 2012, zoals uitgelegd conform artikel 12 lid 3 eerste alinea onder b en lid 5 eerste alinea van de richtlijn.

Prejudiciële vragen: Moet het activiteitscriterium van artikel 12 lid 3 eerste alinea onder b) van richtlijn 2014/24/EU, gelezen in samenhang met artikel 12 lid 5 van die richtlijn, aldus worden uitgelegd dat: wanneer het daar bedoelde percentage van de activiteiten wordt bepaald op basis van omzet en de gecontroleerde rechtspersoon deel uitmaakt van een groep, alleen de omzet van de gecontroleerde rechtspersoon zelf in aanmerking moet worden genomen of ook de omzet van al dan niet binnen de groep verbonden vennootschappen (...)?

Moet, in geval het antwoord op vraag I luidt dat alleen de omzet van de gecontroleerde rechtspersoon zelf in aanmerking moet worden genomen, het in die vraag bedoelde activiteitscriterium in die zin worden uitgelegd dat omzet afkomstig van derden-gebruikers die afvalstoffen storten op een stortplaats die de gecontroleerde rechtspersoon exploiteert in opdracht van controlerende aanbestedende diensten, moet worden aangemerkt als omzet behaald bij de uitvoering van taken die aan die rechtspersoon zijn toegewezen door die controlerende aanbestedende diensten, in aanmerking nemende dat de gecontroleerde rechtspersoon, bij die exploitatie onder andere concurreert met private partijen?

OVERIG

Verslag Europese Rekenkamer: concurrentie bij overheidsopdrachten neemt af ([ECER](#))

Aansprakelijkheid lidstaat

HvJ – CONCLUSIE – C-547/22 (INGSTEEL) – 7 december 2023 – A-G Collins – Slowakije – ECLI:EU:C:2023:967 – [conclusie](#)

Overheidsopdrachten – Beroepsprocedures – Niet-contractuele aansprakelijkheid van lidstaten – Beroep tot schadevergoeding wegens inbreuk op het Unierecht door een afgewezen inschrijver – Winstderving – Verlies van een kans – Richtlijn 89/665/EEG

Samenvatting onder: [Aanbesteding en overheidsopdrachten](#)

Abortus

EHRM – ARREST – M.L. t. Polen – 14 december 2023 – 40119/21 – ECLI:CE:ECHR:2023:1214JUD004011921 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Abortus – Foetale afwijkingen – Artikel 3 EVRM – Artikel 8 EVRM

Klaagster is een Poolse vrouw. Zij was zwanger, en de foetus werd gediagnosticeerd met het syndroom van Down. De bij het ziekenhuis geplande abortus-afpraak werd geannuleerd vanwege een uitspraak van het Poolse Constitutionele Hof die de Poolse wet ten aanzien van abortus bij foetale afwijkingen veranderde.

Klaagster klaagt over het feit dat het recht op abortus in het geval van foetale afwijkingen haar isontzegd door de Poolse overheid. Zij beroept zich op de artikelen 3 en 8 EVRM. Het Hof oordeelt dat de drempel van artikel 3 niet gehaald wordt, maar dat de klacht wel binnen de reikwijdte van artikel 8 EVRM valt.

Vervolgens concludeert het Hof dat er sprake is van een schending van artikel 8, omdat de inbreuk niet 'bij wet voorgeschreven' is. Dit volgt uit Xero Flor v. Poland, waarin het Hof heeft geoordeeld dat de aanstelling van de rechters die (mede-)verantwoordelijk waren voor de bestreden uitspraak van het Poolse Constitutionele Hof in strijd is met artikel 6 EVRM. Verder overweegt het Hof dat klaagster niet voldoende beschermd tegen willekeur, omdat zij op het moment dat de beslissing tot abortus werd genomen, voldeed aan de eisen die hieraan gesteld werden en daarnaast de abortus-behandeling al in gang gezet was.

Het hof heeft op dezelfde dag klagers in de zaak M.B. v. Poland niet-ontvankelijk verklaard. In die zaak gaat het om dezelfde problematiek. Het verschil is dat de klacht in die zaak ziet op het potentieel slachtoffer worden van de uitspraak van het Poolse Constitutionele Hof vanwege het risico dat er in de toekomst geen recht op abortus meer is. Omdat dat risico zich niet heeft verwezenlijkt, kunnen klagers in die zaak (nog) niet claimen slachtoffer te zijn als bedoeld in artikel 34 EVRM.

Not Just Abortion (Verfassungsblog)

On 14 December 2023, the European Court of Human Rights ruled in the case M.L. v. Poland. The ECHR decided that the restrictions on abortion rights that Poland had violated Article 8 (right to respect for private and family life) of the European Convention on Human Rights. Contrary to the hopes of the initiators of the case, this is not a European Roe v. Wade moment.

Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers

EHRM – ADVISORY OPINION Protocol nr. 16 – België – 14 december 2023 – Grote Kamer – persbericht – opinion

Godsdienstvrijheid – Nationale veiligheid – Weigering autorisatie om in beveiliging te werken

Samenvatting onder: Godsdienstvrijheid

EHRM – ARREST – Timpau t. Roemenië – 5 december 2023 – 70267/17 – ECLI:CE:ECHR:2023:1205JUD007026717 – persbericht – arrest

Ontslag godsdienstlerares door aartsbisschop – Rechtsmacht seculiere rechtspraak – Exclusieve bevoegdheid kerkelijke rechtbanken – Artikel 6 EVRM – Artikel 8 EVRM – Geen schending

Samenvatting onder: Godsdienstvrijheid

HvJ – ARREST – C-518/22 (AP Assistenzprofis) – 7 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:956 – persbericht – conclusie – arrest

Gelijke behandeling in arbeid en beroep – Discriminatie – Leeftijd – VN verdrag rechten van personen met een handicap – Richtlijn 2000/78/EG – Artikel 26 Handvest EU

Verweerster biedt personen met een handicap onder meer assistentiediensten op verschillende gebieden van het leven aan. In juli 2018 heeft verweerster een vacature gepubliceerd waarin stond dat

A., een 28-jarige studente, op zoek was naar vrouwelijke assistenten op alle gebieden van het dagelijkse leven, die „bij voorkeur tussen 18 en 30 jaar oud zijn”. Verzoekster, die in maart 1968 is geboren, heeft een afwijzing van verweerster op haar sollicitatie voor de gepubliceerde vacature ontvangen. Nadat zij tevergeefs buitengerechtelijke vorderingen had ingesteld, heeft verzoekster tegen verweerster een vordering tot betaling van een schadevergoeding ingesteld. Verzoekster is van mening dat verweerster haar in de sollicitatieprocedure heeft gediscrimineerd op grond van haar leeftijd. De vraag is of het verenigbaar is met de vereisten van richtlijn 2000/78/EG dat personen met een handicap in de procedure voor de aanwerving van een persoonlijke assistent een leeftijdsgebonden voorkeur als selectie criterium specificeren.

Griekenland, Polen, Portugal en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 2, lid 5, van richtlijn 2000/78/EG, gelezen in het licht van artikel 26 Handvest EU en artikel 19 VN Verdrag personen met een handicap, staat er niet aan in de weg dat voor de indienstneming van een persoon die persoonlijke assistentie verleent, een leeftijdsvoorwaarde wordt gesteld op grond van een nationale wettelijke regeling die bepaalt dat rekening moet worden gehouden met de individuele wensen van personen die wegens hun handicap recht hebben op persoonlijke assistentiediensten, indien een dergelijke maatregel noodzakelijk is voor de bescherming van de rechten en vrijheden van derden. [in dit geval: bescherming van het zelfbeschikkingsrecht van personen met een handicap, op grond waarvan deze moeten kunnen kiezen hoe, waar en met wie zij leven].

- E The hiring of a personal assistant to help a disabled person in everyday life may be limited to persons within the same age range ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-206/22 (Sparkasse Südpfalz) – 14 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:984 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Organisatie van de arbeidstijd – Recht op jaarlijkse vakantie – COVID-19 – Quarantainemaatregel – Artikel 31, lid 2, Handvest EU

T.F. heeft verzocht om overdracht van de dagen jaarlijkse vakantie met behoud van loon die hem waren toegekend voor de periode die overeenkwam met de periode van de hem opgelegde verplichte quarantaine vanwege contact met een met COVID-19 besmette persoon. Omdat het verzoek is afgewezen heeft T.F. beroep ingesteld.

Volgens de verwijzende rechter is de werkgever op grond van het BUrlG alleen verplicht tot overdracht van de toegekende vakantiedagen wanneer de werknemer kan bewijzen dat hij gedurende de verlofperiode arbeidsongeschikt was. Andere Duitse rechterlijke instanties zouden hebben geoordeeld dat een quarantainemaatregel als de onderhavige niet kan worden gelijkgesteld met arbeidsongeschiktheid. De verwijzende rechter betwijfelt echter of deze rechtspraak verenigbaar is met artikel 7, lid 1, van richtlijn 2003/88.

Hof: Artikel 7, lid 1, van richtlijn 2003/88/EG en artikel 31, lid 2, Handvest EU moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich niet verzetten tegen een nationale regeling of praktijk die geen overdracht toestaat van de dagen jaarlijkse vakantie met behoud van loon die aan een niet-zieke werknemer zijn toegekend voor een periode die samenvalt met een periode van quarantaine die van overheidswege is opgelegd omdat die werknemer contact heeft gehad met een persoon die besmet is met een virus.

- E Covid-19 pandemic: EU law does not require that an employee who is placed under quarantine during paid annual leave be able to carry over that leave ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-680/21 (Royal Antwerp Football Club) – 21 december 2023 – Grote Kamer - ECLI:EU:C:2023:1010 – België – conclusie – arrest

Mededinging – Regeling die is ingesteld door internationale en nationale sportorganisaties – Profvoetbal – Minimaal aantal ‘home-grown players’ (lokaal opgeleide spelers) – Vrij verkeer van werknemers – Indirecte discriminatie op grond van nationaliteit – Artikel 101, lid 1, VWEU – Artikel 45 VWEU

Samenvatting onder: mededinging

HvJ – CONCLUSIE – C-706/22 (Konzernbetriebsrat) – 7 december 2023 – A-G De La Tour – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:962 – conclusie

Europese vennootschap – Rol van de werknemers – Onderhandelingsprocedure – Verordening (EG) nr. 2157/2001

Samenvatting onder: Vennootschappen

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – C-489/23 (Casa Județeană de Asigurări de Sănătate Mureș e.a.) – 27 maart 2023 (ECER 13.12.23) – verwijzingsuitspraak

Grensoverschrijdende gezondheidszorg – Artikelen 49 en 56 VWEU – Richtlijn 2011/24/EU – Verordening (EEG) nr. 1408/71 – Verordening (EG) nr. 883/2004

Samenvatting onder: Gezondheid en geneesmiddelen

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – C-655/23 (Quirin Privatbank) – 26 september 2023 (ECER 21.12.23) – verwijzingsuitspraak

AVG – Sollicitatie – Gegevens bij vergissing gedeeld met een derde – Schadevergoeding – Immateriële schade – Verordening 2016/679

Samenvatting onder: privacy en persoonsgegevens

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Spanje – C-584/23 (Alcampo e.a.) – 18 september 2023 (ECER 5.12.23) – verwijzingsbeslissing

Gelijke behandeling – Uitkeringen – Indirecte discriminatie op grond van geslacht – Richtlijn 79/7/EEG – Richtlijn 2006/54/EG – Artikel 8 VWEU – Artikelen 21 en 23 Handvest EU

K.T. werkte vanaf 2008 op basis van een arbeidstijdverkorting tot 50 % van de gewone arbeidstijd om voor haar kind van jonger dan 12 jaar te zorgen. De arbeidstijdverkorting eindigde in 2019. In 2019 kwam zij ten val op haar werkplek wat uiteindelijk leidde tot de vaststelling van volledige arbeidsongeschiktheid. In deze zaak zijn twee vorderingen ingesteld, die door de verwijzende rechter zijn gevoegd: een van de verzekeringsmaatschappij, waarbij deze het besluit tot vaststelling van de arbeidsongeschiktheid betwist op grond dat het door werknemers opgelopen letsel weliswaar een blijvend letsel is, maar geen blijvende arbeidsongeschiktheid veroorzaakt, en een andere van de werknemers, wier arbeidsrelatie met de onderneming in 2019 is beëindigd door ontslag.

Volgens de verwijzende rechter bepaalt de Spaanse regeling dat de berekeningsgrondslag van uitkeringen bij blijvende arbeidsongeschiktheid ten gevolge van een arbeidsongeval wordt verkregen op basis van het loon dat de werknemer ten tijde van het ongeval ontving, aangezien die grondslag wordt bepaald op basis van de bijdragegrondslag die overeenkomt met de daadwerkelijk gewerkte arbeidstijd. Dit betekent dat indien het recht op arbeidstijdverkorting met het oog op de zorg voor een minderjarig kind is uitgeoefend, uitgegaan moet worden van het loon dat resulteert uit die verkorting, wat in casu voor werkneemster een verlaging met 50 % inhield. De verwijzende rechter vraagt zich onder meer af of een regel op het gebied van de sociale zekerheid die ogenschijnlijk neutraal is, maar procentueel veel ongunstiger uitvalt voor vrouwen omdat het in meerderheid vrouwen zijn de gebruikmaken van het recht op arbeidstijdverkorting, indirecte discriminatie op grond van geslacht kan opleveren.

De vragen gaan o.a. over de verenigbaarheid van deze nationale bepalingen met het primaire Unierecht en met de richtlijnen 79/7/EEG en 2006/54/EG.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Spanje – C-623/23 en C-626/23 (Melban e.a.) – 21 september 2023 (ECER 20.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Gelijke behandeling mannen en vrouwen – Toeslag pensioen – Bijdrageonderbreking – Gelijke behandeling – Richtlijn 79/7/EEG

Volgens een Spaanse regeling kan een ouder een toeslag op pensioen krijgen. Vereist is dat er sprake is van bepaalde tijdvakken van bijdrageonderbreking of lagere bijdragen na de geboorte of de adoptie van de kinderen. Alle vrouwelijke pensioengerechtigden met kinderen komen in aanmerking voor die toeslag. Mannen niet. De verwijzende rechters vragen het Hof om uitlegging van Richtlijn 79/7/EEG, met name of een verschil op grond van het geslacht ten aanzien van toeslagen voor gepensioneerden verenigbaar kunnen worden geacht met het beginsel van gelijkheid van mannen en vrouwen.

Staan richtlijn 79/7/EEG en de artikelen 20, 21 en 23 en artikel 34, lid 1, Handvest EU in de weg aan een nationale regeling die voorziet in het recht op een pensioentoeslag voor begunstigden van een op premie- of bijdragebetaling berustend ouderdomspensioen die biologische of geadopteerde kinderen hebben, waarbij die toeslag automatisch aan vrouwen wordt toegekend, terwijl aan mannen de voorwaarde wordt gesteld dat zij ofwel een weduwnaarspensioen ontvangen wegens het overlijden van de andere ouder en tegelijkertijd ten minste een van de kinderen een wezenpensioen ontvangt, ofwel hun beroepsloopbaan hebben onderbroken of nadelig beïnvloed hebben zien worden door de geboorte of adoptie van het kind?

OVERIG

Drie aanmaningen Nederland wegens niet omzetten EU-wetgeving ([NJB](#))

De Europese Commissie heeft op 21 december 2023 besloten om Nederland aanmaningbrieven te sturen wegens het niet volledig omzetten van de (...) bepalingen van de Seizoenarbeidersrichtlijn (Richtlijn 2014/36/EU) (...).

EHRM factsheets en case-law guide

- [Trade union rights](#)
- [Legal professional privilege](#)
- [Slavery, servitude and forced labour](#)
- [Surveillance at workplace](#)
- [Guide on Article 4 ECHR on prohibition of slavery and forced labour](#)

WIKI

- [Wiki Coördinatieverordeningen 1408/71 en 883/2004 en de bijbehorende toepassingsverordeningen](#)

Asiel, migratie en Unieburgerschap

EHRM – ARREST – F.S. t. Kroatië – 5 december 2023 – 8857/16
ECLI:CE:ECHR:2023:1205JUD000885716 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Uitzetting – Veiligheidsrisico – Niet geïnformeerd over redenen waarom klager een gevaar voor de nationale veiligheid vormde – Artikel 1, zevende Protocol EVRM – Schending

Klager is geboren in Rome, stelt sinds 1998 in Kroatië te wonen en heeft sinds 2005 een verblijfsvergunning. In 2011 heeft hij de Kroatische nationaliteit aangevraagd. Deze aanvraag werd afgewezen op basis van een advies van de nationale inlichtingendienst inhoudende dat klager een veiligheidsrisico vormde. Dit zette ook de beëindiging van de permanente verblijfsstatus in gang, wat uiteindelijk leidde tot het besluit klager het land uit te zetten. De zaak bij het EHRM gaat over dit laatste besluit.

Het hof overweegt dat sprake is van schending van artikel 1, zevende protocol bij het EVRM nu klager niet is geïnformeerd over de feiten die te grondslag liggen aan de conclusie dat hij een gevaar voor de nationale veiligheid zou vormen. Daardoor was klager ook niet in staat om op een effectieve wijze argumenten tegen zijn uitzetting naar voren te brengen, terwijl de nationale rechters niet hebben gemotiveerd waarom de informatie voor klager vertrouwelijk diende te blijven en evenmin uiteengezet waaruit hun rechterlijke toets heeft bestaan.

HvJ – ARREST – C-488/21 (Chief Appeals officer) – 21 december 2023 – Grote Kamer – Ierland –
ECLI:EU:C:2023:1013 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Unieburgerschap – Werknemer – Rechtstreekse bloedverwanten die ten laste komen van een Unieburger – Onredelijke belasting voor sociale bijstandstelsel gastlidstaat – Artikelen 21 en 45 VWEU – Richtlijn 2004/38/EG – Verordening (EU) nr. 492/2011

Volgens het Unierecht kunnen sommige familieleden, onder wie afhankelijke ouders, zich bij een mobiele Uniewerknemer voegen in de lidstaat waar deze woont en werkt. Verliezen deze ouders hun Unierechtelijke verblijfsrecht wanneer zij in het gastland een sociale uitkering aanvragen? Kunnen lidstaten deze ouders behandelen als een onredelijke belasting voor het sociale bijstandstelsel? Bovendien, wanneer is een ouder eigenlijk „afhankelijk” van een mobiele Uniewerknemer?

Het Hof oordeelt dat de hoedanigheid van „ten laste” komende bloedverwant in opgaande lijn in de zin van artikel 2, punt 2, onder d), van richtlijn 2004/38 niet kan worden aangetast door de toekenning van een bijstandsuitkering in de gastlidstaat. Anders zou de toekenning van een dergelijke uitkering grond kunnen opleveren voor de intrekking van die uitkering en zelfs het verlies van zijn verblijfsrecht. Die oplossing zou het voor het ten laste komende familielid in de praktijk onmogelijk maken om de uitkering aan te vragen, en daardoor afbreuk doen aan de aan de werknemer toegekende gelijkheid van behandeling.

Denemarken, Duitsland, Tsjechië en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 45 VWEU, zoals uitgewerkt in artikel 7, lid 2, van verordening (EU) nr. 492/2011, gelezen in samenhang met artikel 2, punt 2, onder d), artikel 7, lid 1, onder a) en d), en artikel 14, lid 2, van richtlijn 2004/38/EG, moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een regeling van een lidstaat op grond waarvan de autoriteiten van deze lidstaat kunnen weigeren een bijstandsuitkering toe te kennen aan een rechtstreekse bloedverwant in opgaande lijn die op het tijdstip van indiening van de aanvraag voor de uitkering ten laste komt van een werknemer die burger van de Europese Unie is, en die autoriteiten aan dat familielid zelfs het recht om voor meer dan drie maanden in die lidstaat te verblijven kunnen ontnemen op de grond dat de toekenning van die uitkering tot gevolg zou hebben dat de betrokkene niet langer ten laste komt van de werknemer die burger van de Unie is en aldus een onredelijke belasting voor het socialebijstandstelsel van de lidstaat zal vormen.

- Vrij verkeer: de moeder van een binnen de Unie migrerende werknemer kan wanneer zij ten laste komt van die werknemer, een bijstandsuitkering aanvragen zonder dat dit iets verandert aan haar verblijfsrecht ([Curia](#))
- HvJ EU: ouders van een EU-immigrant mogen uitkering aanvragen ([NJB](#))

HvJ – CONCLUSIE – Gevoegde zaken C-684/22 tot C-686/22 (Stadt Duisburg S.Ö.) – 14 december 2023 – A-G Szpunar – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:999 – [conclusie](#)

Burgerschap van de Unie – Verkrijging van de nationaliteit van derde land – Verlies van rechtswege van nationaliteit – Individueel onderzoek naar de gevolgen – Artikel 20 VWEU

In hoeverre is de nationaliteitsregeling van een lidstaat die bepaalt dat onderdanen van die lidstaat hun nationaliteit verliezen wanneer zij vrijwillig een buitenlandse nationaliteit verkrijgen, tenzij zij voorafgaand aan die verkrijging toestemming hebben aangevraagd en verkregen om hun nationaliteit te behouden, verenigbaar met artikel 20 VWEU?

Deze zaken passen binnen de context van de rechtspraak die tot stand is gekomen naar aanleiding van de arresten *Rottmann*, *Tjebbes e.a.*, *Wiener Landesregierung* (Intrekking van een naturalisatietoezegging) en *Udlændinge- og Integrationsministeriet* (Verlies van de Deense nationaliteit).

Hof: Artikel 20 VWEU, gelezen in het licht van artikel 7 Handvest EU, verzet zich niet tegen een regeling van een lidstaat op grond waarvan zijn onderdanen, in het geval van vrijwillige verkrijging van de nationaliteit van een derde land, van rechtswege de nationaliteit van die lidstaat verliezen, waardoor degenen die niet tevens onderdaan van een andere lidstaat zijn, het burgerschap van de Unie en de daaraan verbonden rechten verliezen tenzij zij toestemming krijgen om die nationaliteit te behouden voordat zij de nationaliteit van het derde land verkrijgen, mits de betrokkenen binnen een redelijke termijn daadwerkelijke toegang wordt geboden tot een procedure tot behoud van de nationaliteit die de bevoegde autoriteiten in staat stelt de evenredigheid van de gevolgen van het verlies van die nationaliteit te onderzoeken in het licht van het Unierecht en, in voorkomend geval, het behoud of de herverkrijging met terugwerkende kracht van die nationaliteit toe te staan.

Een dergelijke termijn kan slechts ingaan voor zover de autoriteiten de betrokkenen naar behoren in kennis hebben gesteld van het feit dat de eventuele verkrijging of herverkrijging van de nationaliteit van een derde land leidt tot het verlies van de nationaliteit en van de mogelijkheid om een procedure van voorafgaande toestemming in te leiden die het mogelijk maakt een aanvraag tot behoud van deze nationaliteit in te dienen, alsmede van hun recht om binnen die termijn om behoud of herverkrijging van die nationaliteit te verzoeken. Indien dit niet het geval is, moeten de bevoegde autoriteiten een dergelijk onderzoek incidenteel kunnen verrichten naar aanleiding van een door de betrokkene ingediende aanvraag voor een reisdocument of enig ander document waaruit zijn nationaliteit blijkt dan wel, in voorkomend geval, naar aanleiding van een procedure tot vaststelling van het verlies van de nationaliteit.

GERECHT – BESCHIKKING – T-136/22 (Hamoudi/Frontex) – 13 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:821 – [persbericht](#) – [beschikking](#)

Niet-contractuele aansprakelijkheid – FRONTEX – Daadwerkelijke en zekere schade – Verordening (EU) 2019/1896 – Beroep kennelijk ongegrond

Een Syrisch onderdaan heeft in Griekenland asiel aangevraagd. Hij stelt dat de plaatselijke politie hem nadat hij van boord was gegaan heeft opgepikt en dat de Griekse autoriteiten hem diezelfde dag weer de zee hebben opgestuurd, waarna de Turkse kustwacht hem de dag erna naar Turks grondgebied heeft gebracht waar hij tien dagen in een detentiecentrum is vastgehouden. Vervolgens kreeg hij een uitzettingsbevel en werd zijn Syrische paspoort in beslag genomen. Als gevolg daarvan werd hij in Turkije vastgehouden zonder toegang tot het asielsysteem.

Ten tijde van het vermeende incident waren er twee operationele activiteiten van Frontex aan de gang in de geografische zone waar verzoeker beweert dat het incident heeft plaatsvonden. Hij vordert schadevergoeding van Frontex.

Verzoeker is er inmiddels in geslaagd het grondgebied van de Unie te betreden en in Duitsland een verzoek om internationale bescherming in te dienen.

Het Gerecht oordeelt dat verzoeker niet heeft aangetoond daadwerkelijk schade te hebben geleden.

Gerecht: Verwerpt het beroep.

- 📌 Het beroep tot schadevergoeding dat tegen Frontex is ingesteld door een Syrisch staatsburger die naar eigen zeggen over zee is uitgezet van Griekenland naar Turkije, wordt verworpen (Curia)

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

The Long Overdue Fall of *Al-Kateb* ([Verfassungsblog](#))

On the 8th of November, the High Court of Australia delivered a landmark ruling that the indefinite detention regime under the Migration Act is unconstitutional, overruling the 2004 decision of Al-Kateb. The decision, both in form and substance, sent shockwaves through Australia's legal and political establishment.

RECHTSPRAAK NL – EINDUITSPRAAK – Rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch – 20 december 2023 – na [prejudiciële verwijzing](#) – na arrest HvJ van 9 november 2023 in [C-125/22](#) – [ECLI:NL:RBDHA:2023:20195](#)

Risico op ernstige schade – Kwalificatierichtlijn

Eisers vormen een gezin met zes jonge kinderen en zijn afkomstig uit Libië. Eiser is in Libië persoonsbeveiligd geweest van hooggeplaatste politici. Eiser is buiten werktijd tijdens het hardlopen beschoten en geraakt in zijn hoofd. Eiser kan niet aannemelijk maken dat er gericht op hem is geschoten en hij kan niet aannemelijk maken dat hij daarna twee keer telefonisch is bedreigd. De rechtbank stelt vast dat eiser slachtoffer is geworden van willekeurig geweld.

De rechtbank heeft vastgesteld dat eisers geen bescherming nodig hebben enkel vanwege het algemene geweldsniveau in Libië en ook geen bescherming nodig hebben enkel vanwege een individuele vrees.

De rechtbank overweegt dat verweerder (de Staatssecretaris van justitie en veiligheid) in deze procedure toepassing moet geven aan de glijdende schaal. Verweerder heeft namelijk zijn standpunt

dat het geweldsniveau in Libië zo laag is dat dit de drempel niet haalt voor een dergelijke beoordeling, onvoldoende onderbouwd. Om vervolgens deugdelijk toepassing te kunnen geven aan de glijdende schaal moet verweerder nagaan welke elementen uit het relaas van eisers en uit de overige feiten en omstandigheden betrokken moeten worden bij de vraag of toch bescherming nodig is. Verweerder had de baan van eiser, de gezinssamenstelling en de leeftijd van de kinderen moeten betrekken bij de beoordeling of eisers een verhoogd risico lopen om slachtoffer te worden van willekeurig geweld als zij moeten terugkeren naar Libië. De rechtbank gaat in deze uitspraak ook in op het vermogen van eiser om adequaat te kunnen verklaren, medisch steunbewijs, de inspanningsplicht, de samenwerkingsplicht, het voordeel van de twijfel, het opnieuw moeten horen, risicogroep en 8 EVRM. De rechtbank vernietigt de besluiten, maar stelt verweerder niet door het doen van een tussenuitspraak in de gelegenheid om de motiveringsgebreken te herstellen. De rechtbank gaat er namelijk van uit dat beide partijen hoger beroep willen instellen om een oordeel van de Afdeling over het arrest van het HvJ van 9 november 2023 (C-125/22) en de toepassing van dit arrest in de onderhavige procedure te verkrijgen. De rechtbank doet dus een einduitspraak en verklaart de beroepen gegrond.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – België – C-636/23 en C-637/23 (Al Hoceima e.a.) – 16 oktober 2023 (ECER 21.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Terugkeerbesluit – Termijn voor vrijwillig vertrek – Beroep – Richtlijn 2008/115/EG

In beide zaken is een terugkeerbesluit genomen waarin geen termijn was opgenomen voor vrijwillig vertrek.

De vraag is o.a. of een terugkeerbesluit een termijn moet bevatten voor vrijwillig vertrek en of een beroep openstaat tegen een besluit zonder deze termijn.

OVERIG

- Europese Commissie presenteert een document met goede praktijken in het kader van de uitvoering van Dublinoverdrachten ([ECER](#))
- Groen licht voor digitalisering van de visumprocedure ([ECER](#))
- Raad en Europees Parlement bereiken een politiek akkoord over vijf belangrijke voorstellen onder het Asiel- en Migratiepact ([ECER](#))
- Commissie publiceert herziene richtsnoeren betreffende het recht van vrij verkeer van EU-burgers en hun familieleden ([ECER](#))
- Afghanistan: Latest EUAA report highlights the ongoing deterioration of human rights ([EUAA](#))
- What will happen to the refugees and asylum seekers that fled Ukraine? Addressing the threat of legal limbo after temporary protection ends ([European law blog](#))
- Protecting children at Europe's borders – new guidance for border officials and other authorities ([FRA](#))
- The New EU Asylum Laws, part 3: the Resettlement Regulation ([EU law analysis](#))
- The New EU Asylum Laws, part 2: the Reception Conditions Directive ([EU law analysis](#))
- The New EU Asylum Laws, part 1: the Qualification Regulation ([EU law analysis](#))
- Take this job and shove it: the revised EU law on non-EU migrant workers ([EU law analysis](#))

Overshadowed somewhat by the [agreement](#) on asylum legislation, the EU Member States and the European Parliament have also this week [agreed](#) on an amendment to EU law on migrant non-EU workers, known as the 'single permit Directive

EHRM factsheets en case-law guides

- [Accompanied migrant minors in detention](#)
- [Unaccompanied migrant minors in detention](#)
- [Migrants in detention](#)
- [Dublin” cases](#)
- [Collective expulsions of aliens](#)
- [Guide on the case-law of the ECHR on Immigration](#)
- [Guide on Article 3 of Protocol No. 4 ECHR - prohibition of expulsion of nationals](#)
- [Guide on Article 4 of Protocol No. 4 to ECHR - prohibition of collective expulsions of aliens](#)
- [Guide to Article 1 of Protocol No. 7 ECHR - procedural safeguards relating to expulsion of aliens](#)

Beginnelsen EU-recht

HvJ – ARREST – C-396/22 (Generalstaatsanwaltschaft Berlin) – 21 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:1029 – geen conclusie – [arrest](#)

Europees aanhoudingsbevel – Bij verstek opgelegde straf – Verplichting tot conforme uitlegging – Kaderbesluit 2002/584/JBZ

Samenvatting onder: [Overlevering en uitlevering](#)

HvJ – CONCLUSIE – C-687/22 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) – 14 december 2023 – A-G De La Tour – Spanje – ECLI:EU:C:2023:995 – [conclusie](#)

Insolventieprocedures – Kwijtschelding – Herstructureringsplan – Uitsluiting van publiekrechtelijke schuldvorderingen – Rechtsgevolgen van richtlijnen – Richtlijn conforme interpretatie – Richtlijn (EU) 2019/1023

Samenvatting onder: [Insolventie](#)

Belastingen

HvJ – ARREST – C-457/21 P (Commissie/Amazon en Luxemburg) – 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:985 – geen conclusie – [arrest](#)

Fiscale ruling Luxemburg – Steun die onverenigbaar met de interne markt is verklaard – Begrip ‘voordeel’ – Vaststelling van het referentiestelsel – Artikel 107, lid 1, VWEU

Samenvatting onder: [Staatssteun](#)

HvJ – CONCLUSIE – C-687/22 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) – 14 december 2023 – A-G De La Tour – Spanje – ECLI:EU:C:2023:995 – [conclusie](#)

Insolventieprocedures – Kwijtschelding – Herstructureringsplan – Uitsluiting van publiekrechtelijke schuldvorderingen – Rechtsgevolgen van richtlijnen – Richtlijn conforme interpretatie – Richtlijn (EU) 2019/1023

Samenvatting onder: [Insolventie](#)

GERECHT – ARREST – T-166/21 (Autorità di sistema portuale del Mar Ligure occidentale) – 20 december 2023 – Italië – ECLI:EU:T:2023:862 – geen conclusie – arrest

Staatssteun – Belasting van de havenautoriteiten in Italië – Vrijstelling vennootschapsbelasting – Besluit waarbij de steun onverenigbaar met de interne markt wordt verklaard

Samenvatting onder: Staatssteun

EHRM factsheet

- Taxation

Belastingen, accijns

HvJ – ARREST – C-96/22 (CDIL) – 21 december 2023 – Portugal – ECLI:EU:C:2023:1025 – conclusie – arrest

Kwantitatieve invoerbepalingen – Accijns – Maatregelen van gelijke werking – Maximum hoeveelheid sigaretten – Forestalling – Accijnstarief – Artikel 34 VWEU - Rechtvaardiging

Beroep tegen een opgelegde aanvullende aanslag voor accijns op tabaksproducten. De accijns is een indirecte verbruiksbelasting en kan worden gebruikt voor de verwezenlijking van niet alleen de doelstelling van elk fiscaal beleid, namelijk inkomsten genereren voor de schatkist, maar ook niet-fiscale doelstellingen, zoals de consumptie van bepaalde producten, waaronder tabak, ontmoedigen.

Vraag is onder andere of de in de Portugese accijnswet neergelegde kwantitatieve beperkingen inzake de tot verbruik uitgeslagen hoeveelheden zijn aan te merken als kwantitatieve invoerbepalingen of maatregelen van gelijke werking in de zin van artikel 34 VWEU, voor zover zij tot gevolg hebben dat marktdeelnemers in de laatste vier maanden van elk jaar slechts hoeveelheden sigaretten op de markt mogen brengen die niet groter zijn dan de gemiddelde maandelijkse hoeveelheid tot verbruik uitgeslagen sigaretten in de onmiddellijk voorafgaande twaalf maanden?

Verder is de vraag of een nationale fiscale regeling op grond waarvan de hoeveelheden sigaretten die de in die regeling vastgestelde maximumhoeveelheid voor uitslag tot verbruik overschrijden, worden belast tegen het accijnstarief dat geldt op een later tijdstip dan het tijdstip van uitslag tot verbruik, verenigbaar is met richtlijn 2008/118, waarbij moet worden gepreciseerd dat met de betrokken regeling wordt beoogd misbruik in de vorm van de uitslag tot verbruik van buitensporige hoeveelheden goederen, met het oog op een toekomstige verhoging van het accijnstarief (forestalling), tegen te gaan.

Hof: De artikelen 34 en 36 VWEU verzetten zich niet tegen een regeling van een lidstaat die, ter bestrijding van belastingontwijking en misbruik en ter bescherming van de volksgezondheid, bepaalt dat de maandelijks door een marktdeelnemer in de periode van 1 september tot en met 31 december van elk kalenderjaar tot verbruik uitgeslagen hoeveelheid sigaretten, niet hoger mag zijn dan de gemiddelde maandelijkse hoeveelheid sigaretten die deze marktdeelnemer in de loop van de voorafgaande twaalf maanden tot verbruik heeft uitgeslagen, vermeerderd met 10 %.

De artikelen 7 en 9 van richtlijn 2008/118/EG verzetten zich tegen een nationale regeling op grond waarvan de hoeveelheden sigaretten die de in die regeling vastgestelde maximumhoeveelheid voor uitslag tot verbruik overschrijden, worden belast tegen het accijnstarief dat geldt op een later tijdstip dan het tijdstip van uitslag tot verbruik.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Italië – C-645/23 (Hera Comm) – 26 oktober 2023 (ECER 20.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Accijns op elektriciteit – Teruggaaf – Richtlijn 2008/118/EG

Een elektriciteitsmaatschappij (de verzoekende partij) heeft met een afnemende vennootschap (de verwerende partij) een overeenkomst gesloten voor de periodieke levering van elektriciteit. Tot aan 1 april 2012 heeft de elektriciteitsmaatschappij de toeslag op de accijns op het product dat zij aan de afnemende vennootschap had verkocht aan de Staat betaald en van deze afnemende vennootschap teruggaaf van het betaalde bedrag gevraagd en verkregen op grond van het doorberekingsmechanisme. De afnemende vennootschap was van mening dat de betrokken toeslag op de accijns in strijd is met het Unierecht en heeft de rechter verzocht om de elektriciteitsmaatschappij te veroordelen tot teruggaaf van het betaalde bedrag.

De vraag is o.a. of de toeslag op de accijns op elektriciteit, die door de lidstaat wordt toegepast als een fractie of een veelvoud van de accijns waaraan het product reeds is onderworpen, onder het begrip ‚andere indirecte belastingen‘ valt of dat die toeslag moet worden opgevat als een verhoging van het accijnstarief, met als gevolg dat het de lidstaat vrijstaat om de toeslag niet te bestemmen voor de vereiste ‚specifieke doeleinden‘.

Belastingen, btw

HvJ – ARREST – C-288/22 (Administration de l’enregistrement, des domaines et de la TVA) – 21 december 2023 – Luxemburg – [ECLI:EU:C:2023:1024](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Btw-richtlijn - Begrip ‚economische activiteit‘ – Werkzaamheden lid van raad van bestuur van NV – Begrip ‚zelfstandig verrichten van een activiteit‘ – Richtlijn 2006/112/EG

T.P. is lid van de raad van bestuur van een aantal naamloze vennootschappen naar Luxemburgs recht. De btw-dienst heeft ambtshalve btw geheven over de tantièmes die T.P. in 2019 als bestuurder had ontvangen. T.P. betwist dat zijn tantièmes aan btw zijn onderworpen omdat een lid van de raad van bestuur zijn werkzaamheden niet als zelfstandige zou verrichten, maar als lid van een collectief orgaan dat de rechtspersoon vertegenwoordigt. De btw-dienst betoogt dat T.P. als bestuurder een economische activiteit verricht, aangezien die activiteit permanent is en hij hiervoor als tegenprestatie een vergoeding ontvangt.

Moet een activiteit van een orgaan van een rechtspersoon tegen vergoeding als een zelfstandige economische activiteit worden beschouwd? Deze vraag is in eerdere zaken alleen voor een lid van een raad van commissarissen en een directeur (in zoverre ontkennend) beantwoord, maar niet voor een lid van een raad van bestuur.

Ten tweede rijst de vraag wat de reikwijdte is van het beginsel van rechtsvormneutraliteit in het btw-recht. De betrokken persoon ontvangt de vergoeding alleen omdat hij of zij heeft gehandeld als lid van een orgaan van de rechtspersoon (een andere belastingplichtige). Voor veel rechtsvormen zijn dergelijke organen bij wet voorgeschreven. Belastingplichtigen die zonder dit orgaan kunnen, hoeven deze btw-last niet te dragen. Aldus is de btw-last voor een onderneming afhankelijk van de gekozen rechtsvorm. In principe kan de belastingplichtige (hier de rechtspersoon) de gedragen btw via de aftrek van voorbelasting verminderen. Maar niet elke belastingplichtige heeft recht op de volledige aftrek van voorbelasting. Deze vraag is daarom met name relevant voor belastingplichtigen die (ook) belastingvrije handelingen in een later stadium verrichten. Hier leidt de belastingplicht van de activiteit van een lid van hun orgaan tot een extra en uiteindelijke kostenlast.

Hof: Artikel 9, lid 1, van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat een lid van de raad van bestuur van een naamloze vennootschap naar Luxemburgs recht een economische activiteit in de zin van deze bepaling verricht indien dit lid ten behoeve van deze vennootschap diensten onder

bezwarende titel verricht en deze werkzaamheden een permanent karakter hebben en worden verricht tegen een vergoeding waarvan de wijze van vaststelling voorzienbaar is.

Artikel 9, lid 1, eerste alinea, van richtlijn 2006/112 moet aldus worden uitgelegd dat de werkzaamheden van een lid van de raad van bestuur van een naamloze vennootschap naar Luxemburgs recht niet zelfstandig worden verricht in de zin van deze bepaling, wanneer dit lid – ondanks het feit dat het vrijelijk zijn werkwijze bepaalt, zelf de vergoedingen ontvangt waaruit het zijn inkomen haalt, in eigen naam handelt en niet aan een hiërarchische verhouding van ondergeschiktheid is onderworpen – niet voor eigen rekening en onder zijn eigen verantwoordelijkheid handelt en niet het aan zijn activiteit verbonden bedrijfsrisico draagt.

HvJ – CONCLUSIE – C-519/22 (Max7 Design) – 14 december 2023 – A-G Kokott – Hongarije – ECLI:EU:C:2023:998 – [conclusie](#)

Btw-richtlijn – Zekerheidstelling die gekoppeld is aan het bedrag van de belastingschulden van een derde – Schrapping fiscaal identificatienummer bij niet-betaling zekerheidstelling – Grondrechten – Eigendomsrecht – Vrijheid van ondernemerschap – Evenredigheidsbeginsel – Recht op een doeltreffende voorziening in rechte – Richtlijn 2006/112/EG

Steeds vaker raken nationale btw-voorschriften aan de grondrechten van belastingplichtigen. In dit concrete geval eist Hongarije dat een vennootschap een aanvullende zekerheid stelt wanneer een van haar bestuurders tot vijf jaar daarvoor dezelfde functie had uitgeoefend bij een andere vennootschap die met een uitstaande belastingschuld van meer dan ongeveer 2 500 EUR was ontbonden. Het bedrag van die zekerheid voor mogelijke eigen belastingschulden is gekoppeld aan het bedrag van de belastingschulden van die andere vennootschap. Het besluit waarbij die zekerheidstelling wordt opgelegd, moet binnen acht dagen worden aangevochten. Anders blijft de zekerheidstelling gelden, ook wanneer de bestuurder tijdig wordt ontslagen. Wanneer er geen zekerheid wordt gesteld, wordt de schrapping van het fiscaal identificatienummer bevolen, wat op een activiteitenverbod neerkomt.

Kennelijk moet daarmee worden voorkomen dat dezelfde personen aan de lopende band nieuwe vennootschappen oprichten, daarmee belastingschulden opbouwen en die vennootschappen vervolgens liquideren waardoor een deel van de belastinginkomsten wordt misgelopen. Daartegenover staat dat deze regeling ook kan gelden voor vennootschappen die geen nauwe banden hebben met die geliquideerde vennootschappen. Ook lijkt zij niet te vereisen dat de bestuurder verantwoordelijk is geweest voor de achterstallige belastingschuld van zijn voormalige werkgever. Bijgevolg moet er nader worden onderzocht of die regeling evenredig is aan de daarmee gepaard gaande inmengingen in de grondrechten van de betrokkenen.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 273 van richtlijn 2006/112/EG, gelezen in samenhang met de artikelen 16 en 17 Handvest EU, staat in de weg aan de wijze waarop in het onderhavige geval een zekerheidstelling is opgelegd waarvan het bedrag overeenstemt met de niet-betaalde belastingschulden van een andere belastingplichtige.

Artikel 47 Handvest EU staat in de weg aan een regeling volgens welke niet eens ten gronde kan worden opgekomen tegen de oplegging van een zekerheidstelling waarvan het bedrag overeenstemt met de niet-betaalde belastingschulden van een andere belastingplichtige. Het staat ook in de weg aan een regeling volgens welke alle denkbare rechtsmiddelen tegen de oplegging van een zekerheidstelling geen schorsende werking hebben, waardoor de betalingstermijn reeds verstrijkt voordat er door de belastingdienst uitspraak wordt gedaan op die rechtsmiddelen en voordat het überhaupt mogelijk is om daartegen rechtsbescherming te verkrijgen.”

HvJ – CONCLUSIE – C-746/22 (Slovenské Energetické Strojárne A.S.) – 14 december 2023 – A-G Szpunar – Hongarije – ECLI:EU:C:2023:996 – conclusie

Btw-richtlijn – Recht op aftrek voorbelasting – Teruggaaf van belasting aan niet in de lidstaat van teruggaaf gevestigde belastingplichtigen – Aanvullende gegevens – Nieuwe feiten – Vervaltermijn – Richtlijn 2006/112/EG – Richtlijn 2008/9/EG – Artikel 47 Handvest EU

Het Slowaakse bedrijf SES is actief op het gebied van machinebouw voor de energiesector. In 2020 heeft zij montage- en installatiewerkzaamheden verricht in een elektriciteitscentrale in Hongarije. Om deze diensten te kunnen verlenen, heeft zij in Hongarije een aantal goederen verworven en gebruikgemaakt van een aantal diensten.

SES heeft verzocht om teruggaaf van btw ten bedrage van ongeveer 97 400 EUR, die zij heeft betaald over goederen en diensten die zij in 2020 in Hongarije heeft verworven.

De belastingdienst heeft SES verzocht om binnen een maand een aantal documenten met betrekking tot haar verzoek om teruggaaf van btw over te leggen. SES heeft daar niet op gereageerd.

De belastingdienst heeft de procedure daarom beëindigd. SES heeft daar bezwaar tegen gemaakt bij de hogere belastingautoriteit en alsnog de opgevraagde documenten overgelegd.

De hogere autoriteit heeft het besluit van de lagere belastingautoriteit bevestigd en heeft met name overwogen dat de nationale regels inzake de belastingadministratie niet toestaan dat in het kader van een bezwaarprocedure nieuwe bewijzen worden aangevoerd waarvan degene die het bezwaar maakt vóór de vaststelling van het primaire besluit op de hoogte was maar die hij, hoewel de bevoegde belastingautoriteit hem daarom had verzocht, niet heeft overgelegd.

SES heeft beroep ingesteld bij de rechter. SES betwist dat de betreffende nationale regel inzake de belastingadministratie van toepassing is in het kader van een procedure inzake teruggaaf van btw in overeenstemming met richtlijn 2008/9. Zij is namelijk van mening dat voornoemde bepaling het door artikel 23, lid 2, van deze richtlijn geboden recht op het instellen van rechtsmiddelen inperkt. Daarnaast is zij van mening dat de termijn van een maand als genoemd in artikel 20, lid 2, van de genoemde richtlijn geen vervaltermijn is.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 20, lid 2, van richtlijn 2008/9/EG moet aldus worden uitgelegd dat de daarin gestelde termijn van een maand voor het verstrekken van aanvullende gegevens in antwoord op het verzoek van de autoriteit die belast is met de beoordeling van een verzoek om teruggaaf van btw dat is ingediend door een in een andere lidstaat gevestigde belastingplichtige niet kan worden geacht een vervaltermijn te zijn.

Artikel 170 van richtlijn 2006/112/EG, artikel 20, lid 2, van richtlijn 2008/9 en de beginselen van doeltreffendheid en fiscale neutraliteit moeten aldus worden uitgelegd dat zij in de weg staan aan de toepassing van bepalingen van nationaal recht die de mogelijkheid uitsluiten om zich in het kader van een bezwaarprocedure te beroepen op aanvullende gegevens of documenten die zijn opgevraagd door een lagere belastingautoriteit maar die door de belastingplichtige pas zijn verstrekt in het stadium van de bezwaarprocedure bij een hogere belastingautoriteit.

Artikel 23 van richtlijn 2008/9 staat niet in de weg aan de toepassing van een bepaling van nationaal recht volgens welke een procedure inzake een verzoek om teruggaaf van btw aan een in een andere lidstaat gevestigde belastingplichtige wordt beëindigd zonder dat het teruggaafverzoek wordt onderzocht, wanneer de belastingplichtige heeft verzuimd om aanvullende gegevens te verstrekken hoewel de autoriteit die zijn teruggaafverzoek moest beoordelen daar krachtens artikel 20 van deze richtlijn om heeft verzocht, op voorwaarde dat naar nationaal recht doeltreffende rechtsmiddelen kunnen worden ingesteld voor het geval dat de procedure wordt beëindigd, zodat de belastingplichtige in het kader van die rechtsmiddelen met name de kans krijgt om zich te beroepen op de aanvullende gegevens die hij in het kader van de beëindigde procedure niet tijdig heeft verstrekt. In het andere geval moet het besluit tot beëindiging van de procedure worden opgevat als een besluit tot weigering van teruggaaf.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – C-640/23 (Greentech) – 26 juni 2023 – (ECER 11.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Btw-richtlijn – Herkwalificatie verkooptransactie – Richtlijn 2006/112/EG

De belastingdienst legt na een controle een aanslag op aan Greentech voor de verkoop van productiemiddelen die aangemerkt wordt als een gedeeltelijke overdracht van activa tussen twee verbonden vennootschappen, hetgeen een niet aan btw onderworpen transactie is. Greentech maakt bezwaar tegen deze categorisering, omdat Greentech deze verkooptransactie zelf had opgegeven als een aan btw onderworpen goederenlevering. Greentech heeft hierdoor geen recht op aftrek van de betaalde btw gehad en het geld kon niet meer worden teruggevorderd. Het gaat dus om een herkwalificatie van de verkooptransactie.

Het probleem dat hier speelt is dat de btw reeds ten gunste van de schatkist was geïnd en vanwege het verstrijken van de fiscale verjaringstermijn niet meer kon worden teruggevorderd door de belastingplichtige.

De vraag is o.a. of de btw-richtlijn zich verzet tegen de weigering van het recht op aftrek van btw die is betaald over een verkooptransactie die later door de belastingdienst is aangemerkt als een bedrijfsoverdracht die buiten de werkingssfeer van de btw valt, wanneer de btw reeds is geïnd en naar nationaal recht niet meer kan worden teruggeven.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Portugal – C-680/23 (Modexel) – 13 november 2023 (ECER 20.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Btw-richtlijn – Hervatting activiteiten – Verrekening met positief saldo btw bij stopzetting – Vervaltermijn van 12 maanden – Richtlijn 2006/112/EG

De verzoekende partij, Modexel, heeft een verklaring van stopzetting van activiteiten met ingang van 28 februari 2015 ingediend. Op het moment van de stopzetting gaf zij een positief saldo aan voor btw ten bedrage van 12.456,20 EUR. Zij heeft haar activiteiten op 10 mei 2016 hervat. Bij de hervatting van de activiteiten bracht zij het bedrag van het positieve saldo in mindering teneinde dit bedrag te verrekenen in de eerste aangifte die zij indiende na de hervatting van de activiteiten. De belastingdienst heeft deze verrekening geweigerd met het argument dat Modexel binnen 12 maanden na de datum van stopzetting van activiteiten een verzoek tot terugbetaling van het positieve saldo had moeten indienen en dat, bij ontstentenis hiervan, dit bedrag teruggevloeid is naar de Portugese Staat.

Verwijst de uitdrukking „het volgende belastingtijdvak” als bedoeld in artikel 183 van de btw-richtlijn letterlijk naar de periode die onmiddellijk volgt in het kalenderjaar?

Als het antwoord op de eerste prejudiciële vraag negatief luidt, kan een onderneming die haar activiteiten stopzet en vervolgens hervat, met een periode van 15 maanden tussen deze twee tijdstippen, in haar eerste belastingaangifte na de hervatting van haar activiteiten het bedrag van het overschot dat zij bij de stopzetting van haar activiteiten heeft overgebracht, aftrekken?

Belastingen, douane en tariefindeling

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – C-631/23 (Servoprax) – 4 oktober 2023 (ECER 4.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Tariefindeling stuwbanden – Verordening (EEG) nr. 2658/87

De verzoekende partij, Sevoprax, handelt in medische producten. Zij deed tussen 17 en 2019 in 13 gevallen aangifte bij de verwerende partij, Hauptzollamt Duisburg, van uit China ingevoerde stuwbanden onder GN-code 6307 90 98. Verweerder legde verzoekster op basis van haar aangiftes een invoerrecht op van 6,3 %. Verzoekster verzocht om terugbetaling hiervan en voerde aan dat de stuwbanden moesten worden ingedeeld onder GN-code 9018 90 84.

Moet de gecombineerde nomenclatuur (GN) in bijlage I bij verordening (EEG) nr. 2658/87 van de Raad van 23 juli 1987 (PB 1987, L 256, blz. 1) aldus worden uitgelegd dat stuwbanden zoals in de beslissing nader beschreven, moeten worden ingedeeld onder GN-code 9018 90 84? Indien de eerste vraag bevestigend moet worden beantwoord: is artikel 252, tweede volzin, van gedelegeerde verordening 2015/2446 van toepassing?

Brexit

NOOT – bij HvJ conclusie 9 november 2023, [C-516/22](#) (Commissie/VK en Noord-Ierland)

A-G adviseert het EU-Hof om het Verenigd Koninkrijk te veroordelen voor schendingen van het Unierecht wegens uitspraak van de Supreme Court ([ECER](#))

WIKI

- [Wiki Brexit](#)

Civiel

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Portugal – C-643/23 (Agenciart) – 4 juli 2023 (ECER 13.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Agentuurovereenkomst – Bestrijding betalingsachterstand bij handelstransacties – Begrip “handelstransactie” – Begrip “onderneming” – Richtlijn 2011/7/EU

Verzoeker is een bedrijf dat het management doet van verschillende artiesten, waaronder verweester. Daarvoor is een agentuurovereenkomst gesloten met de artiest. Verweester, die het beroep van actrice uitoefent, heeft een rekening van verzoeker niet betaald. Verzoeker heeft uiteindelijk het bedrag onder executoriale titel ten uitvoer laten leggen. Verweester heeft zich hiertegen verzet, op grond van onder meer de nietigheid van de betekening in de betalingsbevelprocedure.

Moet een natuurlijke persoon die gewoonlijk als zelfstandige het beroep van actrice uitoefent tegen een geldelijke vergoeding, maar die niet beschikt over een georganiseerde middenstructuur (...) worden aangemerkt als een „onderneming” in de zin en voor de doeleinden van overweging 5 en artikel 2, punt 3, van richtlijn 2011/7/EU?

Consumenten

HvJ – ARREST – C-140/22 (mBank) – 7 december 2023 – Polen – ECLI:EU:C:2023:965 – geen conclusie – arrest

Onerlijke bedingen – Hypothecaire lening in vreemde valuta – Richtlijn 93/13/EEG

S.M. en K.M. hebben met mBank een overeenkomst voor een hypothecaire lening met een variabele rentevoet gesloten. Deze lening was uitgedrukt in Poolse zloty (PLN) en gekoppeld aan de Zwitserse frank (CHF). Volgens van die overeenkomst deel uitmakende bedingen werd het bedrag van de maandelijkse aflossingstermijnen bepaald door de verkoopkoers van de Zwitserse frank toe te passen die was bekendgemaakt in de wisselkoerstabel van mBank op het tijdstip van betaling van die aflossingstermijnen (hierna: 'omzettingsbedingen').

Omdat S.M. en K.M. van mening waren dat de omzettingsbedingen oneerlijk waren, hebben zij een klacht ingediend bij mBank.

De verwijzende rechter (in eerste aanleg) stelt vast dat de omzettingsbedingen in de leningovereenkomst oneerlijk zijn en dat deze overeenkomst niet van kracht kan blijven indien deze bedingen nietig worden verklaard. De verwijzende rechter stelt diverse vragen over de gevolgen die hij aan deze vaststelling moet verbinden. Hij zet vraagtekens bij de uitleg en toepassing van het consumentenrecht die de hoogste Poolse rechter in burgerlijke en strafzaken hanteert: voor de niet-tegenwerpelijke van een beding vereist de hoogste Poolse rechter dat de consument een formele verklaring aflegt waarbij hij verklaart dat hij ten eerste niet instemt met het behoud van dit beding, dat hij ten tweede weet dat de nietigheid van dat beding leidt tot nietigverklaring van de overeenkomst alsmede kennis draagt van de gevolgen van deze nietigverklaring en dat hij ten derde instemt met de nietigverklaring van de overeenkomst.

Hof: Artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG moeten aldus worden uitgelegd dat, ingeval een door een bankinstelling met een consument gesloten hypothecaire leningovereenkomst volledig nietig wordt verklaard omdat zij een oneerlijk beding bevat zonder hetwelk zij niet kan voortbestaan,

– *zij zich verzetten tegen de rechterlijke uitlegging van het nationale recht die inhoudt dat de uitoefening van de rechten die de betrokken consument aan deze richtlijn ontleent, afhankelijk is van het afleggen door die consument van een verklaring voor een rechter, waarbij hij verklaart dat hij ten eerste niet instemt met het behoud van dit beding, dat hij ten tweede weet dat de nietigheid van dat beding leidt tot nietigverklaring van die overeenkomst, alsmede kennis draagt van de gevolgen van deze nietigverklaring, en dat hij ten derde instemt met de nietigverklaring van die overeenkomst;*

– *zij zich ertegen verzetten dat de door de betrokken consument gevorderde vergoeding in verband met de terugbetaling van de bedragen die hij ter uitvoering van de betreffende overeenkomst heeft betaald, wordt verminderd met het equivalent van de rente die deze bankinstelling zou hebben ontvangen indien die overeenkomst van kracht was gebleven.*

 Consequences of unfair core terms - CJEU in mBank (C-140/22) (ECLB)

HvJ – ARREST – C-28/22 (Getin Noble Bank) – 14 december 2023 – Polen – ECLI:EU:C:2023:992 – geen conclusie – arrest

Onerlijke bedingen – Hypothecaire lening gekoppeld aan vreemde valuta – Gevolgen van de vaststelling dat een beding oneerlijk is – Informatieplicht – Verjaringstermijn – Retentierecht – Richtlijn 93/13/EEG

Het betreft een geding over de terugbetaling van bedragen die aan de curator van Getin Noble Bank zijn betaald uit hoofde van een hypothecaire leningovereenkomst die nietig is verklaard omdat daarin oneerlijke bedingen waren opgenomen.

Partijen zijn het oneens over de verjaring van de vordering van de bank tot restitutie van het bedrag dat door verzoekers als hoofdsom van de lening is aangewend. De verwijzende rechter vraagt zich af of richtlijn 93/13 gevolgen heeft voor de uitlegging van het nationale recht inzake verjaringstermijnen, in het bijzonder voor restitutievorderingen die ontstaan als gevolg van de nietigheid van een leningsovereenkomst

Hof: Artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG, gelezen in het licht van het doeltreffendheidsbeginsel, staan in de weg aan een in de rechtspraak ontwikkelde uitlegging van het nationale recht volgens welke ingeval een door een verkoper met een consument gesloten hypothecaire leningovereenkomst nietig is verklaard wegens oneerlijke bedingen in die overeenkomst, de uit de nietigheid van die overeenkomst voortvloeiende verjaringstermijn voor de vorderingen van die verkoper pas ingaat op de datum waarop de overeenkomst definitief niet kan worden tegengeworpen, terwijl de uit de nietigheid van diezelfde overeenkomst voortvloeiende verjaringstermijn voor de vorderingen van die consument ingaat op de datum waarop deze consument het oneerlijke karakter van het beding dat tot die nietigheid leidde, kende of redelijkerwijs had moeten kennen.

Artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13 staan niet in de weg aan een in de rechtspraak ontwikkelde uitlegging van het nationale recht volgens welke een verkoper die een hypothecaire leningovereenkomst met een consument heeft gesloten, niet hoeft na te gaan of deze consument zich bewust is van de gevolgen van het schrappen van oneerlijke bedingen in die overeenkomst of van het feit dat die overeenkomst na het schrappen van die bedingen niet kan voortbestaan.

Artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13, gelezen in het licht van het doeltreffendheidsbeginsel, staan in de weg aan een in de rechtspraak ontwikkelde uitlegging van het nationale recht volgens welke een verkoper, in het geval dat een door hem met een consument gesloten hypothecaire leningovereenkomst, na de schrapping van de oneerlijke bedingen in die overeenkomst niet kan voortbestaan, zich kan beroepen op een retentierecht op grond waarvan hij de terugbetaling van de door hem van de consument ontvangen prestaties afhankelijk kan maken van het aanbod van die consument om de prestaties terug te betalen die hij op zijn beurt van de verkoper heeft ontvangen of om voor die terugbetaling zekerheid te stellen, wanneer de consument, doordat deze verkoper dit retentierecht uitoefent, zijn recht op vertragingsrente verliest vanaf het moment waarop de nakomingstermijn is verstreken die aan de betrokken verkoper is gesteld nadat die verkoper het verzoek om terugbetaling van de hem ter uitvoering van deze overeenkomst betaalde prestaties heeft ontvangen.

HvJ – ARREST – Gevoegde zaken C-38/21, C-47/21 en C-232/21 – 21 december 2023 – Grote Kamer – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:1014 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#) (Engelse taalversie)

Consumenten – Leaseovereenkomst zonder aankoopverplichting – Begrip overeenkomst betreffende financiële diensten – Begrip dienstenovereenkomst – Begrip buiten verkoopruimten gesloten overeenkomst – Uitzondering op herroepingsrecht – Richtlijn 2008/48/EG – Richtlijn 2002/65/EG – Richtlijn 2011/83/EU

Deze gevoegde zaken betreffen een aantal gedingen tussen consumenten en aan autofabrikanten gelieerde financiële instellingen. De verwijzende rechter werpt de vraag op of de herroeping door consumenten van, in één zaak, een leasingovereenkomst met kilometerafrekening voor een motorvoertuig en, in de andere zaken, kredietovereenkomsten ter financiering van de aankoop van een tweedehands motorvoertuig, geldig is. Aan de orde komt het karakter van een leasingovereenkomst met kilometerafrekening in het licht van de toepasselijke consumentenrichtlijnen. In dit verband wordt het Hof ook om uitlegging gevraagd van de begrippen „buiten verkoopruimten gesloten overeenkomst” en „overeenkomst op afstand” in de zin van richtlijn 2011/83, en om een uitspraak over de eventuele toepassing van een uitzondering op het herroepingsrecht waarin laatstgenoemde richtlijn voorziet. In de tweede plaats wordt het Hof verzocht uitspraak te doen over drie aspecten van de bij richtlijn 2008/48 aan kredietgevers opgelegde verplichting om consumenten informatie te verstrekken, onder meer over het herroepingsrecht. Deze aspecten zijn: de verenigbaarheid met die richtlijn van een nationale regeling die een wettelijk vermoeden in het leven roept dat is voldaan aan de verplichting om informatie te verstrekken door gebruik te maken van een modelbeding dat is opgenomen in een nationale regeling, de gevolgen van het verstrekken van onjuiste of onvolledige informatie voor de aanvang van de herroepingstermijn, en de mogelijkheid voor een kredietgever om zich te beroepen op rechtsmisbruik bij de uitoefening van het herroepingsrecht door een consument. In de derde plaats wordt het Hof verzocht zich erover uit te spreken of bepaalde gevolgen die het nationale recht verbindt aan de herroeping van een aan een verkoopovereenkomst gelieerde kredietovereenkomst, verenigbaar zijn met het beginsel van doeltreffendheid van het Unierecht.

Het (zeer lange) dictum is nog niet in het Nederlands beschikbaar.

- Een consument die een leaseovereenkomst zonder aankoopverplichting sluit voor een motorvoertuig, beschikt niet over een herroepingsrecht (Curia)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Slovenië – C-677/23 (Slovenská sporiteľňa) – (ECER 19.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Consumentenkrediet – Berekeningswijze jaarlijks kostenpercentage – Duur van de overeenkomst – Duidelijke vermelding – Oneerlijke handelspraktijken – Richtlijn 2008/48/EG – Richtlijn 2005/29/EG

De verzoekende partijen hebben de geldigheid van de kredietovereenkomst betwist en hebben daarbij aangevoerd dat de overeenkomst inbreuk maakt op hun consumentenrechten omdat de overeenkomst geen vermelding bevat van de duur ervan en van de bij de berekening van het jaarlijkse kostenpercentage gebruikte hypothesen. De rechter in eerste aanleg heeft het beroep afgewezen op grond dat het volstaat dat de duur van de overeenkomst kan worden afgeleid uit de bedingen van de kredietovereenkomst, namelijk uit het aantal maandelijkse termijnen en uit de datum van betaling van de eerste en de laatste termijn.

Vereist de “duidelijke en beknopte vermelding van de duur” van een kredietovereenkomst in een contractueel beding dat de looptijd duidelijk wordt vermeld, of is het voldoende dat de consument de duur van de overeenkomst kan berekenen op basis van de contractuele bedingen of deze duur anderszins kan vaststellen, bijvoorbeeld op basis van het aantal maandelijkse termijnen of het tijdstip van volledige aflossing van het krediet?

Moeten de hypothesen die zijn gebruikt voor de berekening van het jaarlijkse kostenpercentage (JKP) in de betreffende overeenkomst duidelijk als zodanig worden vermeld, of dient de consument op basis van de contractuele bedingen zelf de relevante hypothesen vast te stellen die voor de berekening van dat percentage zijn gebruikt?

COVID-19

EHRM – ARREST – Narbutas t. Litouwen – 19 december 2023 – 14139/21 – ECLI:CE:ECHR:2023:1219JUD001413921 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Recht op vrijheid, privéleven, eigendom en vrije meningsuiting – Meerdere schendingen na verdenking omkoping bij aanschaf coronatesten – Artikelen 5, 8 en 10 EVRM

Klager had jarenlang diverse hoge (overheids)functies gerelateerd aan gezondheidszorg. In de eerste maanden van de coronapandemie onderhandelde klager met een Spaans farmaceutisch bedrijf over de aankoop van coronatesten. Hij kwam met het bedrijf overeen dat hij een euro zou krijgen voor elke test die de Litouwse overheid van het bedrijf zou kopen. De overheid heeft 303.360 testen gekocht voor ruim vijf miljoen euro. Klager werd in juni 2020 betaald en in juli 2020 in voorlopige hechtenis genomen op verdenking van omkoping/corruptie. Een dag later werd hij onder huisarrest geplaatst met een contactverbod met onder meer het ministerie van gezondheid of instituten die daaronder vallen. Op dat moment werd klager behandeld voor kanker. In augustus 2020 werden die maatregelen opgeheven. Intussen was beslag gelegd op zijn bankrekeningen en auto. Pas in maart 2022 werd het beslag beperkt tot het bedrag aan steekpenningen.

EHRM: Volgens nationaal recht is voorarrest tot 48 uur zonder rechterlijke machtiging toegestaan als het direct verkrijgen van een machtiging niet mogelijk is. Voorarrest is daarnaast alleen mogelijk vanwege vluchtgevaar of collusiegevaar. De autoriteiten hebben niet aangetoond dat aan die voorwaarden was voldaan. Het voorarrest was daarom niet overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure. Schending van artikel 5 EVRM.

De identiteit van klager was in de media bekend geworden en de autoriteiten hadden informatie over de zaak bekend gemaakt. Zijn positie was op dat moment niet vergelijkbaar met een politicus of ambtenaar en zijn bekendheid was niet zodanig dat de bekendmaking van zijn identiteit rechtvaardigde. Schending van het recht op privéleven (artikel 8 EVRM).

Het beslag op al klagers bankrekeningen, toekomstige inkomen en auto, was gelegd zonder dat zijn behoeften daarin waren meegewogen. Zijn verzoek om over € 6.000,- per maand van zijn geld te kunnen beschikken voor onder meer kosten van zijn advocaat en voor kankermedicatie was zonder motivering afgewezen. De proportionaliteit van de maatregel was niet beoordeeld. Schending van artikel 1, eerste protocol van het EVRM.

Klager mocht geen informatie verstrekken aan individuen over het onderzoek, terwijl onder meer de openbaar aanklager, de president van Litouwen en de minister van gezondheidszorg de zaak in de media hadden besproken. Aangezien veel informatie al in de media bekend was, hadden de autoriteiten meer gedetailleerd moeten uitleggen welke informatie klager wel of niet mocht delen. Hoewel in strafrechtelijk onderzoek in algemene zin een verbod om informatie vrij te geven nodig kan zijn, is in deze zaak niet gebleken dat het proportioneel of noodzakelijk was. Schending van artikel 10 EVRM.

De beperking om ziekenhuizen te bezoeken moet stressvol en angstig voor klager zijn geweest. De beperking was echter zo ernstig genoeg dat sprake was van een schending van artikel 3 EVRM, omdat het na drie weken werd opgeheven en niet is gebleken dat het gevolgen heeft gehad voor klagers gezondheid.

De klachten over schending van een eerlijk proces (omdat publieke figuren hadden gesuggereerd dat hij schuldig was) zijn niet-ontvankelijk omdat de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput.

HvJ – ARREST – C-683/21 (Nacionalinis visuomenės sveikatos centras) – 5 december 2023 – Litouwen – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:949 – [conclusie](#) – [arrest](#)

AVG – COVID-19 – Corona-app – Begrip “verwerkingsverantwoordelijker” – Gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid – Administratieve geldboeten – Verordening (EU) 2016/679

Samenvatting onder: [Privacy en persoonsgegevens](#)

HvJ – ARREST – C-128/22 (Nordic Info) – 5 december 2023 – België – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:951 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Vrij verkeer van personen – COVID-19 – Verbod op niet essentiële reizen – Kleurcodes – Geannuleerde reizen – Quarantaineplicht – Schengengrenscodes – Richtlijn 2004/38/EG

In de context van de coronacrisis heeft de Belgische regering besloten om de niet-essentiële reizen van en naar België te regelen met een kleurencodes. Tot 12 juli 2020 mocht zonder beperking naar en vanuit Zweden worden gereisd, Vanaf die datum werd Zweden als rode zone ingekleurd. Nordic Info, een reisorganisatie, annuleerde daarop alle geplande reizen van het zomerseizoen vanuit België. Op 15 juli 2020 veranderde de kleurencodes van Zweden naar oranje, waardoor reizen van en naar dat land niet verboden, maar alleen afgeraden werd. Nordic Info vordert schadevergoeding van de Belgische overheid omdat die de EU-regels inzake vrij verkeer en de Schengenzone geschonden zou hebben.

België, Roemenië, Noorwegen, Zwitserland en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: De artikelen 27 en 29 van richtlijn 2004/38/EG gelezen in samenhang met de artikelen 4 en 5 van deze richtlijn, staan niet in de weg aan een regeling van algemene strekking van een lidstaat die om redenen van volksgezondheid die verband houden met de bestrijding van de COVID-19-pandemie, ten eerste, burgers van de Unie en hun familieleden, ongeacht hun nationaliteit, verbiedt niet-essentiële reizen vanuit deze lidstaat te maken naar andere lidstaten die door die lidstaat als hoogrisicogebieden zijn aangewezen op basis van de beperkende gezondheidsmaatregelen of de epidemiologische situatie in die andere lidstaten en, ten tweede, burgers van de Unie die niet de nationaliteit van die lidstaat bezitten, verplicht screeningtesten te ondergaan en in quarantaine te gaan wanneer zij het grondgebied van die lidstaat binnenkomen vanuit een van die andere lidstaten, op voorwaarde dat die nationale regeling alle voorwaarden en waarborgen van de artikelen 30 tot en met 32 van deze richtlijn en de in het Handvest EU verankerde grondrechten en fundamentele beginselen, met name het discriminatieverbod en het evenredigheidsbeginsel, in acht neemt.

De artikelen 22, 23 en 25 van verordening (EU) 2016/399 (Schengengrenscodes), staan niet in de weg aan een regeling van een lidstaat die om redenen van volksgezondheid die verband houden met de bestrijding van de COVID-19-pandemie, onder toezicht van de bevoegde instanties en op straffe van sancties verbiedt de binnengrenzen van deze lidstaat te overschrijden voor niet-essentiële reizen vanuit of naar Schengenlanden die als hoogrisicogebieden zijn aangewezen op voorwaarde dat deze controlemaatregelen vallen onder de uitoefening van de politiebevoegdheid die niet hetzelfde effect mag hebben als grenscontroles in de zin van artikel 23, onder a), van deze code, of dat die lidstaat, indien deze maatregelen grenstoezicht aan de binnengrenzen vormen, de in de artikelen 25 tot en met 28 van die code bedoelde voorwaarden voor de tijdelijke herinvoering van binnengrenstoezicht in acht heeft genomen, waarbij de door een dergelijke pandemie veroorzaakte bedreiging overeenkomt met een ernstige bedreiging voor de openbare orde of de binnenlandse veiligheid in de zin van artikel 25, lid 1, van die code.

- E** COVID-19: het Hof bekrachtigt bepaalde reisverboden en screening- en quarantaineverplichtingen tijdens de gezondheidscrisis ([Curia](#))
- E** EU-Hof: lidstaat kan bepaalde reisverboden en screening- en quarantaineverplichtingen opleggen tijdens gezondheidscrisis ([ECER](#))

- So long and see you in the next pandemic? The Court's one-and-done approach on permissible reasons to restrict freedom of movement for public health reasons in the Nordic Info case (C-128/22) of 5 December 2023 ([European law blog](#))

HvJ – ARREST – C-206/22 (Sparkasse Südpfalz) – 14 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:984 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Organisatie van de arbeidstijd – Recht op jaarlijkse vakantie – COVID-19 – Quarantainemaatregel – Artikel 31, lid 2, Handvest EU

Samenvatting onder: [Arbeid en sociale zekerheid](#)

GERECHT – ARREST – T-216/21 en T-494/21 (Ryan Air en Malta Air / Commissie) – 20 december 2023 – [persbericht](#) – [arrest T-216/21](#) – [arrest T-494/21](#)

Staatssteun aan Air France en Air-France-KLM – Herkapitalisering – COVID-19

Samenvatting onder: [Staatssteun](#)

WIKI

- [Coronavirus – Europees recht](#)

EHRM factsheets

- [COVID-19 health crisis](#)

Detentie, politiebehandeling en politieonderzoek

EHRM – ARREST – O.J. en J.O. t. Georgië en Rusland – 19 december 2023 – [42126/15](#) – [42127/15](#) – ECLI:CE:ECHR:2023:1219JUD004212615 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Rusland verantwoordelijk voor onrechtmatige arrestatie en detentie van twee mannen in Abchazië

Samenvatting onder: [procesrecht en recht op eerlijk proces](#)

EHRM – ARREST – Narbutas t. Litouwen – 19 december 2023 – [14139/21](#) – ECLI:CE:ECHR:2023:1219JUD001413921 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Recht op vrijheid, privéleven, eigendom en vrije meningsuiting – Meerdere schendingen na verdenking omkoping bij aanschaf coronatesten – Artikelen 5, 8 en 10 EVRM

Samenvatting onder: [COVID-19](#)

EHRM – ARREST – Arnold en Marthaler t. Zwitserland – 19 december 2023 – [77686/16](#) – [76791/16](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1219JUD007768616](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Demonstratie – Kettling – Vrijheidsbeneming – Artikel 5 EVRM – Schending

Klagers zijn bij een demonstratie door de politie ingesloten (een maatregel die bekend staat als “kettling”) en vervolgens naar het politiebureau overgebracht en na enkele uren met een locatieverbod in vrijheid gesteld. In Straatsburg voeren zij aan dat artikel 5 EVRM is geschonden.

Het EHRM beoordeelt de vrijheidsbeneming achtereenvolgens in het licht van zowel artikel 5, lid 1, sub b als sub c, van het Verdrag. Het Hof oordeelt dat niet kan worden gezegd dat de nationale autoriteiten het belang bij de verplichting van klagers zich aan een identiteitscontrole te onderwerpen en het bewaren van de orde op juiste wijze hebben afgewogen tegen hun recht op vrijheid. Het beroep op de noodzaak tot een grondiger identiteitsonderzoek op het politiebureau (na een identiteitscontrole op de openbare weg) als grond voor de vrijheidsbeneming acht het Hof onvoldoende onderbouwd. Verder merkt het Hof op dat niet gebleken is dat een verspreidingsbevel is gegeven voordat besloten werd tot een politiekordon en heeft de instelling van dat kordon vanuit het oogpunt van noodzakelijkheid reeds voorkomen dat een strafbaar feit werd gepleegd, zodat de daaropvolgende detentie niet langer nodig was. Ten aanzien van de in artikel 5, lid 1, sub c genoemde gronden overweegt het EHRM dat er geen concrete aanwijzingen waren dat klagers op het punt stonden zelf een strafbaar feit te plegen en ook niet zijn vervolgd door de Zwitserse autoriteiten. Een beroep op algemene feiten en omstandigheden door de autoriteiten was in dat opzicht onvoldoende. Daarnaast was, zoals eerder weergegeven, de vrijheidsbeneming, gelet op het politiekordon, niet noodzakelijk om klagers te beletten een strafbaar feit te plegen. De bestreden maatregel was daarom evenmin gerechtvaardigd op grond van artikel 5, lid 1, sub c, van het EVRM. In het licht van het bovenstaande is er sprake van een schending van artikel 5, lid 1, van het Verdrag.

EHRM factsheets en guides

- [Hunger strikes in detention](#)
- [Migrants in detention](#)
- [Prisoners' right to vote](#)
- [Prisoners' health-related rights](#)
- [Detention and mental health](#)
- [Detention conditions and treatment of prisoners](#)
- [Use of force in the policing of demonstrations](#)
- [Guide on the case-law of the ECHR on Prisoners' rights](#)

Diensten, elektronische communicatiediensten

HvJ – ARREST – C-278/22 (AUTOTECHNICA FLEET SERVICES) – 21 december 2023 – Kroatië – [ECLI:EU:C:2023:1026](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Dienstenrichtlijn – Operationele lease auto's – Vergunningsplicht – Financiële diensten? – Vrij verrichten van diensten – Vrijheid van vestiging – Richtlijn 2006/123/EG

Een vennootschap die auto's leaset aan haar klanten is wegens het ontbreken van een geldige vergunning voor het aanbieden van financiële diensten gelast om haar activiteiten te beëindigen.

Vallen operationele leasing en/of langdurige autoverhuur binnen de werkingssfeer van richtlijn 2006/123/EG (dienstenrichtlijn)?

Nederland en Kroatië hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 2, lid 2, onder b), van richtlijn 2006/123/EG moet aldus worden uitgelegd dat diensten die worden geleverd op grond van een overeenkomst voor langdurige verhuur van motorvoertuigen die de lessor op verzoek van de lessee aanschaft met het doel die voertuigen aan deze lessee te verhuren tegen betaling van een vergoeding, geen „financiële diensten” in de zin van die bepaling vormen, tenzij:

- *de overeenkomst gepaard gaat met een verplichting om het voertuig aan het einde van de huurperiode te kopen,*
- *de krachtens deze overeenkomst door de lessee betaalde vergoedingen bestemd zijn om de lessor in staat te stellen de door hem gemaakte kosten voor de aankoop van het voertuig volledig af te schrijven, of*
- *bij deze overeenkomst de risico's met betrekking tot de restwaarde van het voertuig bij het verstrijken van de looptijd van die overeenkomst worden overgedragen.*

Artikel 9, lid 1, en artikel 10, leden 1 en 2, van richtlijn 2006/123 staan in de weg aan een regeling van een lidstaat waarbij ten eerste een vergunningstelsel in de zin van artikel 4, punt 6, van deze richtlijn wordt ingevoerd dat geldt voor de levering van diensten op het gebied van langdurige verhuur van motorvoertuigen in het kader van een overeenkomst die geen betrekking heeft op het leveren van financiële diensten in de zin van artikel 2, lid 2, onder b), van deze richtlijn, en ten tweede de met het beheer van dat stelsel belaste nationale autoriteit wordt gemachtigd om eisen en beperkingen op te leggen aan ondernemingen die dergelijke diensten leveren, tenzij dit stelsel voldoet aan de vereisten van artikel 9, lid 1, en artikel 10, leden 1 en 2, van die richtlijn.

Digitalisering, social media en AI

HvJ – ARREST – C-634/21 (SCHUFA Holding, scoring) – 7 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:957 – persbericht – conclusie – arrest

AVG – Geautomatiseerde individuele besluitvorming - Kredietinformatiebureaus – Scoring – Gebruik door derden van waarschijnlijkheidswaarde – Verordening (EU) 2016/679

Samenvatting onder: [privacy en persoonsgegevens](#)

REGELGEVING

- Artificial intelligence act: Council and Parliament strike a deal on the first rules for AI in the world ([Raad](#))
- Verordening (EU) 2023/2844 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2023 betreffende de digitalisering van de justitiële samenwerking en de toegang tot de rechter in grensoverschrijdende burgerlijke, handels- en strafzaken, en tot wijziging van bepaalde handelingen op het gebied van justitiële samenwerking, [PB L, 2023/2844, 27.12.2023](#)
- Richtlijn (EU) 2023/2843 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2023 tot wijziging van Richtlijnen 2011/99/EU en 2014/41/EU van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijn 2003/8/EG van de Raad en de Kaderbesluiten 2002/584/JBZ, 2003/577/JBZ, 2005/214/JBZ, 2006/783/JBZ, 2008/909/JBZ, 2008/947/JBZ, 2009/829/JBZ en 2009/948/JBZ van de Raad, wat betreft de digitalisering van de justitiële samenwerking, [PB L, 2023/2843, 27.12.2023](#)
- Today the EU Digitalisation Regulation has been published – the clock starts ticking ([conflict of laws](#))

CCJE

- Rechter in Europa adviseren over gebruik kunstmatige intelligentie ([European courts](#))

Afgelopen week heeft de Consultative Council of European Judges (CCJE naar de Franse afkorting) [Opinie 26 \(2023\)](#) vastgesteld, die gaat over het gebruik van nieuwe technologie in de rechtspraak. De CCJE is onderdeel van de Raad van Europa, bestaat uit rechters van de 48 lidstaten en adviseert het Comité van Ministers over actuele onderwerpen die de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechterlijke macht aangaan. [Opinie 26](#) gaat over méér dan alleen intelligente technologie. Toch ligt de nadruk in het advies vooral op kunstmatige of artificiële intelligentie (AI) en AI systemen.

- Europese rechters zien risico's én kansen van kunstmatige intelligentie ([Intro, alleen intern](#))

OVERIG

- What's Missing from the EU AI Act ([verfassungsblog](#))
- Online Formation of Companies in Lithuania in a Comparative Context: Implementation of the Digitalisation Directive and Beyond ([EU law analysis](#))
- AI, data en cyber: Europese wetten om in de gaten te houden ([DirkZwager](#))
- Partial ban on 'predictive' policing and crime prediction systems included in final EU AI Act ([fair trials](#))
- Europese Commissie lanceert database: inzicht in algemene voorwaarden van digitale diensten ([IT&recht](#))
- Three key insights on the world's first comprehensive AI law ([Nautadutilh.com](#))
- The interplay between the AI Act and the GDPR ([Nautadutilh.com](#))
- The EU's Pacing Problem ([Verfassungsblog](#))
This blog post explores potential boosters for the EU's capacity to regulate AI: delegated legislation, soft law, and a centralized AI office.

Discriminatie en gelijke behandeling

HvJ – ARREST – C-518/22 (AP Assistenzprofis) – 7 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:956 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Gelijke behandeling in arbeid en beroep – Discriminatie – Leeftijd – VN verdrag rechten van personen met een handicap – Richtlijn 2000/78/EG – Artikel 26 Handvest EU

Samenvatting onder: [Arbeid en sociale zekerheid](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Spanje – C-584/23 (Alcampo e.a.) – 18 september 2023 (ECER 5.12.23) – [verwijzingsbeslissing](#)

Gelijke behandeling – Uitspraken – Indirecte discriminatie op grond van geslacht – Richtlijn 79/7/EEG – Richtlijn 2006/54/EG – Artikel 8 VWEU – Artikelen 21 en 23 Handvest EU

Samenvatting onder: [Arbeid en sociale zekerheid](#)

EHRM - factsheets en guides

- [Guide on Article 14 ECHR and on article 1 of Protocol No. 12 to the Convention - prohibition of discrimination](#)

EHRM – ARREST – Narbutas t. Litouwen – 19 december 2023 – [14139/21](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1219JUD001413921](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Recht op vrijheid, privéleven, eigendom en vrije meningsuiting – Meerdere schendingen na verdenking omkoping bij aanschaf coronatesten – Artikelen 5, 8 en 10 EVRM

Samenvatting onder: [COVID-19](#)

EHRM – ARREST – Waldner t. Frankrijk – 7 december 2023 – [26604/16](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1207JUD002660416](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Belastingheffing – Wetswijziging – Verhoging geheven belasting – Artikel 1, Eerste Protocol EVRM

Klager heeft de Oostenrijkse nationaliteit, is woonachtig in Parijs en is daar ook werkzaam als advocaat. De zaak gaat over een verhoging van de belasting die klager moest betalen. Het inkomen waarover zelfstandigen belasting dienen te betalen is als gevolg van een wetswijziging verhoogd. Er wordt een automatische verhoging van het belastbare inkomen opgelegd aan zelfstandigen die niet zijn aangesloten bij een vereniging voor accountants die erkend is door de Franse belastingdienst of aan zelfstandigen, die bij het doen van aangifte, een beroep doen op diensten van door de Franse belastingdienst erkende beroepsbeoefenaars. Klager heeft bezwaar, beroep en hoger beroep ingesteld tegen de belastingaanslagen van 2006-2008 en 2009-2011, maar het bezwaar, beroep en hoger beroep zijn ongegrond verklaard.

Omdat de zaak gaat over belastingheffing, en dan met name het betalen van belasting, valt de zaak binnen de werkingssfeer van artikel 1, Eerste Protocol bij het EVRM. De maatregel is bedoeld om belastingbetalers die werkzaam zijn als zelfstandige, ertoe te bewegen om transparanter te zijn in hun boekhouding en hun belastingaangifte. Daarmee dient de beperking een legitiem doel, namelijk het algemeen belang van het verzekeren van de naleving van de betaling van belastingen. Het Hof beoordeelt of de maatregel, gelet op de omstandigheden van het geval, voldoende was gebaseerd op een redelijk evenwicht tussen het algemeen belang en het belang van klager. Daarbij overweegt het Hof dat de gerechten die hebben geoordeeld in de beroepsprocedures de beslissingen hebben onderbouwd met motiveringen in identieke bewoordingen. Het Hof komt echter tot de conclusie dat er vanwege de organisatorische en financiële gevolgen voor klager geen redelijk evenwicht bestaat tussen het algemeen belang en de rechten van klager en dat betekent dat er, voor de jaren 2006 tot en met 2011, sprake is van een schending van artikel 1, Eerste Protocol.

HvJ – CONCLUSIE – C-519/22 (Max7 Design) – 14 december 2023 – A-G Kokott – Hongarije – [ECLI:EU:C:2023:998](#) – [conclusie](#)

Zekerheidstelling – Schrapping fiscaal identificatienummer bij niet-betaling zekerheidstelling – Grondrechten – Eigendomsrecht – Vrijheid van ondernemerschap – Evenredigheidsbeginsel – Recht op een doeltreffende voorziening in rechte – Richtlijn 2006/112/EG

Samenvatting onder: [belastingen, btw](#)

EHRM factsheets en guides

- [Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the ECHR - protection of property](#)

Energiemarkt

HvJ – ARREST – gevoegde zaken C-693/21 P en C-698/21 P (EDP España) – 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:989 – geen conclusie – arrest

Staatssteun – Milieustimuleringsmaatregel ten behoeve van steenkoolcentrales – Besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure – Beroep tot nietigverklaring

Samenvatting onder: [Staatssteun](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – België – C-633/23 (Electrabel e.a.) – 18 oktober 2023 (ECER 7.12.2023) – verwijzingsuitspraak

Hoge energieprijzen – Plafond op de surplus aan inkomsten van elektriciteitsproducenten – Verordening (EU) 2022/1854

Met de vaststelling van verordening (EU) 2022/1854 heeft de Raad van de Europese Unie maatregelen genomen tegen de hoge energieprijzen. Deze verordening voorziet met name in de vaststelling van een verplicht plafond op marktinkomsten en in regels voor de verdeling van het surplus aan inkomsten. In artikel 22, lid 2, van de verordening, is de datum van inwerkingtreding van het plafond op de surplusen aan inkomsten vastgesteld op 1 december 2022.

Met de Belgische elektriciteitswet wordt een plafond op marktinkomsten van elektriciteitsproducenten ingevoerd door middel van een heffing ten behoeve van de Staat ter hoogte van 100 % van het „surplus” aan inkomsten die tussen 1 augustus 2022 en 30 juni 2023 worden behaald. Verweerder, de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas, heeft op grond van de Elektriciteitswet een beslissing genomen ten aanzien van verzoeksters die actief zijn in de sector elektriciteitsproductie. Verzoeksters hebben om nietigverklaring verzocht, met name omdat de beslissing niet in overeenstemming zou zijn met verordening 2022/1854.

De verwijzende rechter wil weten hoe de relevante artikelen van verordening 2022/1854 moeten worden uitgelegd, in samenhang met het beginsel van voorrang en het doeltreffendheidsbeginsel van het Unierecht, alsook het beginsel van loyale samenwerking. Verzetten deze artikelen zich tegen nationale maatregelen die voorzien in de toepassing van een plafond op het surplus aan inkomsten van elektriciteitsproducenten vanaf een eerdere datum dan die waarin deze verordening voorziet.

Euthanasie

NOOT – EHRM 4 oktober 2023, Mortier t. België

Life & Death, an Unstable Scale: The European Court of Human Rights Approach to Euthanasia in *Mortier v. Belgium* ([EJILTalk](#))

Familieleven en familierecht

EHRM – ARREST – Timpau t. Roemenië – 5 december 2023 – [70267/17](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1205JUD007026717](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Ontslag godsdienstlerares door aartsbisschop – Rechtsmacht seculiere rechtspraak – Exclusieve bevoegdheid kerkelijke rechtbanken – Artikel 6 EVRM – Artikel 8 EVRM – Geen schending

Samenvatting onder: [Godsdienstvrijheid](#)

HvJ – ARREST – C-261/22 (G.N.) – 21 december 2023 – **Grote Kamer – Italië – [ECLI:EU:C:2023:1017](#) – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)**

Europees aanhoudingsbevel – Moeder met inwonende jonge kinderen – Gronden tot weigering – Familieleven – Belang van het kind – Kaderbesluit 2002/584/JBZ

Samenvatting onder: [Overlevering en uitlevering](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Spanje – C-683/23 (Encarna) – 10 oktober 2023 (ECER 21.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Familierecht – Ouderschapscoördinator – Uitwisseling persoonsgegevens tussen gerecht en ouderschapscoördinator – Verordening (EU) 2016/679

Samenvatting onder: [Privacy en persoonsgegevens](#)

NOOT – EHRM 7 september 2023, [Gauvin-Fournis et Silliau t. Frankrijk](#)

Is it Safe to Bury the Truth under the Family Tree? The ECtHR's Response in Gauvin-Fournis and Silliau v France ([Strasbourg observers](#))

EHRM factsheets en case-law guide

- [Children's rights](#)
- [Gestational surrogacy](#)
- [International child abductions](#)
- [Parental rights](#)
- [Protection of minors](#)
- [Reproductive rights](#) dec 2023
- [Guide on Article 8 ECHR - right to respect for private and family life, home and correspondence](#)
- [Guide on Article 12 ECHR - right to marry](#)

Financiële markt en diensten, EMU, Bankenunie

HvJ – ARREST – C-634/21 (SCHUFA Holding, scoring) – 7 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:957 – conclusie – arrest

AVG – Kredietinformatiebureaus – Scoring – Gebruik door derden van waarschijnlijkheidswaarde – Verordening (EU) 2016/679

Samenvatting onder: Privacy en persoonsgegevens

HvJ – ARREST – Gevoegde zaken C-26/22 en C-64/22 (SCHUFA) – 7 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:958 – conclusie – arrest

AVG – Kredietinformatiebureaus – Recht op gegevenswissing – Recht op een doeltreffende voorziening in rechte – Rechterlijke toetsing besluit toezichthouder – Bewaartermijn – Verordening (EU) 2016/679 – Verordening (EU) 2015/848 – Verordening (EU) 2016/679 – Artikelen 7 en 8 Handvest EU

Samenvatting onder: Privacy en persoonsgegevens

HvJ – ARREST – C-340/22 (Cofidis) – 21 december 2023 – Portugal – ECLI:EU:C:2023:1019 – conclusie – arrest

Afwikkeling kredietinstellingen en beleggingsondernemingen – Directe belastingen – Aanvullende solidariteitsheffing – Vrijheid van vestiging – Artikel 49 VWEU

Verzoekster is het Portugese filiaal van Cofidis, een Franse kredietinstelling. Verzoekster heeft verzocht om terugbetaling van de bedragen die zij heeft betaald uit hoofde van de Portugese aanvullende solidariteitsheffing voor de bankensector. (hierna: de ASSB). Dit verzoek is afgewezen. Vervolgens heeft verzoekster een arbitrageverzoek ingediend. Een deel van de bezwaren die verzoekster tegen haar aangifte van de ASSB heeft aangevoerd, is gebaseerd op de beoordeling van de verenigbaarheid van die belasting met het Unierecht, in het bijzonder met de fundamentele vrijheid van vestiging, zoals neergelegd in artikel 49 VWEU, en met richtlijn 2014/59/EU.

De vraag is o.a. of het Unierecht zich ertegen verzet dat in een lidstaat bijkantoren van in andere lidstaten gevestigde financiële instellingen worden belast op grond van een wettelijke regeling inzake de aanvullende solidariteitsheffing voor de bankensector, wanneer die heffing wordt geheven over de aangepaste passiva en de notionele waarde van buiten de balans vallende afgeleide financiële instrumenten en de opbrengsten niet worden toegewezen aan de nationale mechanismen voor de financiering van afwikkelingsmaatregelen of worden gebruikt om het gemeenschappelijk afwikkelingsfonds te financieren.

Hof: Richtlijn 2014/59/EU verzet zich niet tegen een nationale regeling waarbij een belasting op de passiva van de kredietinstellingen wordt ingevoerd waarvan de berekeningswijze vergelijkbaar zou zijn met die van de bijdragen die dergelijke instellingen krachtens deze richtlijn betalen, maar waarvan de opbrengsten niet worden toegewezen aan de nationale mechanismen voor de financiering van afwikkelingsmaatregelen.

De door de artikelen 49 en 54 VWEU gewaarborgde vrijheid van vestiging verzet zich tegen een regeling van een lidstaat tot invoering van een belasting met als grondslag de passiva van kredietinstellingen waarvan de hoofdzetel op het grondgebied van die lidstaat is gevestigd en van dochterondernemingen en filialen van kredietinstellingen waarvan de hoofdzetel op het grondgebied van een andere lidstaat is gevestigd, voor zover deze regeling de mogelijkheid biedt om eigen vermogen en als eigen vermogen

in aanmerking komende schuldinstrumenten, die niet kunnen worden uitgegeven door entiteiten zonder rechtspersoonlijkheid, zoals die filialen, in mindering te brengen.

GERECHT – ARREST – [T-383/21](#), [T-384/21](#), [T-385/21](#), [T-387/21](#), [T-388/21](#), [T-389/21](#), [T-397/21](#) – 20 december 2023 – [persbericht](#)

- Calculation of the 2021 ex ante contributions to the Single Resolution Fund: the General Court annuls the decision of the Single Resolution Board relating to certain French and German banks due to a failure to state adequate reasons ([Curia](#))

GERECHT – ARREST – [T-415/21](#) ([Banca Popolare di Bari/Commissie](#)) – 20 december 2023 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Niet-contractuele aansprakelijkheid – Staatssteun aan Banca Tercas – Besluit waarbij de steun onverenigbaar met de interne markt wordt verklaard – Verjaring

Samenvatting onder: [Staatssteun](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Litouwen – [C-671/23](#) ([Lietuvos bankas](#)) – 8 november 2023 (ECER [19.12.23](#)) – [verwijzingsuitspraak](#)

Witwassen – Geldboete – Stelselmatige inbreuk – Criteria – Richtlijn 2015/849

De Autoriteit Financiële Markten van Litouwen heeft sancties opgelegd aan de verzoekende partij, M. Er werden meerdere inbreuken op nationale regelgeving vastgesteld waaronder het verzuim van het waarborgen van een juiste toepassing van identificatie van cliënten met een 'hoger risicoprofiel' en het gebrek aan controle op processen met betrekking tot de preventie van witwassen. De verwerende partij is Lietuvos bankas (een centrale bank), die voor de vastgestelde inbreuken acht geldboeten opgelegd heeft. M heeft tegen het besluit beroep ingesteld bij de rechter, en daarbij aangevoerd dat het ging om een enkele stelselmatige inbreuk op de wet inzake het voorkomen van witwassen en terrorismefinanciering, en niet om meerdere inbreuken. Volgens M. kan er in dat geval slechts één geldboete worden opgelegd.

De vraag is o.a. artikel 59 van richtlijn 2015/849 in de weg staat aan een nationale regeling op grond waarvan, indien de bevoegde nationale instantie tijdens één enkele inspectie een aantal inbreuken op verschillende reeksen voorschriften van artikel 59, lid 1, onder a) tot en met d), van richtlijn 2015/849 vaststelt, elk van deze inbreuken als een afzonderlijke stelselmatige inbreuk wordt beschouwd en voor elk van die inbreuken een afzonderlijke geldboete wordt opgelegd, rekening houdend met de maximumboete die in de nationale wetgeving tot uitvoering van richtlijn 2015/849 is vastgesteld. Welke criteria moeten in aanmerking worden genomen om te bepalen of een inbreuk in de zin van artikel 59 van richtlijn 2015/849 stelselmatig is?

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Frankrijk – [C-665/23](#) ([Veracash](#)) – 8 november 2023 (ECER [20.12.23](#)) – [verwijzingsuitspraak](#)

Betalingsdiensten – Terugbetaling – Onverwijld melden – Vervaldatum – Richtlijn 2007/64/EG

Verzoeker heeft bij Veracash, verweerder, een goudrekening geopend. Veracash heeft een nieuwe opname- en betaalkaart gestuurd naar verzoeker, maar verzoeker heeft deze pas niet ontvangen. In de

periode tussen 30 maart en 17 mei 2017 is er dagelijks geld van zijn rekening opgenomen. Verzoeker heeft Veracash gedagvaard met het verzoek om terugbetaling en betaling van schadevergoeding.

Zijn beroep is afgewezen in eerste aanleg en in hoger beroep, met de reden dat hij de litigieuze transacties niet 'onverwijld' en 'onmiddellijk' aan Veracash had gemeld. Volgens verzoeker heeft hij op basis van de Franse wetgeving, vanaf de valutadatum van debitering dertien maanden de tijd om dit te melden.

De vraag is o.a. of de betaler recht heeft op terugbetaling van het bedrag van een niet-toegestane transactie wanneer hij zijn betalingsdienstaanbieder laattijdig in kennis heeft gesteld van de niet-toegestane betalingstransactie, ook al heeft hij deze transactie binnen dertien maanden na de valutadatum van de debitering gemeld.

Kan het recht op terugbetaling alleen aan de betaler worden ontzegd indien de melding opzettelijk laattijdig is gedaan of het gevolg is van grove nalatigheid van de betaler?

Verliest de betaler het recht op terugbetaling van alle niet-toegestane transacties of enkel van die welke hadden kunnen worden voorkomen indien de melding niet laattijdig was gedaan?

REGELGEVING

- Verordening (EU) 2023/2631 van het Europees Parlement en de Raad van 22 november 2023 betreffende Europese groene obligaties en optionele openbaarmakingen voor obligaties die als ecologisch duurzame obligaties op de markt worden gebracht en voor aan duurzaamheid gekoppelde obligaties, *PB L, 2023/2631, 30.11.2023*
 - Verordening over Europese groene obligaties in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd ([ECER](#))
- Vlottere toegang tot bedrijfsinformatie voor beleggers door nieuwe EU-regels ([ECER](#))

Na onderhandelingen tussen de Raad en het Europees Parlement zijn de drie voorstellen aangenomen en op 20 december 2023 in het EU-Publicatieblad verschenen: [ESAP-verordening](#), [omnibusrichtlijn](#) en [de omnibusverordening](#).

GBVB – Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid

GERECHT – ARREST – T-313/22 (Abramovich/Raad) – 20 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:830 – persbericht – [arrest](#) (Franse taalversie)

Bevriezing van tegoeden – Begrip “invloedrijke zakenlieden” – Motiveringsplicht – Rechten van de verdediging – Beoordelingsfout – Evenredigheid – Gelijke behandeling – Recht op eigendom – Vrijheid van ondernemerschap – Recht op privéleven – Besluit 2014/145/GBVB

Verzoeker, een zakenman met de Portugese, Russische en Israëlische nationaliteit, verzoekt onder meer om nietigverklaring van diverse besluiten van de Raad ter uitvoering van verordening (EU) nr. 269/2014 betreffende beperkende maatregelen met betrekking tot acties die de territoriale integriteit, soevereiniteit en onafhankelijkheid van Oekraïne ondermijnen of bedreigen, voorzover verzoeker door deze besluiten wordt geraakt. Het Gerecht verwerpt het beroep. Zie ook zaak: [T-283/22 \(Moshkovich\)](#)

- War in Ukraine: the General Court of the European Union dismisses the action brought by Mr Roman Arkadyevich Abramovich, thereby upholding the restrictive measures taken against him ([Curia](#))

GERECHT – ARREST – T-233/22 (Isentyeva/Raad) – 20 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:828 – persbericht – arrest (Franse taalversie)

Beperkende maatregelen – Gebruik Luxemburgs vliegbrevet door Russisch staatsburger – Vliegverbod Russisch geregistreerde vliegtuigen – Onbevoegdheid van het Gerecht – Niet-ontvankelijkheid – Rechtstreeks geraakt – Verordening (EU) nr. 833/ 2014

Sinds 2014 heeft de Europese Unie beperkende maatregelen tegen Rusland genomen vanwege de annexatie van De Krim en de stad Sebastopol en haar voortdurende destabiliserende acties in Oost-Oekraïne. In navolging van de Russische aanval op Oekraïne op 24 februari 2022 heeft de Raad een verbod ingevoerd op het landen, opstijgen van of vliegen over het grondgebied van de Unie van Russisch geregistreerde vliegtuigen. Datzelfde verbod is ook van toepassing op elk niet in Rusland geregistreerd vliegtuig dat eigendom is van, gecharterd is of anderszins onder zeggenschap staat van een Rus natuurlijke of rechtspersoon, entiteit of lichaam. Volgens de Europese Commissie en het European Aviation Safety Agency (EASA) verbiedt dit laatste verbod ook iedere persoon met de Russische nationaliteit om op privébasis als piloot te vliegen.

Verzoekster is een Russisch en Luxemburgs staatsburger met een Luxemburgs vliegbrevet dat zij gebruikt voor vliegtuigen op de luchthaven van Luxemburg. Zij heeft beroep aangetekend tegen het door de Raad vastgestelde verbod. Verzoekster verzoekt enerzijds om nietigverklaring van besluit (GBVB) 2022/335 en anderzijds om nietigverklaring van verordening (EU) 2022/334.

Het Gerecht oordeelt dat het litigieuze verbod niet van toepassing is op verzoekster. Dat verbod heeft uitsluitend betrekking op de economische of financiële controle over een vliegtuig, en niet op de controle uitgeoefend door de piloot.

Volgens het Gerecht valt de situatie van verzoekster niet binnen de werkingssfeer van artikel 3 quinquies van verordening nr. 833/2014. Bijgevolg wordt zij niet rechtstreeks geraakt door het verbod van genoemd artikel, zodat zij niet bevoegd is om een beroep tot nietigverklaring van het bestreden besluit in te stellen (zie in deze zin en naar analogie het arrest van 21 december 2016, Raad /Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, punten 132 en 133). Het beroep moet in zoverre niet-ontvankelijk worden verklaard.

- The restrictive measures against Russia do not in principle prohibit a Russian citizen holding a private license from piloting a plane in the European Union ([Curia](#))

GERECHT – ARREST – T-262/21 en T-263/21 (Yanukovych/Raad) – 20 december 2023 – arrest (Engelse taalversie)

Bevriezing van tegoeden – Situatie in Oekraïne – Handhaving naam verzoeker op lijst – Verduistering van Oekraïense Staatsmiddelen – Rechten verdediging – Recht op effectieve rechterlijke bescherming – Besluit 2014/119/GBVB – Verordening (EU) nr. 208/2014

Verzoeker is de voormalig president van Oekraïne en verzoekt om nietigverklaring van meerdere besluiten van de Raad waarbij aan hem beperkende maatregelen zijn opgelegd. Eerdere jegens hem genomen bevroezingsmaatregelen zijn in 2021 en 2022 al door het Gerecht vernietigd. In deze zaak wordt hij wederom in het gelijk gesteld.

Het Gerecht oordeelt dat niet is aangetoond dat de Raad zich er vóór de vaststelling van de bestreden handelingen van heeft vergewist dat de Oekraïense rechterlijke autoriteiten de rechten van verdediging van verzoeker en zijn recht op effectieve rechterlijke bescherming hebben geëerbiedigd in de strafprocedure waarop de Raad zich heeft beroepen. Hieruit volgt dat de Raad, door te besluiten zijn naam op de lijst te handhaven, een beoordelingsfout heeft gemaakt.

Gerecht: Vernietiging van besluit (GBVB) 2021/394 en Uitvoeringsverordening (EU) 2021/391, evenals Besluit (GBVB) 2022/376, voor zover de naam van de heer Viktor Fedorovych Janoekovitsj

gehandhaafd bleef op de lijst van personen, entiteiten en lichamen waarop deze beperkende maatregelen van toepassing zijn.

NOOT – bij HvJ conclusie 23 november 2023, Gevoegde zaken C-29/22 P en C-44/22 P (K.S. e.a.)

- Escaping jurisdictional blackholes; Why national courts should step up in the area of EU Common Foreign and Security Policy and actively protect Fundamental Rights ([Verfassungsblog](#))
- A-G: particulieren kunnen een beroep tot schadevergoeding tegen de EU instellen bij de EU-rechter op grond van vermeende mensenrechtenschendingen in het kader van het GBVB ([ECER](#))

NOOT – bij HvJ conclusie 23 november 2023, C-351/22

A-G: het EU-Hof heeft geen bevoegdheid om bepalingen van GBVB-maatregelen uit te leggen teneinde de betekenis ervan te verduidelijken ([ECER](#))

OVERIG

The son of a leading businessperson under the Russian sanctions framework before the CJEU: Ongoing relevance of the Tay-Za case law ([EU law analysis](#))

EHRM factsheets en guides

- [Conscientious objection](#)
- [Freedom of religion](#)
- [Religious symbols and clothing](#)
- [Guide on article 9 ECHR - freedom of thought, conscience and religion](#)

Gewasbeschermingsmiddelen

HvJ – ARREST – C-830/21 (Syngenta Agro) – 7 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:959 – conclusie – arrest

Etiketteringsvoorschriften voor gewasbeschermingsmiddelen – Parallelinvoer

Het betreft een geschil over de parallelinvoer in Duitsland van gewasbeschermingsmiddelen die in andere lidstaten van de Europese Unie door verzoekster op de markt mogen worden gebracht.

Het Hof wordt in casu verzocht te bepalen in hoeverre de etiketteringsvoorschriften die van toepassing zijn op de verlening van een toelating voor het op de markt brengen van een gewasbeschermingsmiddel in een lidstaat, krachtens artikel 28, lid 1, van verordening nr. 1107/2009 ook van toepassing zijn op gevallen van parallelhandel in dat middel zoals bedoeld in artikel 52 van verordening nr. 1107/2009.

Griekenland, Italië en Oostenrijk hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 1 van en bijlage I, punt 1, onder b), bij verordening (EU) nr. 547/2011 moeten aldus worden uitgelegd dat een importeur die op basis van een vergunning voor parallelhandel een gewasbeschermingsmiddel in een lidstaat introduceert, de naam en het adres van de houder van de toelating in de lidstaat van oorsprong op de verpakking van dit product kan vervangen door zijn eigen naam en adres.

Artikel 1 van en bijlage I, punt 1, onder f), bij verordening nr. 547/2011 moeten aldus worden uitgelegd dat een importeur die op basis van een vergunning voor parallelhandel een gewasbeschermingsmiddel in een lidstaat introduceert, verplicht is om op de verpakking van dat product het oorspronkelijk door de producent toegekende partijnummer van de betrokken formulering te vermelden.

Gezondheid, geneesmiddelen en etikettering

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – C-489/23 (Casa Județeană de Asigurări de Sănătate Mureș e.a) – 27 maart 2023 (ECER 13.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Grensoverschrijdende gezondheidszorg – Artikelen 49 en 56 VWEU – Richtlijn 2011/24/EU – Verordening (EEG) nr. 1408/71 – Verordening (EG) nr. 883/2004

A.F. heeft kanker. Hij krijgt de mogelijkheid om een chirurgische operatie te ondergaan met de robot DaVinci in het particuliere gezondheidsstelsel in een Roemeense kliniek tegen een betaling. Vier maanden na de diagnose besluit A.F. om de behandeling tegen dezelfde prijs te laten doen in een ziekenhuis in Duitsland. Hiertoe heeft hij verzocht om afgifte van een E 112-formulier overeenkomstig nr. 1408/71, maar dit verzoek werd niet ingewilligd. Omdat er opeens een plek vrij kwam heeft hij ervoor gekozen om de operatie in Duitsland toch te ondergaan. Hij dient de rekening in bij CJAS, het lokale ziekenfonds. CJAS heeft de betalingsaanvraag voor de operatie afgewezen, met de verwijzing dat het E 112-formulier moet worden afgegeven vóór het vertrek en dat voor teruggaaf de procedure van regeringsbesluit nr. 304/2014 moet worden gevolgd. A.F. stelt deze procedure te hebben gevolgd, maar zonder succes. Hij stelt beroep in tegen de afwijzing van het verzoek om terugbetaling.

De vragen gaan o.a. over de verenigbaarheid van een nationale regeling die de vergoeding van zorgkosten afhankelijk stelt van een medische beoordeling in de woonstaat met richtlijn 2011/24/EU en de artikel 49 en 56 VWEU. Voldoet de in de Roemeense regeling neergelegde berekeningsformule ter bepaling van de te vergoeden prestaties aan de eisen van het Unierecht.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Oostenrijk – C-652/23 (pro medico Handel) – 17 oktober 2023 (ECER 13.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Voedselveiligheid – Grenswaarde door EFTA – Bindend?

Verweerder heeft verzoeker verboden om het levensmiddel 'Zink-Zinccitrat' in de handel te brengen, omdat het middel onveilig is verklaard. Deze beslissing is gebaseerd op het advies van de Oostenrijkse Agentschap voor gezondheid en voedselveiligheid GmbH. Daarnaast overschrijdt het product de grenswaarde van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (hierna: EFTA), welke een aanvaardbare bovengrens van 25 milligram per dag heeft vastgesteld voor zink.

Op grond van artikel 14, lid 1, van verordening nr. 178/2002 mogen levensmiddelen die onveilig zijn niet in de handel worden gebracht. De verwijzende rechter wil verduidelijking over wanneer er sprake is van de in artikel 14, lid 4, genoemde redenen wanneer het levensmiddel voor menselijke consumptie onaanvaardbaar is geworden en daarmee ongeschikt in de zin van artikel 14, lid 2, onder b), in samenhang met artikel 14, lid 5 van de verordening. De verwijzende rechter twijfelt of er naast de in artikel 14, lid 5, genoemde redenen ook andere redenen zijn op grond waarvan een levensmiddel

ongeschikt is voor menselijke consumptie. Tenslotte vraagt de verwijzende rechter of de grenswaarde opgesteld door de EFTA bindend is.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – België – C-660/23 (Intervlees) – 5 oktober 2023 (ECER 14.12.2023) – verwijzingsuitspraak

Ex-chilled vlees – Stabilisatieperiode – Verordening (EG) nr. 853/2004 – Verordening (EG) nr. 558/2010

Verzoekende partij, Intervlees, is een importeur en exporteur van vleeswaren. Verweerder is een groothandelaar in voedingswaren.

De Italiaanse autoriteiten hebben een partij 'ex chilled' vlees geweigerd, omdat deze levering volgens hen niet voldeed aan de sanitaire normen van Verordening nr. 853/2004. Dit vlees wordt niet onmiddellijk na een stabilisatieperiode ingevroren, maar pas na koeling met het oog op rijping. Hierdoor kan het vlees volgens de Italiaanse autoriteiten niet bestemd worden voor de Europese markt. Verweerder heeft de overeenkomst met verzoeker ontbonden en geweigerd de navolgende leveringen van 'ex chilled' vlees af te nemen. Beide partijen vorderen vervolgens betaling wegens schade.

Dient het bepaalde in bijlage III, sectie I, hoofdstuk VII, aanhef en punt 4, bij Verordening nr. 853/2004 aldus te worden uitgelegd dat de stabilisatieperiode enkel betrekking heeft op de korte periode na slachting waarin het vlees gekoeld wordt om de vereiste pH- en thermische stabilisatie te bereiken, zodat voor invriezing bestemd vlees onverwijld daarna moet worden ingevroren, en dat zij dus geen betrekking heeft op de daaropvolgende koelingsperiode om het vlees verder te laten rijpen, zodat voor invriezing bestemd vlees na rijping niet meer kan worden ingevroren?

Godsdienstvrijheid

EHRM – ADVISORY OPINION Protocol nr. 16 – België – 14 december 2023 – Grote Kamer – persbericht – opinion

Godsdienstvrijheid – Salafisme – Nationale veiligheid – Autorisatie om in beveiliging te werken

Het EHRM is om advies gevraagd, of iemand de bevoegdheid mag worden onttrokken om te werken als beveiligingsbeambte vanwege betrokkenheid bij een religieuze beweging. Achtergrond is dat van een spoorwegmedewerker de pas is ingenomen die hem in staat stelde om beveiligingstaken uit te voeren, en dat een pas om te kunnen werken als beveiliging niet is verleend. Betrokkene is door de autoriteiten aangemerkt als aanhanger van het (wetenschappelijk) Salafisme.

Het EHRM, in Grote Kamer bijeen, geeft unaniem als oordeel dat een dergelijke weigering om beveiligingsbevoegdheden toe te kennen, gerechtvaardigd kan zijn mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan. (1) Het besluit berust op een openbaar toegankelijke en voorspelbare wettelijke basis. (2) Het is gebaseerd op het gedrag of handelingen van de betreffende persoon. (3) Doel ervan is het afwenden van een reëel en ernstig risico voor de democratische samenleving, de beroepsmatige activiteiten van betrokkene in aanmerking genomen. In deze zaak ging het om een bijzondere functie, met daaraan verbonden een bepaalde mate van autoriteit, toegekend conform een bestuurlijke autorisatie. De beperking dient een of meerdere van de legitieme doelen die worden genoemd in artikel 9 lid 2 EVRM. [De vrijheid zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uiting te brengen kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die die bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.] (4) De maatregel is proportioneel in verhouding tot het relevante risico en gezien het beoogde

(legitieme) doel. (5) De beslissing kan worden voorgelegd aan een rechterlijke instantie, voor een onafhankelijke, effectieve en met passende procedurele waarborgen omklede herbeoordeling, om te verzekeren dat aan de genoemde voorwaarden is voldaan.

- 📌 Salafism, state security and Article 9 rights: request for ECtHR opinion by Belgium ([Law and religion](#))

EHRM – ARREST – Timpau t. Roemenië – 5 december 2023 – [70267/17](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1205JUD007026717](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Ontslag godsdienstlerares door aartsbisschop – Rechtsmacht seculiere rechtspraak – Exclusieve bevoegdheid kerkelijke rechtbanken – Artikel 6 EVRM – Artikel 8 EVRM – Geen schending

Klaagster heeft 20 jaar gewerkt als lekenlerares orthodoxe godsdienst op een openbare school. De aartsbisschop van Suceava heeft de goedkeuring (binecuvântarea) die hij verleend had aan klaagster om godsdienstonderricht te geven ingetrokken. Klaagster is een zaak begonnen bij de rechtbank, maar de nationale rechtbanken oordeelden uiteindelijk dat ze haar zaak tegen het besluit van de aartsbisschop niet voor een seculiere rechtbank kon brengen.

Klaagster klaagt over de weigering van de rechter om haar zaak te behandelen.

Het Hof oordeelt dat, gelet op de beoordelingsruimte van de Staat in deze zaak, de inmenging in klaagster recht op eerbiediging van haar privéleven evenredig was. Geen schending artikel 8 EVRM.

- 📌 Frank Cranmer, "Church autonomy and dismissal from employment: *Țimpău*" in *Law & Religion UK*, 11 December 2023 ([Law & religion](#))

NOOT bij HvJ 28 november 2023, [C-148/22](#) (gemeente Ans)

- 📌 EU-Hof: openbaar bestuur kan onder voorwaarden verbieden dat werknemers religieuze tekens op het werk dragen ([ECER](#))
- 📌 OP v Commune d'Ans: The 'Entirely Neutral' Exclusion of Muslim Women From State Employment ([European law blog](#))
- 📌 Luxembourg not the end of the story on freedom of religion in the workplace? Judgment of the CJEU in the case of Commune d'Ans ([Johan Callewaert](#))

NOOT – bij EHRM 9 november 2023, [ASOCIACIÓN DE ABOGADOS CRISTIANOS t. Spanje](#)

An "offensive" art exhibition and Article 9: *Asociación de Abogados Cristianos* ([Law & religion](#))

NOOT – EHRM 30 november 2023, [Georgian Muslim Relations e.a. t. Georgië](#)

Frank Cranmer, "Muslims, Orthodox, mob action and hate speech: *Georgian Muslim Relations and Others*" in *Law & Religion UK*, 7 December 2023 ([Law&religion](#))

Grondrechten (Handvest), EVRM, Raad van Europa

OVERIG

- Europese Commissie presenteert jaarverslag over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten in 2023 ([ECER](#))
- Lecture: 'Why the European Convention on Human Rights still matters' ([ECHR blog](#))
- NNHRR Interview on Climate Change Litigation before the ECtHR ([ECHR blog](#))
Challenges in Executing Judgments of the European Court of Human Rights: the Case of the Roma ([EJILtalk](#))

EHRM factsheets en guides

- [Guide on Article 13 ECHR – Right to an effective remedy](#)
- [Guide on Article 1 ECHR - Obligation to respect human rights – Concepts of “jurisdiction” and imputability](#)
- [Guide on Article 46 ECHR - Binding force and execution of judgments](#)

WIKI

- [Handvest grondrechten EU](#)
- [Europees Hof voor de rechten van de mens \(EHRM\)](#)

Huiselijk geweld, seksueel misbruik

EHRM – ARREST – Vuckovic t. Kroatië – 12 december 2023 – [15798/20](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1212JUD001579820](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Met lage straf onvoldoende opgetreden tegen seksueel geweld op de werkplek – Artikel 3 EVRM – Artikel 8 EVRM

Samenvatting onder: [procesrecht en recht op eerlijk proces](#)

IE - Intellectuele eigendom

GERECHT – ARREST – T-297/22 (BB Services) – 6 december 2023 – [ECLI:EU:T:2023:780](#) – [arrest](#)

Uniemerkt – Nietigheidsprocedure – Driedimensionaal Uniemerkt – “Legopoppetje” – Vorm van een speelgoedfiguurtje met nopje op het hoofd – Absolute nietigheidsgronden – Verordening (EU) 2017/1001

Verzoekster heeft bij het EUIPO een vordering ingesteld tot nietigverklaring van het Uniemerkt dat op 18 april 2000 onder nummer 50450 op grond van door gebruik verkregen onderscheidend vermogen was ingeschreven na een op 1 april 1996 door Kirkbi A/S – rechtsvoorganger van interveniënte, Lego Juris A/S – ingediende aanvraag voor het volgende driedimensionale teken. Lego is interveniënt in deze zaak aan de zijde van het EUIPO. Het Gerecht verwerpt het beroep.

Zie ook zaak [T-298/22 \(BB Services\)](#).

 Lego figuurtje is een geldig vormmerk ([IE-forum](#))

HvJ en Gerecht – Overig

T-764/22	Uniemark - bet365 - Absolute weigeringsgrond - Beschrijvend karakter - Verordening (EU) 2017/1001
T-56/23	Uniemark - Oppositieprocedure - Aanvraag voor EU-woordmerk A'PEAL - Ouder nationaal woordmerk APIRETAL - Relatieve weigeringsgronden - Geen verwarringsgevaar - Geen verband tussen conflicterende merken - Geen reputatieschade – Verordening (EU) 2017/1001
T-221/22 , T-242/22	Uniemark – Nietigheidsprocedure – Uniewoordmerk LUTAMAX – Normaal gebruik van het merk – Verordening (EU) 2017/1001
T-564/22	Uniemark – Oppositieprocedure – Uniebeeldmerk dat een leeuwenkop weergeeft omringd door ringen die een ketting vormen – Ouder nationaal beeldmerk – Relatieve weigeringsgrond – Onderscheidend vermogen van het oudere merk – Geen waarschijnlijkheid verwarring – Verordening (EU) 2017/1001
T-655/22	Uniemark – Oppositieprocedure – Uniebeeldmerk WINE TALES RACCONTI DI VINO – Ouder Uniebeeldmerk WINE TALES – Relatieve weigeringsgrond – Verwarringsgevaar – Verordening (EU) 2017/ 1001
T-736/22	Uniemark – Oppositieprocedure – Uniebeeldmerk SNACK MI – Oudere nationale beeldmerken CAMPOFRIO SNACK'IN – Relatieve weigeringsgronden – Geen verwarringsgevaar – Geen reputatieschade – Verordening (EU) 2017/1001
T-189/23	Uniemark – Internationale inschrijving met aanduiding van de Europese Unie – Beeldmerk my mochi – Absolute weigeringsgrond – Geen onderscheidend vermogen – Promotieslogan – Verordening (EU) 2017/1001

NOOT – bij prejudiciële verwijzing van Duitse rechter, [C-580/23](#)

After the Swedes, it's time for the Germans to ask the CJEU to clarify copyright protection of works of applied art in USM Haller referral (IPKat)

NOOT – bij conclusie A-G 7 september 2023, [C-361/22 \(Inditex\)](#)

Conclusie AG over een prejudiciële vraag van de Tribunal Supremo ([IE-forum](#))

Themafiche HvJ

Directie onderzoek en documentatie, Gemeenschapsmodellen, gepubliceerd op 5 oktober 2023 (([Curia](#)))

OVERIG

BREAKING: First CJEU referral on press publishers' related right (Italian-style) ([IPKat](#))

Insolventie

HvJ – CONCLUSIE – C-687/22 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) – 14 december 2023 – A-G De La Tour – Spanje – ECLI:EU:C:2023:995 – [conclusie](#)

Insolventieprocedures – Kwijtschelding – Herstructureringsplan – Uitsluiting van publiekrechtelijke schuldvorderingen – Rechtsgevolgen van richtlijnen – Richtlijn conforme interpretatie – Richtlijn (EU) 2019/1023

Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding tussen twee insolvent geworden natuurlijke personen en de Spaanse belastingdienst betreffende een verzoek om kwijtschelding van schuld. De belastingdienst heeft zich verzet tegen kwijtschelding van een belastingschuld.

Op grond van artikel 23, lid 4 van richtlijn 2019/1023 kunnen lidstaten specifieke categorieën schulden uitsluiten van kwijtschelding van schuld, mits die uitsluiting naar behoren is gerechtvaardigd. In de Spaanse wet zijn publiekrechtelijke schuldvorderingen uitgesloten van de kwijtscheldingsregeling.

In de onderhavige insolventieprocedure heeft de rechter de schulden van de schuldenaren kwijtgescholden, met uitzondering van de schulden die zij hadden bij de Spaanse belastingdienst. Die schulden worden aangemerkt als “bevoorrechte” publiekrechtelijke schuldvorderingen en vallen volgens de Spaanse wet buiten de kwijtscheldingsregeling.

De verwijzende rechter vraagt zich af of de Spaanse wet verenigbaar is met de richtlijn wat betreft het al dan niet uitsluiten van publiekrechtelijke schuldvorderingen van de kwijtschelding van schuld.

Kan het beginsel van conforme uitlegging worden toegepast op artikel 23, lid 4, van de richtlijn wanneer de betrokken feiten zich hebben voorgedaan tussen de datum van inwerkingtreding van de richtlijn en de datum waarop de omzettingstermijn ervan verstrijkt, en wanneer de op die feiten toepasselijke wettelijke regeling niet die is welke strekt tot omzetting van die richtlijn, maar een regeling die tussen die twee datums is vastgesteld? Brengt deze wettelijke regeling, voor zover zij publiekrechtelijke schuldvorderingen uitsluit van kwijtschelding en geen passende rechtvaardiging daarvoor biedt, de verwezenlijking van de in die richtlijn vastgestelde doelstellingen in gevaar of schaadt zij deze?

Verder vraagt de verwijzende rechter zich af of de in artikel 23, lid 4, van richtlijn 2019/1023 opgenomen lijst van specifieke categorieën schulden die van kwijtschelding van schuld kunnen worden uitgesloten, uitputtend is, aangezien in dergelijk geval de insolventiewet, in strijd zou zijn met dat artikel.

De A-G is van mening dat de lidstaten kunnen bepalen dat publiekrechtelijke schulden van de volledige kwijtschelding van schuld worden uitgesloten, op voorwaarde dat dit naar behoren is gerechtvaardigd. Het gebruik van het woord “bijvoorbeeld” in de richtlijn wijst er volgens de A-G op dat de lijst in artikel 23, lid 4, van richtlijn 2019/1023 een niet-uitputtende lijst is van categorieën schulden die van kwijtschelding van schuld kunnen worden uitgesloten.

A-G geeft het Hof in overweging: Tussen de datum van inwerkingtreding van richtlijn (EU) 2019/1023 en de datum van het verstrijken van de omzettingstermijn daarvan, zijn de nationale rechterlijke

instanties niet gehouden hun nationale recht overeenkomstig artikel 23, lid 4, van richtlijn 2019/1023 uit te leggen.

Artikel 23, lid 4, van richtlijn 2019/1023 moet aldus worden uitgelegd dat de daarin opgenomen lijst niet uitputtend is en dat voor andere dan de in deze lijst genoemde specifieke categorieën schulden toegang kan worden verleend tot kwijtschelding of tot beperkte kwijtschelding van schuld dan wel de kwijtscheldingsperiode kan worden verlengd, mits dit naar behoren is gerechtvaardigd.

Het enkele feit dat de uitsluiting van publiekrechtelijke schuldvorderingen van de procedure voor kwijtschelding van schuld door een nationale bepaling die is vastgesteld tussen de datum van inwerkingtreding van richtlijn 2019/1023 en de datum waarop de omzettingstermijn daarvan verstrijkt, niet naar behoren is gerechtvaardigd, brengt de verwezenlijking van de door deze richtlijn nagestreefde doelstelling, na afloop van de omzettingstermijn, niet ernstig in gevaar.

Institutioneel

HvJ – ARREST – C-767/21 P (Rivière e.a.) /Parlement– 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:987 – geen conclusie – arrest

Leden van het Europees Parlement – Reglement – Gedragsregels – Verbod om spandoeken te tonen tijdens zittingen van het Parlement – Verbod nationale vlaggen

Tijdens de plenaire vergadering van 13 januari 2020 heeft de voorzitter van het Parlement op grond van artikel 10, lid 3, van het Reglement een mondelinge maatregel genomen om de orde in de vergaderzaal te doen naleven; bij die maatregel werd het de betrokken parlementsleden verboden om nationale vlaggen op hun banken neer te zetten. Ook tijdens de plenaire vergaderingen van 29 en 30 januari 2020 hebben de ondervoorzitters die deze zittingen voorzaten een dergelijke maatregel genomen.

De parlementsleden hebben bij het Gerecht van de Europese Unie verzocht om nietigverklaring van deze mondelinge maatregel. Het Gerecht heeft in oktober 2021 (zaak T-88/20) hun beroep niet-ontvankelijk verklaard, omdat een voor beroep vatbare handeling in de zin van artikel 263 VWEU ontbrak. Het Hof is het daarmee eens.

Het Hof overweegt onder meer dat het mondeling verbod is genomen op grond van een bepaling uit het Reglement van het Europees Parlement volgens welke het de leden verboden is om 'spandoeken' te tonen. Het Gerecht kon terecht oordelen dat de vlag wegens de functie die de betrokken parlementsleden aan de nationale vlag toekenden, kon worden beschouwd als een aan spandoeken identiek uitdrukkings- of communicatiemiddel. Bovendien vertegenwoordigen de parlementsleden de burgers van de Unie, ook al worden zij verkozen op lijsten die op het niveau van de lidstaten zijn opgesteld. Het Gerecht heeft ook terecht geoordeeld dat het tonen van vlaggen van de lidstaten op de banken van de parlementsleden in strijd is met de in de Verdragen omschreven representatieve functie van die leden. De conclusie is dat het door de voorzitter opgelegde mondelinge verbod de uitoefening van het parlementair mandaat door de parlementsleden niet aantast en geen rechtsgevolgen in het leven roept, aldus het Hof.

Hof: De hogere voorziening wordt afgewezen.

HvJ – ARREST – C-109/22 (Commissie/Roemenië) – 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:991 – persbericht – geen conclusie – arrest

Verplichte sluiting van stortplaatsen die geen vergunning hebben – Arrest van het Hof waarbij de niet-nakoming is vastgesteld – Niet-uitvoering – Artikel 260 lid 2 VWEU - Financiële sancties – Dwangsom – Forfaitaire som – Richtlijn 1999/31/EG

Samenvatting onder: [Milieu](#)

HvJ – ARREST – 21 december 2023 – C-431/22 (Scuola europea di Varese) – Italië – ECLI:EU:C:2023:1021 – conclusie – arrest

Europese scholen – Overgangsbesluit van klassenraad – Exclusieve bevoegdheid van de kamer van beroep van de Europese scholen – Geen bevoegdheid nationale rechterlijke instanties – Effectieve rechterlijke bescherming

Samenvatting onder: [Onderwijs](#)

GERECHT – BESCHIKKING – T-136/22 (Hamoudi/Frontex) – 13 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:821 – persbericht – beschikking

Niet-contractuele aansprakelijkheid – FRONTEX – Daadwerkelijke en zekere schade – Verordening (EU) 2019/1896

Samenvatting onder: [Asiel en migratie](#)

IPR

HvJ – CONCLUSIE – C-90/22 (Gjensidige) – 14 december 2023 – A-G Emiliou – Litouwen – ECLI:EU:C:2023:994 – conclusie

Niet-exclusief forumkeuzebeding – Verhouding met CMR-Verdrag – Gronden om de erkenning van een vonnis te weigeren – Verordening (EU) nr. 1215/2012

Dit geding is aanhangig gemaakt naar aanleiding van de diefstal van een lading computerapparatuur tijdens het vervoer daarvan door een Litouwse vervoerder van Nederland naar Litouwen. De betrokken verzekeraar heeft schadevergoeding gevorderd van de vervoerder. Hij deed dit in Litouwen en beriep zich daarbij op een in de vervoerovereenkomst opgenomen forumkeuzebeding.

De vervoerder had op dat moment echter reeds een gerechtelijke procedure in Nederland ingeleid, om vast te laten stellen dat zijn aansprakelijkheid in deze bijzondere context beperkt was. Voordat de Nederlandse rechter de vordering toewees, heeft hij zich bevoegd verklaard op grond van een van de bevoegdheidsregels van het Verdrag betreffende de overeenkomst tot internationaal vervoer van goederen over de weg (hierna: „CMR”) – ondanks bovengenoemd forumkeuzebeding, dat zijns inziens de andere (alternatieve) bevoegdheidsgronden van het CMR niet kon uitsluiten.

Nadat de Litouwse rechterlijke instanties dit vonnis hadden erkend, heeft Gjensidige cassatieberoep ingesteld bij de verwijzende, Litouwse, rechter. Deze rechter betoogt dat de erkenning van het vonnis van de Nederlandse rechter in strijd is met verordening nr. 1215/2012, aangezien deze verordening in beginsel bepaalt dat uit een forumkeuzebeding een *exclusieve* bevoegdheid voortvloeit.

De verwijzende rechter wil weten welke bevoegdheidsregels van toepassing zijn. Hij merkt op dat verordening nr. 1215/2012 voorrang verleent aan de toepassing van bepalingen van een bijzonder internationaal verdrag als het CMR. Hij betwijfelt echter of een forumkeuzebeding op grond van een dergelijke voorrangsregel buiten toepassing kan worden gelaten, gelet op de verhoogde bescherming die verordening nr. 1215/2012 aan deze bedingen biedt. In de tweede plaats wil hij weten of deze verhoogde bescherming tot gevolg moet hebben dat de erkenning van het vonnis van de Nederlandse rechter wordt geweigerd. Hoewel verordening nr. 1215/2012 een dergelijke benadering niet uitdrukkelijk toestaat, wenst de verwijzende rechter te vernemen of een ruimere uitlegging daarvan geboden is, in wezen om recht te doen aan de bedoelingen van partijen zoals die in het betrokken forumkeuzebeding zijn neergelegd.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 45, lid 1, onder a), en onder e), ii), van verordening (EU) nr. 1215/2012 moet aldus worden uitgelegd dat de erkenning niet op de daarin vastgestelde gronden kan worden geweigerd in een situatie waarin het gerecht van herkomst zich bevoegd heeft verklaard op grond van een van de bepalingen van een bijzonder verdrag in de zin van artikel 71 van verordening nr. 1215/2012, die een forumkeuzebeding omvatten maar dit niet als exclusief aanmerken, en de betrokken partijen een forumkeuzebeding zijn overeengekomen waarin een ander gerecht is aangewezen dan het gerecht van herkomst.

Bovendien moet artikel 45, lid 1, onder a), van verordening nr. 1215/2012 aldus worden uitgelegd dat wanneer wordt vastgesteld dat er bij de bepaling van het toepasselijke recht een fout is begaan, dit op zichzelf niet kan leiden tot weigering van de erkenning van een vonnis op grond dat het strijdig is met de openbare orde van de aangezochte staat.

REGELGEVING

- Verordening (EU) 2023/2844 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2023 betreffende de digitalisering van de justitiële samenwerking en de toegang tot de rechter in grensoverschrijdende burgerlijke, handels- en strafzaken, en tot wijziging van bepaalde handelingen op het gebied van justitiële samenwerking, [PB L, 2023/2844, 27.12.2023](#)
- Richtlijn (EU) 2023/2843 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2023 tot wijziging van Richtlijnen 2011/99/EU en 2014/41/EU van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijn 2003/8/EG van de Raad en de Kaderbesluiten 2002/584/JBZ, 2003/577/JBZ, 2005/214/JBZ, 2006/783/JBZ, 2008/909/JBZ, 2008/947/JBZ, 2009/829/JBZ en 2009/948/JBZ van de Raad, wat betreft de digitalisering van de justitiële samenwerking, [PB L, 2023/2843, 27.12.2023](#)
- Today the EU Digitalisation Regulation has been published – the clock starts ticking ([conflict of laws](#))

Landbouw en visserij

HvJ – ARREST – C-329/22 (Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie”) – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:968 – geen conclusie – arrest

Biologische bijenteelt – Financiering door het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo) – Minimumperioden – Verordening (EU) nr. 1305/2013 – Verordening (EG) nr. 889/2008 – Verordening (EG) nr. 834/2007

De zaak gaat over de weigering om financiële steun te verlenen voor biologische landbouw in het kader van het Bulgaarse plattelandsontwikkelingsprogramma voor de periode 2014-2020 op grond dat de aanvrager van deze steun de verplichting niet heeft nageleefd om de minimumperioden voor omschakeling naar biologische landbouw niet te overschrijden.

Hof: Artikel 29, lid 3, tweede volzin, van verordening (EU) nr. 1305/2013 moet aldus moet worden uitgelegd dat

- *het niet in de weg staat aan een nationale bepaling waarbij de mogelijkheid om financiële steun te verkrijgen voor de omschakeling naar de biologische bijenteelt wordt beperkt tot de minimale omschakelingsperiode zoals bedoeld in artikel 38, lid 3, van verordening (EG) nr. 889/2008;*
- *de lidstaten op die manier een maximumperiode voor de toekenning van steun voor de omschakeling naar de biologische landbouw kunnen vaststellen door aan te sluiten bij de specifieke omschakelingsperiode die, op grond van artikel 17, lid 1, onder c), van verordening (EG) nr. 834/2007, in de regeling van de Europese Unie uitsluitend op basis van specifieke gewassen of dierproducties is vastgesteld;*
- *de lidstaten aldus kunnen besluiten dat voor de omschakeling naar de biologische landbouw steun kan worden verleend voor een kortere periode dan de in artikel 29, lid 3, eerste volzin, van verordening nr. 1305/2013 bedoelde periode van vijf tot zeven jaar.*

HvJ – ARREST – C-655/22 (I.) – 14 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:993 – geen conclusie – arrest

GMO suiker – Onverschuldigd betaalde productieheffingen – Verval- en verjaringstermijnen – Gelijkwaardigheids- en doeltreffendheidsbeginsel – Rechtzekerheidsbeginsel – Verordening (EU) nr. 1360/2013

De zaak gaat over de terugbetaling van onverschuldigd betaalde productieheffingen in de sector suiker. De vraag is o.a. of artikel 2 van verordening nr. 1360/2013 aldus moet worden uitgelegd dat een suikerfabrikant zijn verzoek om terugbetaling van onverschuldigd geïnde heffingen uiterlijk op 30 september 2014 had moeten indienen. Indien de eerste vraag ontkennend moet worden beantwoord: Heeft de bevoegde autoriteit in een geval als het onderhavige (heffingen die in strijd met het Unierecht maar definitief zijn vastgesteld, waarvoor pas een jaar na de vaststelling met terugwerkende kracht van een lagere coëfficiënt bij verordening nr. 1360/2013 om terugbetaling is verzocht) het recht om de terugbetaling van onverschuldigd geïnde productieheffingen te weigeren met een beroep op het nationale recht inzake het definitieve karakter van een besluit en op de vaststellingstermijn die volgens het nationale recht voor heffingsbesluiten geldt, alsook op het Unierechtelijke rechtszekerheidsbeginsel. Het hof beantwoordt die vraag ontkennend.

Hof: Artikel 2 van verordening (EU) nr. 1360/2013 vereist niet dat de termijn voor de indiening van een op deze verordening gebaseerd verzoek om terugbetaling van de als productieheffingen in de sector suiker onverschuldigd betaalde bedragen uiterlijk verstrijkt op de datum waarop deze heffingen zijn vastgesteld, namelijk 30 september 2014. Het staat aan de lidstaten om in hun nationale recht de toepasselijke termijn vast te stellen, mits de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid in acht worden genomen, met dien verstande dat een termijn van één jaar op zich niet onredelijk lijkt, op voorwaarde evenwel dat deze op zijn vroegst begint te lopen vanaf de inwerkingtreding van verordening nr. 1360/2013.

Verordening nr. 1360/2013 verzet zich tegen nationale voorschriften op grond waarvan de bevoegde nationale autoriteiten een op deze verordening gebaseerd verzoek om terugbetaling van de als productieheffingen in de sector suiker onverschuldigd betaalde bedragen kunnen afwijzen op grond van het definitieve karakter van de nationale besluiten waarbij het bedrag van die heffingen vóór de vaststelling van die verordening is vastgesteld krachtens verschillende verordeningen van de Europese Commissie die met terugwerkende kracht door deze verordening zijn vervangen.

GERECHT – ARREST – T- 48/22 (Tsjechië/Commissie) – 6 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:787 – arrest

Beroep tegen financiële correctie – ELGF en Elfpo – Actieve landbouwer – Blijvend grasland – Te late indiening van de aanvraag – Financiële discipline

Beroep van Tsjechië tegen het uitvoeringsbesluit (EU) 2021/2020 van de Commissie tot onttrekking aan financiering door de Europese Unie van bepaalde uitgaven die de lidstaten hebben verricht in het kader van het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo).

Gerecht: Uitvoeringsbesluit (EU) 2021/2020 wordt nietig verklaard voor zover daarbij een financiële correctie is opgelegd aan de Tsjechische Republiek wegens, ten eerste, schending van de bepalingen van de Unie betreffende de selectie van de steekproef van de begunstigden van steun die moeten worden onderworpen aan een standaardcontrole, ten bedrage van 18 833,24 EUR en, ten tweede, tekortkomingen in de controle waarmee moet worden nagegaan of een areaal dat voor een bepaald jaar niet subsidiabel was ook in de voorgaande jaren niet subsidiabel was, en die aanleiding moesten geven tot de inleiding van een procedure voor de terugvordering van de onverschuldigde betalingen in het kader van de regeling inzake een enkele areaalbetaling, ten bedrage van 17 855 884,41 EUR.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Tsjechië – C-657/23 (Ministerstvo zemědělství) – 4 oktober 2023 (ECER 14.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)*

Terugvordering landbouwsubsidies – Verjaringstermijn – Verordening (EU) nr. 1306/2013 – Verordening (EG) nr. 2988/95

De zaak gaat over de terugvordering van landbouwsubsidies in verband met fraude. Volgens verzoeker, de subsidieontvanger, is de terugvordering verjaard. De verwijzende rechter, de hoogste bestuursrechter in Tsjechië, deelt uitvoerig de interne verschillen van opvatting tussen verschillende kamers binnen het eigen gerecht om te motiveren dat er redelijkerwijs twijfel bestaat over de volgende vraag:

Moet artikel 54, lid 1, van verordening (EU) nr. 1306/2013 aldus worden uitgelegd dat het recht van de lidstaat om onverschuldigde betalingen van de begunstigde terug te vorderen vervalft door het verstrijken van de in deze bepaling gestelde termijn van 18 maanden?

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Italië – C-625/23 (Società Agricola Circe) – 4 december 2023 – (ECER 17.7.2023) – [verwijzingsuitspraak](#)

Gemeenschappelijk landbouwbeleid – Toeslagrechten – Begrip splitsing – Vennootschap

Cassatieberoep tegen het arrest waarbij de rechter in tweede aanleg heeft bevestigd dat een aantal van de uit hoofde van het gemeenschappelijk landbouwbeleid toegekende toeslagrechten die eerder voorlopig aan verzoekster waren toegewezen, aan een eenmansbedrijf worden toegewezen op basis van een ruime uitlegging van het begrip splitsing in artikel 33, lid 3, tweede alinea, van verordening nr. 1782/2003.

Moet het begrip splitsing in artikel 33, lid 3, van verordening (EG) nr. 1782/2003 en in artikel 15 van verordening (EG) nr. 795/2004 worden geacht betrekking te hebben op de rechtsfiguur uit het vennootschapsrecht, en veronderstelt dit begrip dus een vennootschapsrechtelijke wijziging die tot gevolg heeft dat het oorspronkelijke vermogen en geheel van betaalde oppervlakten van één vennootschap uiteenvalt in twee afzonderlijke vermogens die aan verschillende juridische entiteiten toebehoren, of kan dat begrip ruim worden uitgelegd en van toepassing zijn op elke contractuele

constructie waarvan het eindresultaat ertoe leidt dat het oorspronkelijke vermogen en geheel van betaalde oppervlakten van de vennootschap van de oorspronkelijke ‚landbouwer‘ aan twee verschillende entiteiten worden toegekend, ook door middel van aandelenoverdrachten en verkoop van grond?

Europese Commissie

- Europese Commissie stelt mededingingsrichtsnoeren vast ter bevordering van duurzaamheidsvereenkomsten in de landbouw ([ECER](#))
- Twee nieuwe voorstellen van de Commissie op het gebied van dierenwelzijn ([ECER](#))

OVERIG

Europese Commissie brengt verslag uit over Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2023-2027 ([ECER](#))

LHBTI-rechten

[EHRM – ARREST – Przybyszewska e.a. t. Polen – 12 december 2023 – 11454/17 e.a. – ECLI:CE:ECHR:2023:1212JUD001145417 – persbericht – arrest](#)

Het ontbreken van enige vorm van wettelijke erkenning en bescherming voor same-sex koppels in Polen is in strijd met het Verdrag – Artikel 8 EVRM – Schending

Klagers zijn tien Poolse staatsburgers, geboren tussen 1963 en 1991, die stabiele same-sex relaties hebben. Aangezien een huwelijk in Polen de enige manier is om een relatie te formaliseren, probeerden klagers te trouwen. Hun dossiers werden geweigerd door de autoriteiten omdat een huwelijk in Polen alleen tussen een man en een vrouw kan worden voltrokken. Verwijzend naar zijn eerdere rechtspraak (o.a. *Fedotova e.a. t. Rusland*) concludeert het Hof dat Polen haar discretionaire bevoegdheid heeft overschreden en niet heeft voldaan aan haar verplichting om voor een specifiek rechtskader te zorgen dat voorziet in de juridische erkenning en bescherming van same-sex koppels. Daardoor waren klagers niet in staat fundamentele aspecten van hun leven te regelen, wat een schending van hun recht op eerbiediging van hun privé- en gezinsleven oplevert (artikel 8 EVRM).

EHRM factsheets en guides

- [Homosexuality: criminal aspects](#)
- [Sexual orientation issues](#)

Luchtvaart

GERECHT – ARREST – T-216/21 en T-494/21 (Ryan Air en Malta Air / Commissie) – 20 december 2023 – [persbericht](#) – [arrest T-216/21](#) – [arrest T-494/21](#)

Staatssteun aan Air France en Air-France-KLM – Herkapitalisering – COVID-19

Samenvatting onder: [Staatssteun](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – C-663/23 (Etihad Airways) – (ECER 19.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Luchtvaartclaim – Betaling ticket met bonusmijlen – Terugbetaling in geld? – Verordening (EG) nr. 261/2004

Kan een passagier, die een ticket voor een vlucht niet met geld maar met bonusmijlen heeft gekocht, in het geval van annulering terugbetaling van de prijs van het ticket in geld kan verlangen?

WIKI

- [Wiki luchtvaartclaims](#)

Manipulatiesoftware auto's

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

Lott et al v Citroen et al (Dieselgate). An interesting judgment on discovery, French blocking statutes and the Hague Evidence Convention. ([GAVL](#))

Mededinging

HvJ – ARREST – C-124/21 P (International Skating Union / Commissie) – 21 december 2023 – **Grote Kamer – [ECLI:EU:C:2023:1012](#) – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#) (Engelse taalversie)**

Mededinging – Reglement internationale sportfederatie – Regels inzake toestemming voor het houden van wedstrijden, inzake deelname van atleten daaraan en inzake arbitrale geschillenbeslechting – Artikel 101, lid 1, VWEU

In deze zaak gaat het om twee Nederlandse professionele schaatsers (Mark Tuitert en Niels Kersholt). Zij hebben in 2014 met succes een klacht ingediend bij de Europese Commissie omdat de toelatingsregels van de International Skating Union (hierna: ISU) hen hadden verhinderd om deel te nemen aan een schaatswedstrijd (buiten competitie) in Dubai (door de Koreaanse vennootschap Icederby International).

In 2017 heeft de Commissie ten aanzien van de ISU een besluit genomen waarin is bepaald dat de ISU inbreuk heeft gemaakt op artikel 101 VWEU door de toelatingsregels voor hardrijden op de schaats vast te stellen en toe te passen en waarin ISU, op straffe van een dwangsom, wordt bevolen deze inbreuk

te beëindigen. Die inbreuk werd volgens de Commissie versterkt door de arbitrageregeling van ISU die inhield dat eventuele beroepen van atleten tegen hen betreffende besluiten tot niet-toelating enkel aanhangig kunnen worden gemaakt bij het Hof van Arbitrage voor Sport te Zwitserland.

In 2020 heeft het Gerecht van de Europese Unie (in zaak T-93/18, ISU/Commissie, ondersteund door Tuitert en Kerstholt) geoordeeld dat dit besluit van de Commissie niet onrechtmatig was voor zover het betrekking had op de toelatings- en toestemmingsregels maar wel onrechtmatig was voor zover het betrekking had op de door ISU ingestelde arbitrageregeling. Het beroep van de ISU werd dus gedeeltelijk verworpen.

Met haar hogere voorziening verzoekt de ISU om gedeeltelijke vernietiging van dit arrest van het Gerecht en nietigverklaring van het gehele besluit van de Commissie.

Parallel daaraan hebben Tuitert en Kerstholt, interveniënten in eerste aanleg, een incidentele hogere voorziening ingesteld die eveneens strekt tot gedeeltelijke vernietiging van het bestreden arrest, namelijk voor zover daarbij het besluit van de Commissie ten dele nietig is verklaard.

In de procedure bij het Hof wordt de hogere voorziening van de ISU afgewezen en de hogere voorziening van Tuitert en Kerstholt toegewezen. Het Hof vernietigt het arrest van het Gerecht voor zover daarbij het besluit van de Commissie gedeeltelijk nietig is verklaard en verwerpt alsnog (in zijn geheel) het beroep van de ISU tegen het besluit van de Commissie. Het Hof is net als het Gerecht van oordeel dat de Commissie op goede gronden heeft beslist dat de toelatings- en toestemmingsegels als zodanig ertoe strekken de mededinging te beperken in de zin van artikel 101 VWEU. Anders dan het Gerecht meent het Hof dat de arbitrageregeling niet wordt gerechtvaardigd door legitieme belangen in verband met de specifieke kenmerken van sport. De arbitrageregeling is niet verenigbaar met het recht op effectieve rechtsbescherming.

Net als zaak C-333/21 (European Superleague Company), European Super League, draait de onderhavige zaak in de kern om de banden en de verhouding tussen mededingingsrecht en sport.

- The rules of the International Skating Union on the prior authorisation of skating competitions infringe EU law (Curia)

HvJ – ARREST – C-333/21 (European Superleague Company) – 21 december 2023 – Grote Kamer – Spanje – ECLI:EU:C:2023:1011 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#) (Engelse taalversie)

European Super League (ESL) – Eerste Europese competitie buiten de UEFA om – Weigering om de ESL te erkennen – Transfersysteem – Mededinging – Misbruik van machtspositie – Artikelen 101 en 102 VWEU – Artikelen 45, 49, 56 en 63 VWEU

De vragen gaan over de verenigbaarheid met het Unierecht van de organisatiestructuur van het moderne voetbal. Aanleiding is het voornemen van de European Super League Company (hierna: ESLC) om een nieuwe Europese voetbalcompetitie op te richten, de European Super League. In reactie hierop hebben de FIFA en UEFA publiekelijk geweigerd om toestemming te geven voor deze nieuwe competitie en een waarschuwing uitgebracht dat iedere hieraan deelnemende speler of club wordt uitgesloten van de competities die door de FIFA en de UEFA worden georganiseerd. ESLC heeft bij de verwijzende rechter (een Spaanse handelsrechter) betoogd dat het gedrag c.q. de statutaire bepalingen van de FIFA en UEFA moeten worden aangemerkt als mededingingsverstoring. De verwijzende rechter stelt vragen over de uitleg van artikel 102 VWEU (verbod van misbruik van een machtspositie), 101 VWEU (verbod op mededingingsverstoringende regelingen en de artikelen 45, 49, 56 en 63 VWEU (fundamentele vrijheden).

Het hof komt tot het oordeel, kort samengevat, dat statuten als de onderhavige (van de FIFA en de UEFA) in strijd zijn met de artikelen 101, 102 en 56 VWEU voor zover deze voorafgaande toestemming van deze organisaties vereisen voor het opzetten een nieuwe pan-Europese clubcompetitie .

Naast verschillende voetbalbonden hebben Spanje, Tsjechië, Denemarken, Duitsland, Estland, Griekenland, Ierland, Frankrijk, Kroatië, Italië, Cyprus, Letland, Luxemburg, Hongarije, Malta, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slowakije, Slovenië, Zweden, IJsland, Noorwegen en de Europese Commissie schriftelijke opmerkingen ingediend.

Nederland en België hebben geen schriftelijke opmerkingen ingediend.

- 📌 The FIFA and UEFA rules on prior approval of interclub football competitions, such as the Super League, are contrary to EU law ([Curia](#))
- 📌 Europees Hof: FIFA en UEFA mogen oprichting Super League niet verbieden ([Nu.nl](#))
- 📌 Football Revolution: how do the Court's rulings of 21 December 2023 affect UEFA's role as a 'gatekeeper'? ([EU law analysis](#))
- 📌 The European Game ([Verfassungsblog](#))

HvJ – ARREST – C-680/21 (Royal Antwerp Football Club) – 21 december 2023 – Grote Kamer - ECLI:EU:C:2023:1010 – België – [conclusie](#) – [arrest](#)

Mededinging – Regeling die is ingesteld door internationale en nationale sportorganisaties – Profvoetbal – Minimaal aantal 'home-grown players' (lokaal opgeleide spelers) – Vrij verkeer van werknemers – Indirecte discriminatie op grond van nationaliteit – Artikel 101, lid 1, VWEU – Artikel 45 VWEU

Sinds het seizoen 2008/2009 bepaalt het UEFA-reglement dat de voetbalclubs die in één van de UEFA-competities aantreden, ten minste acht lokaal opgeleide spelers moeten inschrijven op een lijst met maximaal 25 spelers. Deze „home-grown players” worden door de UEFA omschreven als spelers die, ongeacht hun nationaliteit, in de leeftijd tussen 15 en 21 jaar gedurende minstens drie jaar zijn opgeleid door hun club of door een andere club die bij dezelfde nationale bond is aangesloten. Voetbalclub Antwerp is van mening dat deze regel in strijd is met het vrij verkeer van werknemers.

België, Griekenland, Polen, Portugal, Roemenië, Zweden en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 101, lid 1, VWEU staat in de weg aan regels die zijn vastgesteld door een entiteit die verantwoordelijk is voor de organisatie van voetbalcompetities op Europees niveau en worden uitgevoerd door die entiteit zelf en de erbij aangesloten nationale voetbalbonden, en die aan elke club die aan die competities deelneemt de verplichting opleggen om op haar spelerslijst en op het wedstrijdblad een minimaal aantal spelers in te schrijven dat ofwel door die club zelf, ofwel binnen het territoriale bevoegdheidsgebied van de nationale bond waarbij die club is aangesloten, is opgeleid, alsook aan regels die zijn vastgesteld door een bond die verantwoordelijk is voor de organisatie van voetbalcompetities op nationaal niveau, op grond waarvan elke club die aan die competities deelneemt op haar spelerslijst en op het wedstrijdblad een minimumaantal spelers moet inschrijven dat is opgeleid binnen het territoriale bevoegdheidsgebied van die bond, indien wordt aangetoond dat die besluiten van ondernemersverenigingen de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, en dat zij hetzij ertoe strekken, hetzij ten gevolge hebben dat de mededinging tussen de profvoetbalclubs wordt beperkt, tenzij, in het tweede van deze gevallen, uit afdoende argumenten en bewijzen blijkt dat zij worden gerechtvaardigd door het nastreven van een of meer legitieme doelstellingen en dat zij daar strikt noodzakelijk toe zijn.

Artikel 101, lid 3, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat dergelijke besluiten van ondernemersverenigingen, wanneer zij in strijd blijken te zijn met lid 1 van dit artikel, slechts kunnen worden vrijgesteld van de toepassing van laatstbedoeld lid indien met afdoende argumenten en bewijzen wordt aangetoond dat aan alle daartoe gestelde voorwaarden is voldaan.

Artikel 45 VWEU moet aldus worden uitgelegd dat het in de weg staat aan regels die zijn vastgesteld door een bond die verantwoordelijk is voor de organisatie van voetbalcompetities op nationaal niveau, op grond waarvan elke club die aan die competities deelneemt op haar spelerslijst en op het

wedstrijdclub een minimumaantal spelers moet inschrijven dat is opgeleid binnen het territoriale bevoegdheidsgebied van die bond, tenzij wordt aangetoond dat die regels geschikt zijn om de verwezenlijking van het doel dat erin bestaat het aantrekken en opleiden van jonge profvoetballers op lokaal niveau aan te moedigen, op coherente en systematische wijze te waarborgen en dat zij niet verder gaan dan nodig is om dat doel te bereiken.

- E Football Revolution: how do the Court's rulings of 21 December 2023 affect UEFA's role as a 'gatekeeper'? ([EU law analysis](#))

HvJ – ARREST – C-297/22 P (UPS/Commissie) – 21 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:1027 – persbericht – geen conclusie – arrest

Beroep tot schadevergoeding – Besluit Europese Commissie waarbij concentratie onverenigbaar met de interne markt wordt verklaard – Procedurefout – Nietigverklaring van het besluit – Niet-contractuele aansprakelijkheid van de Europese Unie – Causaal verband

UPS vordert vernietiging van het arrest van het Gerecht in zaak T-834/17. Bij dat arrest heeft het Gerecht het beroep verworpen dat UPS krachtens artikel 268 VWEU had ingesteld om vergoeding te verkrijgen van de schade die zij stelt te hebben geleden als gevolg van de onrechtmatigheid van besluit C(2013) 431 van de Commissie van 30 januari 2013 waarbij een concentratie onverenigbaar met de interne markt en de werking van de EER-Overeenkomst wordt verklaard.

Hof: De hogere voorziening wordt afgewezen.

- E Termination of the UPS-TNT merger agreement: the irregularity committed by the Commission is not the determining cause of UPS' alleged loss of profit and therefore cannot justify a compensation payment ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-297/22 P (UPS/Commissie) – 21 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:1027 – geen conclusie – arrest

Beroep tot schadevergoeding – Besluit Europese Commissie waarbij concentratie onverenigbaar met de interne markt wordt verklaard – Procedurefout – Nietigverklaring van het besluit – Niet-contractuele aansprakelijkheid van de Europese Unie – Causaal verband

Samenvatting onder: [Institutioneel](#)

GERECHT – ARREST – T-106/17, T-113/17 (JPMorgan Chase e.a./Commissie) – 20 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:832 – arrest T-106/17

Mededinging – Eurorentederivaten – Manipulatie van de interbancaire benchmarktarieven van Euribor – Uitwisseling van vertrouwelijke informatie – Vermoeden van onschuld – Eén enkele en voortdurende inbreuk – Geldboete – Verordening (EG) nr. 1/2003

Verzoeksters, vorderen in de eerste plaats om gedeeltelijke nietigverklaring van het besluit van de Commissie betreffende een procedure op grond van artikel 101 VWEU en artikel 53 van de EER-Overeenkomst (Zaak AT.39914 – Euro Interest Rate Derivatives (EIRD) en, in de tweede plaats de nietigverklaring of verlaging van de geldboete.

Hof: Verklaart dat er niet langer uitspraak hoeft te worden gedaan over de zaak voor zover deze is ingesteld door J.P. Morgan Services. Artikel 2, onder c), van besluit C(2016) 8530 final van de Commissie van 7 december 2016 (..) wordt nietig verklaard voor zover het JPMorgan Chase & Co. en

JPMorgan Chase Bank, National Association betreft. Stelt het bedrag van de boete waarvoor JPMorgan Chase & Co. en JPMorgan Chase Bank, National Association hoofdelijk aansprakelijk zijn, vast op 337 196 000 EUR. Verwerpt het beroep voor het overige.

- Competition in the area of Euro Interest Rate Derivatives: the General Court dismisses most of the pleas in the actions brought by JPMorgan Chase and Crédit agricole ([Curia](#))

Zie ook: zaak [T-113/17](#)

GERECHT – ARREST – [T-53/21](#), [T-55/21](#), [T-56/21](#), [T-58/21](#), [T-59/21](#), [T-60/21](#), [T-61/21](#), [T-62/21](#), [T-63/21](#), [T-64/21](#) and [T-65/21](#) – 20 december 2023 – persbericht

Concentraties – Energiemarkt

De Commissie heeft geen kennelijke fouten gemaakt bij haar beoordeling van de verenigbaarheid van deze concentratie, die deel uitmaakt van een complexe activaruil tussen RWE en E.ON, met het EU-mededingingsrecht.

- The actions of 11 German municipal authorities against the Commission's approval of the acquisition of the distribution and retail energy business as well as some generation assets of Innogy by E.ON are dismissed ([Curia](#))

Europese Commissie

Europese Commissie stelt mededingingsrichtsnoeren vast ter bevordering van duurzaamheidsvereenkomsten in de landbouw ([ECER](#))

Milieu, natuur, duurzame energie

HvJ – ARREST – C-434/22 (Latvijas valsts meži) – 7 december 2023 – Letland – ECLI:EU:C:2023:966 – conclusie – arrest

Milieu – Preventieve beschermingsmaatregelen tegen bosbrand – Begrip „plan of project” in een beschermd gebied – Beoordeling gevolgen – Habitatrichtlijn – Richtlijn 92/43/EEG

Krachtens artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn moeten de gevolgen van plannen of projecten die significante gevolgen kunnen hebben voor natuurreservaten van Europees belang – zogenoemde Natura 2000-gebieden – vooraf worden beoordeeld. Moeten echter ook preventieve beschermingsmaatregelen tegen brand in bosgebieden vooraf worden beoordeeld? En wat zijn de gevolgen wanneer er geen beoordeling plaatsvindt?

Hof: Artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43/EEG moet aldus worden uitgelegd dat het begrip „project” in de zin van deze bepaling de activiteiten omvat die in een als speciale beschermingszone aangewezen bosgebied worden verricht om het onderhoud te verzekeren van de daar aanwezige installaties ter bescherming tegen bosbranden, overeenkomstig de eisen inzake bescherming tegen bosbranden die zijn vastgesteld in de toepasselijke regelgeving, wanneer deze activiteiten de materiële toestand van de betrokken plaats veranderen.

Artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43 moet aldus worden uitgelegd dat de activiteiten die in een als speciale beschermingszone aangewezen bosgebied worden verricht om het onderhoud te verzekeren van de daar aanwezige installaties ter bescherming tegen bosbranden, overeenkomstig de eisen inzake

bescherming tegen bosbranden die zijn vastgesteld in de toepasselijke regelgeving, niet louter op grond van deze doelstelling kunnen worden beschouwd als verband houdend met of nodig voor het beheer van het gebied, en uit dien hoofde dus niet kunnen worden vrijgesteld van de beoordeling van de gevolgen ervan voor het gebied, tenzij zij behoren tot de instandhoudingsmaatregelen voor het gebied die reeds krachtens artikel 6, lid 1, van deze richtlijn zijn vastgesteld.

Artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43 legt de verplichting op om een beoordeling te verrichten voor de in deze bepaling bedoelde plannen en projecten, zelfs indien de uitvoering van die plannen en projecten wordt voorgeschreven door de nationale regeling inzake de preventie van bosbranden.

Artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43 moet aldus worden uitgelegd dat de activiteiten die in een als speciale beschermingszone aangewezen bosgebied worden verricht om het onderhoud te verzekeren van de daar aanwezige installaties ter bescherming tegen bosbranden, niet mogen worden aangevat en a fortiori niet mogen worden voortgezet en voltooid voordat de in dat artikel bedoelde beoordeling van de gevolgen ervan heeft plaatsgevonden, tenzij die activiteiten deel uitmaken van de reeds krachtens artikel 6, lid 1, van die richtlijn vastgestelde maatregelen voor de instandhouding van het betrokken gebied of wanneer er een actueel of imminent gevaar voor de instandhouding van dat gebied bestaat dat de onmiddellijke uitvoering ervan vereist.

Artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43, gelezen in het licht van het beginsel van loyale samenwerking, moet aldus uitgelegd dat het de betrokken lidstaat, in het bijzonder de bevoegde autoriteiten, verplicht om maatregelen te nemen om de mogelijk significante milieueffecten te voorkomen van werkzaamheden die zonder de in die bepaling voorafgaande passende beoordeling van die gevolgen zijn uitgevoerd, en om de schade te herstellen die door die werkzaamheden veroorzaakt is. Het verplicht deze lidstaat daarentegen niet om van particulieren herstel van dergelijke schade te eisen wanneer deze aan hen kan worden toegerekend.

HvJ – ARREST – C-587/22 (Commissie/Hongarije) – 12 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:963 – geen conclusie – arrest

Behandeling van stedelijk afvalwater – Afzonderlijke systemen – Lozingen – Richtlijn 91/271/EEG

Volgens de Commissie gebruikten de Hongaarse agglomeraties herhaaldelijk en in aanzienlijke mate afzonderlijke systemen voor de opvang van stedelijk afvalwater. Bovendien is het percentage aansluitingen op de opvangsystemen van dit afvalwater – wanneer die systemen bestaan – in al die agglomeraties laag.

Dit gebruik van afzonderlijke systemen voor de opvang van stedelijk afvalwater in de betrokken agglomeraties voldoet niet aan de eisen van artikel 3, lid 1, van richtlijn 91/271. Volgens de eerste en de tweede alinea van deze bepaling is de aanleg van een opvangsysteem voor stedelijk afvalwater namelijk de regel, en kunnen, volgens de derde alinea, enkel wanneer de aanleg van dergelijke opvangsystemen om milieu- of financiële redenen niet gerechtvaardigd is, in afwijking daarvan onder bepaalde voorwaarden voor dat afvalwater afzonderlijke opvangsystemen worden gebruikt.

Hongarije zou ook niet hebben voldaan aan de eisen die krachtens artikel 10 van die richtlijn van toepassing zijn op zuiveringsinstallaties.

Volgens Hongarije berust de grief op een onjuiste uitlegging van artikel 3, lid 1, van richtlijn 91/271. Uit die bepaling volgt immers dat de opvang van stedelijk afvalwater niet alleen kan worden verzekerd door opvangsystemen, maar ook door afzonderlijke systemen. Ook al vormt de opvang van dat water volgens vaste rechtspraak van het Hof een duidelijke en ondubbelzinnige resultaatsverplichting, deze verplichting kan dus worden nagekomen door gebruik te maken van al deze systemen, voor zover, ten eerste, het gebruik van afzonderlijke systemen gerechtvaardigd is en, ten tweede, deze systemen dezelfde graad van milieubescherming waarborgen als de opvangsystemen.

Hof: Door niet de nodige maatregelen te hebben genomen om ervoor te zorgen dat de agglomeraties van [...] voorzien zijn van en aangesloten zijn op een opvangstelsel voor stedelijk afvalwater, is Hongarije zijn verplichtingen krachtens de artikelen 3 en 10 van richtlijn 91/271/EEG niet nagekomen.

Door niet de nodige maatregelen te hebben genomen om ervoor te zorgen dat in de agglomeraties van [...] het stedelijk afvalwater dat in de opvangsystemen terecht komt, vóór lozing aan een secundaire behandeling of een gelijkwaardig proces wordt onderworpen, is Hongarije zijn verplichtingen krachtens de artikelen 4 en 10 van richtlijn 91/271 niet nagekomen.

Door niet de nodige maatregelen te hebben genomen om ervoor te zorgen dat in de agglomeraties van [...] het stedelijk afvalwater dat in de opvangsystemen terecht komt, vóór lozing wordt onderworpen aan een behandeling die verder gaat dan een secundaire behandeling, is Hongarije zijn verplichtingen krachtens de artikelen 5 en 10 van richtlijn 91/271 niet nagekomen.

HvJ – ARREST – C-109/22 (Commissie/Roemenië) – 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:991 – persbericht – geen conclusie – arrest

Verplichte sluiting van stortplaatsen die geen vergunning hebben – Arrest van het Hof waarbij de niet-nakoming is vastgesteld – Niet-uitvoering – Artikel 260 lid 2 VWEU - Financiële sancties – Dwangsom – Forfaitaire som – Richtlijn 1999/31/EG

De Europese Commissie verzoekt het Hof vast te stellen dat Roemenië, door niet alle maatregelen te hebben genomen die nodig zijn om te voldoen aan het arrest van 18 oktober 2018, Commissie/Roemenië in zaak C-301/17, de krachtens artikel 260, lid 1, VWEU op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen. Voorts verzoekt de Commissie om een dwangsom en forfaitaire som op te leggen.

Hof: Door niet de maatregelen te hebben genomen die nodig zijn ter uitvoering van het arrest van 18 oktober 2018, Commissie/Roemenië (C-301/17, EU:C:2018:846), is Roemenië de krachtens artikel 260, lid 1, VWEU op hem rustende verplichtingen niet nagekomen.

Roemenië wordt veroordeeld tot betaling aan de Europese Commissie van een dwangsom van 600 EUR per stortplaats en per dag vertraging bij de uitvoering van de maatregelen die nodig zijn om te voldoen aan het arrest van 18 oktober 2018, Commissie/Roemenië (C-301/17, EU:C:2018:846), te rekenen vanaf de datum van uitspraak van het onderhavige arrest tot de datum waarop het arrest van 18 oktober 2018, Commissie/Roemenië (C-301/17, EU:C:2018:846), volledig zal zijn uitgevoerd.

Roemenië wordt veroordeeld om aan de Europese Commissie een forfaitaire som van 1 500 000 EUR te betalen. Roemenië wordt verwezen in de kosten.

- Waste: the Court imposes financial penalties on Romania for having failed to close down unauthorised landfills ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-86/22 (Papier Mettler) – 21 december 2023 – Italië – ECLI:EU:C:2023:1023 – conclusie – arrest

Verpakking en verpakkingsafval – Plastic tassen – Mededeling aan de Commissie technische voorschriften – Richtlijn 94/62/EG – Richtlijn 98/34/EG

In Italië geldt een verbod op draagtassen voor eenmalig gebruik die zijn vervaardigd van niet-biologisch afbreekbare materialen. Verzoekster is producent van draagtassen en heeft beroep ingesteld tot nietigverklaring van het ministeriële besluit waarin de technische kenmerken voor draagtassen zijn vastgesteld, en tot vergoeding van de als gevolg van de onrechtmatige gedraging van het overheidsorgaan geleden schade. De ministeriële regeling, die een 'technisch voorschrift' vormt in de

zin van richtlijn 98/34, is slechts enkele dagen voor de vaststelling en bekendmaking ervan meegedeeld aan de Commissie. De vraag is o.a. of richtlijn 94/62/EG betreffende verpakking en verpakkingsafval in de weg staat aan de toepassing van dit verbod.

Hof: De artikelen 8 en 9 van richtlijn 98/34/EG verzetten zich tegen de vaststelling van een nationale regeling die het in de handel brengen verbiedt van draagtassen voor eenmalig gebruik die niet zijn vervaardigd van biologisch afbreekbare en composteerbare materialen doch voldoen aan de andere eisen van richtlijn 94/62/EG, wanneer deze regeling slechts enkele dagen vóór de vaststelling en bekendmaking ervan is meegedeeld aan de Commissie.

Artikel 18 van richtlijn 94/62, gelezen in samenhang met artikel 9 van en bijlage II bij richtlijn 94/62, verzet zich tegen een nationale regeling die het in de handel brengen verbiedt van draagtassen voor eenmalig gebruik die niet zijn vervaardigd van biologisch afbreekbare en composteerbare materialen doch voldoen aan de andere eisen van richtlijn 94/62. Deze regeling kan evenwel worden gerechtvaardigd op grond van het doel een hoger niveau van milieubescherming te garanderen, wanneer aan de voorwaarden van artikel 114, leden 5 en 6, VWEU is voldaan.

Artikel 18 van richtlijn 94/62, gelezen in samenhang met artikel 9, lid 1, van en bijlage II bij richtlijn 94/62, heeft rechtstreekse werking, zodat een nationale rechter in een geding tussen een particulier en nationale autoriteiten een met dat artikel 18 strijdige nationale regeling buiten toepassing moet laten.

Artikel 18 van richtlijn 94/62, moet aldus worden uitgelegd dat een nationale regeling die het in de handel brengen verbiedt van draagtassen voor eenmalig gebruik die niet zijn vervaardigd van biologisch afbreekbare en composteerbare materialen doch voldoen aan de andere eisen van richtlijn 94/62, een voldoende gekwalificeerde schending van dat artikel 18 kan vormen.

HvJ – CONCLUSIE – C-626/22 (Ilva e.a.) – 14 december 2023 – A-G Kokott – Italië – ECLI:EU:C:2023:990 – [persbericht](#) – [conclusie](#)

Industriële emissies – Verlenging termijn uitvoering vergunningsvoorwaarden – Richtlijn 2010/75/EU

Verzoekers zijn inwoners van Taranto en hebben een collectieve verbodsactie ingesteld tegen Ilva, een in Taranto gevestigde staalfabriek die één van de grootste installaties van deze soort in Europa is. De inwoners hebben de verbodsactie ingesteld ter bescherming van het recht op gezondheid, op sereniteit en rust in hun leven en op een gezond klimaat. Volgens hen worden deze rechten al decennialang ernstig aangetast door de exploitatie van de staalfabriek.

In geschil is de vraag of de staalfabriek Ilva wordt geëxploiteerd in overeenstemming met de vereisten uit de richtlijn. Aan het Hof wordt gevraagd welke betekenis moet worden toegekend aan bepaalde informatie over de gevolgen van de staalfabriek voor de menselijke gezondheid en met welke emissies rekening moet worden gehouden. Bovendien wordt gevraagd of het toelaatbaar is dat de termijn voor de uitvoering van bepaalde vergunningsvoorwaarden steeds weer wordt verlengd.

A-G geeft het Hof in overweging: Bij het verlenen van een vergunning voor een installatie krachtens de artikelen 4 en 5 van richtlijn 2010/75/EU en bij de toetsing van deze vergunning krachtens artikel 21 van deze richtlijn moet de naleving van de fundamentele verplichtingen voor de exploitatie van de installatie krachtens artikel 11 van die richtlijn worden gewaarborgd.

Artikel 11, onder a), van richtlijn 2010/75 moet aldus worden begrepen dat alle passende maatregelen moeten worden genomen om bekende milieurisico's van een installatie te voorkomen of te beperken.

De in artikel 11, onder a), van die richtlijn bedoelde maatregelen omvatten met name de toepassing van de in artikel 11, onder b), ervan bedoelde beste beschikbare technieken. Bij de toepassing van deze bepaling op een specifieke installatie hoeft geen rekening te worden gehouden met de concrete gevolgen daarvan voor de gezondheid.

De maatregelen van artikel 11, onder a), van richtlijn 2010/75 omvatten daarnaast de maatregelen die nodig zijn om te voorkomen dat een installatie aanzienlijke verontreiniging veroorzaakt in de zin van artikel 11, onder c), ervan. Verontreiniging wordt als significant beschouwd als zij leidt tot een toestand die onverenigbaar is met de geldende regels inzake milieubescherming, rekening houdend met eventuele uitzonderingen. Ongeacht dergelijke regelingen moet verontreiniging als significant worden beschouwd als deze, rekening houdend met de omstandigheden van het individuele geval, leidt tot een buitensporige aantasting van de menselijke gezondheid. Verontreiniging die, doordat zij de gezondheid van de mens aantast, inbreuk maakt op de grondrechten van de betrokken personen, is altijd significant.

Volgens artikel 21, lid 5, onder a), van richtlijn 2010/75 is een toetsing van de vergunning met name noodzakelijk wanneer achteraf blijkt dat een installatie significante verontreiniging veroorzaakt, bijvoorbeeld als gevolg van een evaluatie van de gezondheidsschade.

Bij het verlenen van een vergunning voor een installatie krachtens de artikelen 5, 14 en 15 van richtlijn 2010/75 en bij de toetsing van een dergelijke vergunning krachtens artikel 21 van die richtlijn moet rekening worden gehouden met alle in significante hoeveelheden vrijkomende verontreinigende stoffen die kunnen worden verwacht op grond van de beschikbare informatie, met name eventuele BBT-conclusies, bij de feitelijke exploitatie van de installatie opgedane ervaring en andere aanwijzingen.

Vergunningsvoorwaarden die noodzakelijk waren om ervoor te zorgen dat de installatie waarvoor een vergunning is verleend, eerst voldeed aan richtlijn 96/61/EG, vanaf 30 oktober 2007, vervolgens aan richtlijn 2008/1/EG, vanaf 7 januari 2014, aan richtlijn 2010/75, moesten en moeten verder worden toegepast overeenkomstig artikel 3, artikel 5, lid 1, en artikel 9 van respectievelijk richtlijn 96/61 en richtlijn 2008/1, alsook de artikelen 4, 5, 11 en 14 van richtlijn 2010/75, en dit zonder enig uitstel vanaf de inwerkingtreding van de vergunning, tenzij uitstel mogelijk is als gevolg van bijzondere omstandigheden, bijvoorbeeld omdat de Commissie een nieuw besluit heeft genomen over de beste beschikbare technieken, omdat een milieukwaliteitsnorm waaraan moet worden voldaan in de zin van artikel 18 van richtlijn 2010/75, pas op een later tijdstip van kracht wordt of indien een bepaalde aanvankelijk aanvaardbare verontreiniging pas als significant in de zin van artikel 11, onder c), van richtlijn 2010/75 moet worden beschouwd ten gevolge van voorzienbare ontwikkelingen die zich op een later tijdstip voordoen.

e Advocate General Kokott comments on the Ilva steelworks in southern Italy ([Curia](#))

OVERIG

- NNHRR Interview on Climate Change Litigation before the ECtHR ([ECHR blog](#))
- Sense and Sustainability: Is the new Green Claims Directive going to advance the cause of green consumerism? ([European law blog](#))
- Our world, ourselves: using human rights to protect the planet ([human rights channel](#))
- Drie aanmaningen Nederland wegens niet omzetten EU-wetgeving (NJB)
De Europese Commissie heeft op 21 december 2023 besloten om Nederland aanmaningbrieven te sturen wegens het niet volledig omzetten van de Richtlijn 2008/98/EG betreffende afvalstoffen (Kaderrichtlijn afvalstoffen) (...)

EHRM factsheets en guides

- [Environment](#)
- [Climate change](#)
- [Guide sur la jurisprudence de la Convention européenne des droits de l'homme - Environnement](#)

Ne bis in idem

EHRM factsheets en guides

- [Right not to be tried or punished twice](#)
- [Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to the ECHR – right not to be tried or punished twice](#)

Oekraïne

GERECHT – ARREST – T-313/22 (Abramovich/Raad) – 20 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:830 – [persbericht](#) – [arrest](#) (Franse taalversie)

Bevriezing van tegoeden – Begrip “invloedrijke zakenlieden” - Motivatieplicht - Rechten van de verdediging - Beoordelingsfout – Evenredigheid – Gelijke behandeling – Recht op eigendom – Vrijheid van ondernemerschap – Recht op privé – Besluit 2014/145/GBVB

Samenvatting onder: [GBVB](#)

OVERIG

What will happen to the refugees and asylum seekers that fled Ukraine? Addressing the threat of legal limbo after temporary protection ends ([European law blog](#))

WIKI

- [Wiki Oekraïne](#)

Onderwijs en studenten

HvJ – ARREST – 21 december 2023 – C-431/22 (Scuola europea di Varese) – Italië – ECLI:EU:C:2023:1021 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Europese scholen – Overgangsbesluit van klassenraad – Exclusieve bevoegdheid van de kamer van beroep van de Europese scholen – Geen bevoegdheid nationale rechterlijke instanties – Effectieve rechterlijke bescherming

Dit verzoek is ingediend in een geding tussen de Europese school in Varese enerzijds en de ouders van N.G. anderzijds over de bevoegdheid van de Italiaanse rechtbanken om kennis te nemen van een beroep tot nietigverklaring van een besluit van de klassenraad om N.G., destijds een leerling van het middelbaar onderwijs aan die school, niet te laten overgaan naar de volgende klas.

Deze verwijzing stelt het Hof in de gelegenheid zich uit spreken over de omvang van de rechterlijke toetsing van dergelijke besluiten door de kamer van beroep, dat een orgaan van een internationale organisatie is, alsmede over de verplichting van die kamer om het beginsel van effectieve rechterlijke bescherming toe te passen bij de uitlegging van het Verdrag inzake Europese scholen en de uitvoeringsbepalingen waarnaar dat verdrag verwijst.

Hof: Artikel 27, lid 2, van het Statuut van de Europese scholen, gelezen in samenhang met de artikelen 61, 62, 66 en 67 van het algemeen reglement van de Europese scholen, ervan, moet aldus worden uitgelegd dat de kamer van beroep exclusief bevoegd is om, nadat de in dat algemeen

reglement neergelegde bestuurlijke procedure is uitgeput, in eerste en laatste instantie uitspraak te doen over geschillen betreffende de rechtmatigheid van het besluit van een klassenraad van een Europese school om geen toestemming te verlenen voor de overgang van een leerling naar een hogere klas van het middelbaar onderwijs.

EHRM factsheets en guides

- [Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the ECHR – right to education](#)

Overlevering en uitlevering

HvJ – ARREST – C-261/22 (G.N.) – 21 december 2023 – Grote Kamer – Italië – ECLI:EU:C:2023:1017 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Europees aanhoudingsbevel – Moeder met inwonende jonge kinderen – Gronden tot weigering – Familieleven – Belang van het kind – Kaderbesluit 2002/584/JBZ

Is het mogelijk om de tenuitvoerlegging van een EAB te weigeren of uit te stellen als de gezochte persoon een moeder is die samenwoont met haar minderjarige kinderen?

Nederland, Italië, Hongarije, de Raad en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 1, leden 2 en 3, van kaderbesluit 2002/584/JBZ, gelezen in het licht van artikel 7 en artikel 24, leden 2 en 3, Handvest EU, staat eraan in de weg dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit weigert de persoon tegen wie een Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd, over te leveren op grond dat deze persoon de moeder is van inwonende jonge kinderen, tenzij, ten eerste, die autoriteit beschikt over gegevens waaruit blijkt dat er sprake is van een reëel gevaar van schending van het door artikel 7 Handvest EU gewaarborgde grondrecht op eerbiediging van het privéleven en het familie- en gezinsleven van die persoon en van het belang van haar kinderen, zoals beschermd door artikel 24, leden 2 en 3, van dat Handvest, wegens structurele of fundamentele gebreken met betrekking tot de omstandigheden waarin moeders van jonge kinderen worden gedetineerd en waarin er voor die kinderen wordt gezorgd in de uitvaardigende lidstaat, en, ten tweede, er zwaarwegende en op feiten berustende gronden bestaan om aan te nemen dat de betrokkenen, gelet op hun persoonlijke situatie, dat risico zullen lopen wegens dergelijke omstandigheden.

- Europees aanhoudingsbevel: de overlevering van een gezochte persoon kan niet worden geweigerd op de enkele grond dat zij moeder is van jonge kinderen ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-396/22 (General Staatsanwaltschaft Berlin) – 21 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:1029 – [geen conclusie](#) – [arrest](#)

Europees aanhoudingsbevel – Bij verstek opgelegde straf – Verzamelvonnis – Verplichting tot conforme uitlegging – Kaderbesluit 2002/584/JBZ

Dit verzoek is ingediend in het kader van de procedure in Duitsland van het Europees aanhoudingsbevel dat tegen een Pools staatsburger is uitgevaardigd met het oog op de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf in Polen.

Hof: Artikel 4 bis, lid 1, van kaderbesluit 2002/584/JBZ moet aldus worden uitgelegd dat het begrip „proces dat tot de beslissing heeft geleid” in die bepaling betrekking heeft op een procedure die heeft

geleid tot een verzamelvonnissen, waarin eerder opgelegde straffen achteraf zijn samengevoegd, wanneer in het kader van die procedure de autoriteit die dat vonnis heeft gewezen de schuldigverklaring van de betrokkene niet kan herzien en laatstgenoemde straffen niet kan wijzigen, maar over een beoordelingsmarge beschikt om de hoogte van die totaalstraf te bepalen.

Artikel 4 bis, lid 1, van kaderbesluit 2002/584, verzet zich tegen een nationale regeling waarbij deze bepaling is omgezet en die op algemene wijze uitsluit dat een uitvoerende rechterlijke autoriteit een met het oog op de voor tenuitvoerlegging van een straf uitgevaardigd Europees aanhoudingsbevel ten uitvoer legt wanneer de betrokkene niet in persoon is verschenen op het proces dat tot de betrokken beslissing heeft geleid. Een nationale rechter dient, met inachtneming van het gehele nationale recht en onder toepassing van de daarin erkende uitleggingsmethoden, deze nationale regeling zo veel mogelijk in het licht van de bewoordingen en het doel van dit kaderbesluit uit te leggen.

Zie ook: zaak [C-398/22](#)

HvJ – ARREST – C-397/22 (Generalstaatsanwaltschaft Berlin) – 21 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:1030 – geen conclusie – arrest

Europees aanhoudingsbevel – Bij verstek opgelegde straf – Verplichting tot conforme uitlegging – Betekening – Kaderbesluit 2002/584/JBZ

Dit verzoek gaat over een Europees aanhoudingsbevel dat tegen een Poolse staatsburger is uitgevaardigd met het oog op de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf in Polen. De vraag is o.a. onder welke omstandigheden als vaststaand kan worden aangenomen dat de opgeëiste persoon op de hoogte was van de tijd en plaats van het proces waarin hem de straf is opgelegd in het geval waarin de dagvaarding aan een volwassen huisgenoot is betekend. De Duitse verwijzende rechter acht de door het Hof ingezette lijn te restrictief en acht het redelijk dat in een dergelijk geval een vermoeden ontstaat dat de opgeëiste persoon op de hoogte was, tenzij hij het tegendeel aannemelijk maakt. Voorts gaat de vraag over de uitleg van het begrip “proces”.

Hof: Artikel 4 bis, lid 1, onder a), i), van kaderbesluit 2002/584/JBZ moet aldus worden uitgelegd dat wanneer een dagvaarding aan de betrokkene wordt betekend door de overhandiging ervan aan een volwassen huisgenoot, het aan de betrokken uitvaardigende rechterlijke autoriteit staat om aan te tonen dat de betrokkene deze dagvaarding daadwerkelijk heeft ontvangen. [Daarmee houdt het Hof vast aan zijn eerdere lijn].

Artikel 4 bis, lid 1, van kaderbesluit 2002/584, moet aldus worden uitgelegd dat het begrip „proces dat tot de beslissing heeft geleid” in die bepaling ziet op een procedure in hoger beroep die heeft geleid tot een vonnis waarbij de in eerste aanleg uitgesproken beslissing is bevestigd en aldus de zaak ten gronde definitief is beslecht. De omstandigheid dat er in deze procedure in hoger beroep geen onderzoek ten gronde is verricht, is in dit verband niet relevant.

Artikel 4 bis, lid 1, van kaderbesluit 2002/584, moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling waarbij deze bepaling is omgezet en die op algemene wijze uitsluit dat een uitvoerende rechterlijke autoriteit een met het oog op een voor de tenuitvoerlegging van een straf uitgevaardigd Europees aanhoudingsbevel uitvoert wanneer de betrokkene niet in persoon is verschenen op het proces dat tot de betrokken beslissing heeft geleid. Een nationale rechter dient, met inachtneming van het gehele nationale recht en onder toepassing van de daarin erkende uitleggingsmethoden, deze nationale regeling zo veel mogelijk in het licht van de bewoordingen en het doel van dit kaderbesluit uit te leggen.

OVERIG

Preventive Convention control by the ECtHR over the execution of European arrest warrants ([Johan Callewaert](#))

*The case of [Arsene v. Italy](#) (39817/23) provides a good opportunity to draw attention to the **preventive control** exercised by the ECtHR, under [Rule 39 of its Rules of Court](#), over the **execution of European arrest warrants (EAW)** which are challenged by applicants under Article 3 of the Convention (prohibition of ill-treatment).*

*In this case, the ECtHR decided on 10 November 2023 not to indicate to the Italian Government the **interim measure** which the applicant was seeking under Rule 39 of the Rules of Court and which **would have temporarily stopped his surrender** to Romania on the basis of the EAW issued against him. The interim measures indicated under this provision are indeed **legally binding** ([Mamatkulov and Askarov v. Turkey](#)).*

EHRM factsheets

- [Extradition and life imprisonment](#)

Prejudiciële procedure HvJ

HvJ – ARREST – C-718/21 (Krajowa Rada Sądownictwa) – 21 december 2023 – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:1015 – Polen – [conclusie](#) – [arrest](#) (Franse taalversie)

Mogelijkheid om het ambt van rechter na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd te blijven uitoefenen – Intentieverklaring – Begrip ‘rechterlijke instantie’ – Termijn verstrekken – Bevoegdheid van het Hof – Artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU – Artikel 267 VWEU

Samenvatting onder: [Rechtsstaat en rechterlijke macht](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Nederland – ABRvS – 13 december 2023 – ECLI:NL:RVS:2023:4632

Verkort motiveren – Acte éclairé – Artikel 267 VWEU

Artikel 91, tweede lid, van de Vreemdelingenwet 2000 luidt als volgt: “Indien de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelt dat een aangevoerde grief niet tot vernietiging kan leiden, kan zij zich bij de vermelding van de gronden van haar uitspraak beperken tot dit oordeel.”

De Afdeling staat voor de vraag of zij ook bij een verkorte motivering in de zin van deze bepaling, verplicht is, op grond van artikel 267, derde alinea, VWEU, gelezen in het licht van artikel 47, tweede alinea, van het Handvest te motiveren waarom zij geen prejudiciële vragen aan het Hof stelt. De Afdeling meent dat het verkort motiveren voldoet aan de motiveringseisen van het Unierecht en aan de vereisten voor een eerlijk proces zoals deze voortvloeien uit het EVRM. In deze zaak heeft appellant een beroep gedaan op Unierecht en zowel de rechtbank als de Afdeling verzocht daarover prejudiciële vragen te stellen. De Afdeling is van oordeel dat sprake is van een “acte éclairé” en wil in deze zaak een verkort gemotiveerde uitspraak doen op het hoger beroep van [de vreemdeling] (artikel 91, tweede lid, van de Vw 2000). Appellant maakt daar bezwaar tegen onder verwijzing naar het arrest Consorzio.

Prejudiciële vraag : Moet artikel 267, derde alinea, VWEU gelezen in het licht van artikel 47, tweede alinea, Handvest EU o worden uitgelegd dat deze bepalingen in de weg staan aan een nationale regeling als opgenomen in artikel 91, tweede lid, van de Vreemdelingenwet 2000, op grond waarvan de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, als nationale rechter wiens beslissingen niet vatbaar zijn voor hoger beroep, een opgeworpen vraag over de uitleg van Unierecht, al dan niet in combinatie met een uitdrukkelijk verzoek om prejudiciële verwijzing, verkort gemotiveerd kan afdoen zonder te motiveren welke van de drie uitzonderingen op haar verwijzingsplicht zich voordoet?

Wiki

- [Prejudiciële procedure HvJ](#)

Pretoetreding

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Bulgarije – C-620/23 (NOV ZHIVOT 1919) – 21 september 2023 (ECER 5.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Pretoetredingssteun – Verordening (EU) nr. 231/2014 – Uitvoeringverordening (EU) nr. 447/2014 – Verordening (EU) nr. 1303/2013 – Verordening (EU, Eurotom) 2018/1046 – Artikelen 41, 47 en 51, lid 1 Handvest EU

De verzoekende partij 'NOV ZHIVOT 1919 NCh' werkte aan de uitvoering van een project dat was goedgekeurd door de Europese Commissie voor grensoverschrijdende samenwerking tussen Bulgarije en Servië. Hiertoe heeft de verzoekende partij een dienstverleningsovereenkomst gesloten met een centrum voor beroepseducatie. De verwerende partij is het hoofd van de beheersautoriteit die controle uitvoert op deze overeenkomst. De beheersautoriteit had een melding ontvangen dat er een vermoeden was van een onregelmatigheid. Na onderzoek is vastgesteld dat er een belangenconflict was en heeft de beheersautoriteit een financiële correctie opgelegd. Het besluit tot vaststelling van de financiële correctie was echter gericht aan de verzoekende partij, die geen eerstverantwoordelijke projectpartner is.

De verwijzende rechter twijfelt of het besluit van de beheersautoriteit tot vaststelling van de financiële correctie gericht had moeten worden aan de eerstverantwoordelijke begunstigde, in plaats van aan de verzoekende partij.

Privacy en persoonsgegevens

HvJ – ARREST – C-683/21 (Nacionalinis visuomenės sveikatos centras) – 5 december 2023 – **Grote Kamer** – Litouwen – ECLI:EU:C:2023:949 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

AVG – COVID-19 – Corona-app – Begrip “verwerkingsverantwoordelijke” – Gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid – Administratieve geldboeten – Verordening (EU) 2016/679

De zaak gaat o.a. over de rol van het nationaal centrum voor volksgezondheid bij de ontwikkeling en het openbaar beschikbaar maken van een mobiele applicatie die in april en mei 2020 persoonsgegevens heeft verzameld van mensen die in aanraking waren gekomen met patiënten die besmet waren met COVID-19. De toezichthouder heeft een administratieve boete opgelegd aan het nationaal centrum voor volksgezondheid en aan een bedrijf dat die applicatie heeft ontwikkeld. In beroep bestrijden beide partijen dat zij de verwerkingsverantwoordelijke zijn.

De vraag is o.a. of het begrip „verwerkingsverantwoordelijke” ruim uitgelegd dient te worden, namelijk of een persoon die slechts de doelstellingen en de middelen van gegevensverwerking heeft vastgesteld beschouwd moet worden als verwerkingsverantwoordelijke van persoonsgegevens, dan wel dat dit

begrip strikter moet worden uitgelegd, waarbij rekening wordt gehouden met de procedure voor de organisatie van de overheidsopdracht en het resultaat daarvan. Daarnaast is de vraag aan de orde onder welke voorwaarden administratieve boeten kunnen worden opgelegd aan verwerkingsverantwoordelijken of verwerkers wegens inbreuken op de AVG, meer in het bijzonder: moet er een „schuldbestanddeel” zijn vervuld voordat hun een dergelijke boete kan worden opgelegd? Het hof beantwoordt deze laatste vraag bevestigend; voor het opleggen van een administratieve geldboete vereist de AVG dat de verwerkingsverantwoordelijke de inbreuk opzettelijk of uit nalatigheid heeft gepleegd.

Nederland, Litouwen, de Raad en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 4, punt 7, van verordening (EU) 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat een entiteit die een onderneming opdracht heeft gegeven om een mobiele IT-applicatie te ontwikkelen en in die context heeft deelgenomen aan de vaststelling van het doel van en de middelen voor de verwerking van persoonsgegevens via die applicatie, als verwerkingsverantwoordelijke in de zin van deze bepaling kan worden beschouwd hoewel deze entiteit de persoonsgegevens niet zelf heeft verwerkt, zij niet uitdrukkelijk heeft ingestemd met de uitvoering van de specifieke handelingen voor die verwerking of voor de beschikbaarstelling van die mobiele applicatie aan het publiek, en zij die mobiele applicatie niet heeft aangekocht, tenzij die entiteit zich vóór die beschikbaarstelling aan het publiek uitdrukkelijk heeft verzet tegen de beschikbaarstelling en de verwerking van persoonsgegevens als gevolg daarvan.

Artikel 4, punt 7, en artikel 26, lid 1, van verordening 2016/679 moeten aldus worden uitgelegd dat het, om twee entiteiten als gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijken te kunnen kwalificeren, niet nodig is dat er tussen deze entiteiten een regeling bestaat over de vaststelling van het doel van en de middelen voor de verwerking van de betrokken persoonsgegevens, of dat er een regeling bestaat waarin de voorwaarden voor de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de verwerking worden vastgesteld.

Artikel 4, punt 2, van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat het gebruik van persoonsgegevens in het kader van IT-tests van een mobiele applicatie een „verwerking” in de zin van deze bepaling vormt, tenzij die gegevens zodanig anoniem zijn gemaakt dat de persoon waarop die gegevens betrekking hebben niet of niet meer identificeerbaar is of dat het gaat om fictieve gegevens die geen betrekking hebben op een bestaande natuurlijke persoon.

Artikel 83 van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat op grond van deze bepaling alleen een administratieve geldboete kan worden opgelegd indien vaststaat dat de verwerkingsverantwoordelijke opzettelijk of uit nalatigheid een in de leden 4 tot en met 6 van dat artikel bedoelde inbreuk heeft gepleegd, en dat die geldboete kan worden opgelegd aan een verwerkingsverantwoordelijke voor de verwerking van persoonsgegevens die door een verwerker namens hem wordt verricht, tenzij de verwerker in het kader van die verwerkingen de gegevens voor eigen doeleinden heeft verwerkt of op een wijze die onverenigbaar is met het kader of de wijze van verwerking zoals die door de verwerkingsverantwoordelijke waren bepaald of op zodanige wijze dat redelijkerwijs niet kan worden aangenomen dat de verwerkingsverantwoordelijke daarmee zou hebben ingestemd.

- Alleen een verwijtbare inbreuk op de algemene verordening gegevensbescherming kan leiden tot de oplegging van een administratieve geldboete ([Curia](#))
- HvJEU: zonder schuld geen privacyboete, maar de lat hiervoor ligt niet heel hoog ([DirkZwager](#))
- Prejudiciële vragen over verwerkingsverantwoordelijke van COVID-applicatie ([IT&Recht](#))

HvJ – ARREST – C-807/21 (Deutsche Wohnen SE) – 5 december 2023 – Duitsland – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:950 – conclusie – arrest

AVG – Bevoegdheden toezichthouder – Administratieve geldboete aan een rechtspersoon – Voorwaarden – Vereiste dat de inbreuk opzettelijk of nalatig is – Verordening (EU) 2016/679 –

Deutsche Wohnen (hierna: DW) is een beursgenoteerde vastgoedonderneming met zetel in Berlijn. Zij bezit indirect via deelnemingen ongeveer 163 000 woningen en 3 000 commerciële eenheden. De eigenaren van deze eenheden zijn dochterondernemingen van DW. Zogenaemde werkmaatschappijen zorgen voor het beheer van de commerciële en wooneenheden. DW en de overige maatschappijen van de groep verwerken persoonsgegevens van huurders. De Duitse toezichthouder voor gegevensbescherming (hierna: de toezichthouder) heeft in juni 2017 geconstateerd dat die gegevens worden opgeslagen in een elektronisch archiveringssysteem dat geen mogelijkheid biedt om na te gaan of de opslag noodzakelijk is en dat niet waarborgt dat niet langer noodzakelijke gegevens worden verwijderd. Nadat de toezichthouder DW tevergeefs heeft verzocht om de betrokken documenten uiterlijk eind 2017 te verwijderen en in 2019 opnieuw een controle heeft verricht, heeft zij in 2019 meerdere boetes opgelegd aan DW, waaronder een boete van zo'n 14,5 miljoen euro, wegens opzettelijke schending van de AVG.

De vragen gaan over de voorwaarden waaronder aan een rechtspersoon een administratieve geldboete kan worden opgelegd wegens inbreuken op verordening (EU) 2016/679. Met name moet worden bepaald of aan de rechtspersoon een sanctie kan worden opgelegd zonder dat eerst de aansprakelijkheid van een natuurlijke persoon wordt vastgesteld, en of de te bestraffen inbreuk in ieder geval opzettelijk of uit nalatigheid moet zijn begaan. Het hof beantwoordt deze laatste vraag bevestigend; voor het opleggen van een administratieve geldboete vereist de AVG dat de verwerkingsverantwoordelijke de inbreuk opzettelijk of uit nalatigheid heeft gepleegd

Nederland, Duitsland, Estland, Noorwegen, de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 58, lid 2, onder i), en artikel 83, leden 1 tot en met 6, van verordening (EU) 2016/679 verzetten zich tegen een nationale regeling op grond waarvan aan een rechtspersoon in zijn hoedanigheid van verwerkingsverantwoordelijke wegens een in de leden 4 tot en met 6 van dat artikel bedoelde inbreuk alleen een administratieve geldboete kan worden opgelegd indien deze inbreuk vooraf is toegerekend aan een geïdentificeerde natuurlijke persoon.

Artikel 83 van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat krachtens deze bepaling slechts een administratieve geldboete kan worden opgelegd indien vaststaat dat de verwerkingsverantwoordelijke, die zowel een rechtspersoon als een onderneming is, opzettelijk of uit nalatigheid een in de leden 4 tot en met 6 van dat artikel bedoelde inbreuk heeft begaan.

HvJ – ARREST – C-634/21 (SCHUFA Holding, scoring) – 7 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:957 – persbericht – conclusie – arrest

AVG – Geautomatiseerde individuele besluitvorming - Kredietinformatiebureaus – Scoring – Gebruik door derden van waarschijnlijkheidswaarde – Verordening (EU) 2016/679

SCHUFA is een kredietinformatiebureau en verstrekt aan klanten, zoals kredietinstellingen, informatie over de kredietwaardigheid van derden. SCHUFA heeft aan een kredietinstelling een score over verzoekster verstrekt op grond waarvan het voor haar aangevraagde krediet werd geweigerd. Verzoekster heeft SCHUFA verzocht het betrokken dossier te wissen en haar inzage in de desbetreffende gegevens te verlenen. SCHUFA heeft haar echter alleen de relevante score meegedeeld, alsmede, in het algemeen, de beginselen die ten grondslag liggen aan de berekeningsmethode daarvan, en haar – met het betoog dat de berekeningsmethode onder het

zakengeheim valt – niet in kennis gesteld van de specifieke gegevens voor deze berekening en van de relevantie die daaraan in dit verband wordt toegekend.

De vraag is o.a. of de activiteit van kredietinformatiebureaus, te weten het vaststellen van kredietscores voor betrokken personen en het doorgeven daarvan zonder verdere aanbeveling of commentaar aan derden die met de betrokkene contracten sluiten of juist hiervan afzien, waarbij zij zich voornamelijk baseren op deze kredietscore, binnen de werkingssfeer van artikel 22, lid 1, AVG valt.

Duitsland, Denemarken, Portugal, Finland en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: Artikel 22, lid 1, van verordening (EU) 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat er sprake is van „geautomatiseerde individuele besluitvorming” in de zin van deze bepaling wanneer een waarschijnlijkheidswaarde die op persoonsgegevens van een persoon is gebaseerd en betrekking heeft op diens vermogen om in de toekomst betalingsverplichtingen na te komen, geautomatiseerd wordt vastgesteld door een kredietinformatiebureau en wanneer hoofdzakelijk van die waarschijnlijkheidswaarde afhangt of een derde, aan wie deze waarschijnlijkheidswaarde wordt doorgegeven, met die persoon een contractuele relatie tot stand brengt, uitvoert of beëindigt.

- The General Data Protection Regulation (GDPR) opposes two data processing practices by credit information agencies ([Curia](#))
- To Score Is to Decide; Can the act of assigning a score to someone constitute a decision? This, in essence, is the question the Court of Justice of the European Union (CJEU) had to answer in Case C-634/21. And the Court’s answer is yes.(...) ([Verfassungsblog](#))

HvJ – ARREST – Gevoegde zaken C-26/22 en C-64/22 (SCHUFA Holding, libération de reliquat de dette) – 7 december 2023 – Duitsland - ECLI:EU:C:2023:958 – persbericht – conclusie – arrest

AVG – Kredietinformatiebureaus – Recht op gegevenswissing – Recht op een doeltreffende voorziening in rechte – Rechterlijke toetsing besluit toezichthouder – Bewaartermijn – Recht om vergeten te worden - Verordening (EU) 2016/679 – Verordening (EU) 2015/848 – Verordening (EU) 2016/679 – Artikelen 7 en 8 Handvest EU

Verzoekers hebben SCHUFA, een particulier kredietregistratiebureau, een verzoek gedaan de registraties van een vervroegde kwijtschelding van hun restschuld te wissen. Nadat het kredietregistratiebureau dat heeft geweigerd, hebben zij bij de Duitse toezichthouder voor gegevensbescherming en vrijheid van informatie (hierna: de toezichthouder) een klacht ingediend. De toezichthouder heeft in antwoord hierop twee besluiten genomen inhoudende dat de gegevensverwerking door SCHUFA rechtmatig is. Daarbij is meegedeeld dat het kredietbureau de ongunstige registraties aangaande kwijtschelding van een restschuld ook na de periode van kwijtschelding van een vordering mag bewaren. Verzoekers hebben hiertegen beroep ingesteld.

Vraag is of besluiten van een toezichthouder als de onderhavige, genomen in antwoord op een klacht, zijn onderworpen aan volledige rechterlijke toetsing of slechts aan een beperkte rechterlijke toetsing. Daarnaast is de vraag of gegevens uit openbare registers mogen worden bewaard bij particuliere ondernemingen en, indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord, wanneer deze gegevens dan bij deze ondernemingen moeten worden gewist.

Hof: Artikel 78, lid 1, van verordening (EU) 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat een besluit van een toezichthoudende autoriteit op een klacht onderworpen is aan een volledige rechterlijke toetsing.

Artikel 5, lid 1, onder a), van verordening 2016/679, gelezen in samenhang met artikel 6, lid 1, eerste alinea, onder f), van deze verordening, staat in de weg aan een praktijk van particuliere kredietinformatiebureaus die erin bestaat dat zij informatie uit een openbaar register die betrekking heeft op het verlenen van kwijtschelding van restschulden ten gunste van natuurlijke personen, gedurende een langere periode in hun eigen gegevensbanken bewaren dan die waarin de gegevens in een

openbaar register worden bewaard, teneinde inlichtingen over de kredietwaardigheid van deze personen te kunnen verstrekken.

Artikel 17, lid 1, onder c), van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat de betrokkene het recht heeft van de verwerkingsverantwoordelijke zonder onredelijke vertraging wisseling van de hem betreffende persoonsgegevens te verkrijgen wanneer hij overeenkomstig artikel 21, lid 1, van deze verordening bezwaar maakt tegen de verwerking en er geen dwingende gerechtvaardigde gronden bestaan die de betrokken verwerking bij wijze van uitzondering rechtvaardigen.

Artikel 17, lid 1, onder d), van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat de verwerkingsverantwoordelijke verplicht is om onrechtmatig verwerkte persoonsgegevens zonder onredelijke vertraging te wissen.

- E The General Data Protection Regulation (GDPR) opposes two data processing practices by credit information agencies ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-340/21 (Natsionalna agentsia za prihodite) – 14 december 2023 – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:986 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

AVG – Datalek belastingdienst – Passende beveiliging – Aansprakelijkheid verwerkingsverantwoordelijke? – Bewijslast – Immateriële schade – Verordening (EU) 2016/679

Hackers hebben ongeoorloofde toegang verkregen tot het systeem van de belastingdienst. De gegevens van particulieren uit verschillende databanken van de belastingdienst zijn op het internet geplaatst. Eén van de getroffen personen heeft op grond van artikel 82, lid 1, AVG een vordering tot schadevergoeding ingesteld tegen de belastingdienst. Zij is van mening dat zij immateriële schade heeft geleden, omdat zij zich zorgen maakt dat in de toekomst misbruik zal worden gemaakt van de ‘gelekte’ persoonsgegevens. Zij is bijvoorbeeld bang dat ze zal worden gechanteerd of dat haar gegevens worden gebruikt voor identiteitsfraude. De belastingdienst heeft aangevoerd dat zij alle passende maatregelen heeft genomen om de ongeoorloofde toegang tot de persoonsgegevens te voorkomen (artikel 24, lid 1 en artikel 32 AVG) en dat zij eveneens onmiddellijk na het datalek maatregelen heeft getroffen.

Bewijst het enkele feit dat er sprake is van een ongeoorloofde toegang tot persoonsgegevens dat de door de verwerkingsverantwoordelijke getroffen maatregelen niet ‘passend’ waren om de persoonsgegevens te beschermen (artikel 24, lid 1, en artikel 32, AVG)? . Hoe moet de rechter toetsen of de maatregelen van de belastingdienst passend waren in de zin van artikel 32 AVG en wat is de omvang van die toetsing? Vervolgens stelt de rechter vragen over de bewijslastverdeling. Kan een door de rechter ingewonnen technisch deskundigenadvies als bewijsmiddel worden beschouwd om vast te stellen dat de genomen maatregelen passend waren om de persoonsgegevens te beschermen. Daarnaast wil de rechter van het Hof weten of de belastingdienst (als verwerkingsverantwoordelijke) op grond van artikel 82, lid 2, AVG kan worden vrijgesteld van aansprakelijkheid, omdat de persoonsgegevens door middel van een hack zijn verkregen en niet door medewerkers van de belastingdienst zijn verstrekt. Tenslotte vraagt de verwijzende rechter aan het Hof of de negatieve gevoelens van verzoekster onder het begrip ‘immateriële schade’ kunnen vallen en er daarom een recht op schadevergoeding in de zin van artikel 82, lid 1, AVG bestaat.

Bulgarije, Tsjechië, Ierland, Italië en Portugal hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: De artikelen 24 en 32 van verordening (EU) 2016/679 moeten aldus worden uitgelegd dat het feit dat de ongeoorloofde verstrekking van of de ongeoorloofde toegang tot persoonsgegevens heeft plaatsgevonden door „derden” in de zin van artikel 4, punt 10, van deze verordening, op zich niet volstaat om aan te nemen dat de door de betrokken verwerkingsverantwoordelijke getroffen technische en organisatorische maatregelen niet „passend” waren in de zin van die artikelen 24 en 32.

Artikel 32 van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat de vraag of de door de verwerkingsverantwoordelijke op grond van dit artikel getroffen technische en organisatorische maatregelen passend zijn, door de nationale rechterlijke instanties concreet moet worden beoordeeld, door rekening te houden met de aan de betrokken verwerking verbonden risico's en door te beoordelen of de aard, de inhoud en de uitvoering van die maatregelen afgestemd zijn op die risico's.

Het beginsel van verantwoordelijkheid van de verwerkingsverantwoordelijke, dat is geformuleerd in artikel 5, lid 2, van verordening 2016/679 en dat nader is uitgewerkt in artikel 24 ervan, moet aldus worden uitgelegd dat het in het kader van een vordering tot schadevergoeding op grond van artikel 82 van deze verordening aan de betrokken verwerkingsverantwoordelijke staat om aan te tonen dat de beveiligingsmaatregelen die hij op grond van artikel 32 van die verordening heeft getroffen, passend zijn.

Artikel 32 van verordening 2016/679 en het Unierechtelijke doeltreffendheidsbeginsel moeten aldus worden uitgelegd dat een deskundigenrapport geen systematisch noodzakelijk en toereikend bewijsmiddel kan vormen voor de beoordeling of de beveiligingsmaatregelen die de verwerkingsverantwoordelijke op grond van dat artikel heeft getroffen, passend zijn.

Artikel 82, lid 3, van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat de verwerkingsverantwoordelijke niet van zijn verplichting uit hoofde van artikel 82, leden 1 en 2, van deze verordening tot vergoeding van de door een persoon geleden schade kan worden vrijgesteld op de enkele grond dat deze schade het gevolg is van het feit dat de ongeoorloofde verstrekking van of de ongeoorloofde toegang tot persoonsgegevens heeft plaatsgevonden door „derden” in de zin van artikel 4, punt 10, van die verordening. Die verantwoordelijke moet daartoe bewijzen dat hij op geen enkele wijze verantwoordelijk is voor het betrokken schadeveroorzakende feit.

Artikel 82, lid 1, van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat de vrees die een betrokkene na een inbreuk op deze verordening koestert voor mogelijk misbruik van zijn persoonsgegevens door derden, op zich „immateriële schade” in de zin van deze bepaling kan vormen.

- Cybercrime: the fear of a possible misuse of personal data is capable, in itself, of constituting non-material damage ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-456/22 (Gemeinde Ummendorf) – 14 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:988 – geen conclusie – arrest

AVG – Datalek gemeente – Recht op schadevergoeding en aansprakelijkheid – De-minimusregel – Begrip immateriële schade – Verordening (EU) 2016/679

Een gemeente heeft zonder toestemming van eisers een agenda voor een gemeenteraadsvergadering en een uitspraak van de bestuursrechter in eerste aanleg op internet gepubliceerd. In beide documenten worden de namen van eisers en adresgegevens vermeld. Eisers vorderen o.g.v. artikel 82, lid 1, AVG schadevergoeding van de immaterieel geleden schade, wegens schending van artikel 5, lid 1, onder a), AVG. Vereist het begrip immateriële schade in artikel 82, lid 1, van verordening (EU) 2016/679 dat er bij de vaststelling van immateriële schade sprake is van een merkbaar nadeel en een objectief vaststelbare aantasting van persoonsgerelateerde belangen, of volstaat hiervoor reeds dat de betrokkene kortstondig de zeggenschap over zijn gegevens heeft verloren als gevolg van de publicatie van persoonsgegevens op het internet gedurende een periode van enkele dagen, zonder dat dit merkbare of nadelige gevolgen voor hem heeft gehad.

Hof: Artikel 82, lid 1, van verordening (EU) 2016/679 verzet zich tegen een nationale regeling of een nationale praktijk die een de-minimisdrempel vaststelt om van door inbreuk op deze verordening veroorzaakte immateriële schade te kunnen spreken. De betrokkene moet aantonen dat de gevolgen van deze inbreuk die hij stelt te hebben ondergaan, schade opleveren die zich onderscheidt van de enkele inbreuk op het bepaalde in deze verordening.

HvJ – ARREST – C-667/21 (Krankenversicherung Nordrhein) – 21 december 2023 – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:1022 – [conclusie](#) – [arrest](#)

AVG– Gegevens over gezondheid werknemer – Rechtmatigheidsgrondslag – Arbeidsgeschiktheid werknemer – Medische dienst zorgverzekeraars – Dubbele hoedanigheid van werkgever als verwerker van persoonsgegevens van werknemer – Schadevergoeding – Immateriële schade – Effect van de mate van schuld – Omkering bewijslast - Verordening (EU) 2016/679

Z.Q. is als werknemer (IT-medewerker) in dienst bij een publiekrechtelijke instelling (MDK Nordrhein, hierna: MDK) die als medische dienst ten behoeve van zorgverzekeraars de wettelijke opdracht heeft om adviezen af te geven (deskundigenadviezen) omtrent arbeidsongeschiktheid van verzekerden. Z.Q. is om medische redenen arbeidsongeschikt verklaard en ontvangt van zijn zorgverzekeraar een uitkering wegens ziekte. Die zorgverzekeraar heeft MDK verzocht om een advies op te stellen over de arbeidsongeschiktheid van Z.Q. Een aan MDK verbonden arts heeft een deskundigenadvies opgesteld. Z.Q. heeft een collega van de IT-dienst verzocht om foto's te nemen van dat advies in het elektronisch archief van MDK ter staving van zijn stelling dat MDK als werkgever zijn persoonsgegevens onrechtmatig verwerkt. Hij vordert een schadevergoeding.

De verwijzende rechter stelt vragen van uitleg over de uitzondering in de AVG op het verbod van verwerking van gegevens over gezondheid zoals neergelegd in artikel 9, lid 1 onder h. Die uitzondering laat verwerking van die gevoelige gegevens onder meer toe wanneer die noodzakelijk is voor de beoordeling van de arbeidsgeschiktheid van de werknemer. De verwijzende rechter vraagt zich gelet op de dubbele hoedanigheid van MDK (verzekeringsadviseur en werkgever tegelijk) af of daar bijzondere regels voor gelden bij de toepassing van deze uitzondering. Moet de werkgever bijvoorbeeld waarborgen dat geen enkele collega toegang heeft tot deze gegevens? Het hof beantwoordt deze laatste vraag ontkennend. Ook beantwoordt het hof vragen over het in artikel 82 AVG neergelegde recht op schadevergoeding: dat vervult slechts een compensatoire functie en geen afschrikkende of punitieve functie. Het hof beslist verder dat de bewijslast (van de schuld van de verwerkingsverantwoordelijke) niet rust op de persoon die schade heeft geleden maar op de verwerkingsverantwoordelijke: uitgegaan wordt van een (weerlegbaar) vermoeden van schuld.

Hof: De in artikel 9, lid 2, onder h), van verordening (EU) 2016/679 neergelegde uitzondering is van toepassing op situaties waarin een medisch controleorgaan gezondheidsgegevens van een van zijn werknemers niet verwerkt in de hoedanigheid van werkgever maar van medische dienst, teneinde de arbeidsgeschiktheid van die werknemer te beoordelen, mits de betrokken verwerking voldoet aan de voorwaarden en waarborgen waarin dat punt h) en artikel 9, lid 3, uitdrukkelijk voorzien.

Artikel 9, lid 3, van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat de verantwoordelijke voor een op artikel 9, lid 2, onder h), van deze verordening gebaseerde verwerking van gegevens over gezondheid krachtens deze bepalingen niet verplicht is te waarborgen dat geen enkele collega van de betrokkene toegang heeft tot de gegevens die betrekking hebben op zijn gezondheidstoestand. Een dergelijke verplichting kan echter aan de verantwoordelijke voor die verwerking worden opgelegd, hetzij op grond van een regeling die door een lidstaat is vastgesteld krachtens artikel 9, lid 4, van die verordening, hetzij op grond van de beginselen van integriteit en vertrouwelijkheid die zijn neergelegd in artikel 5, lid 1, onder f), van die verordening en nader zijn uitgewerkt in artikel 32, lid 1, onder a) en b), ervan.

Artikel 9, lid 2, onder h), en artikel 6, lid 1, van verordening 2016/679 moeten aldus worden uitgelegd dat een op eerstgenoemde bepaling gebaseerde verwerking van gegevens over gezondheid slechts rechtmatig is indien zij niet alleen voldoet aan de uit die bepaling voortvloeiende vereisten, maar ook aan ten minste een van de in artikel 6, lid 1, gestelde rechtmatigheidsvoorwaarden.

Artikel 82, lid 1, van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat het recht op schadevergoeding waarin deze bepaling voorziet, een compensatoire functie vervult, in die zin dat een op die bepaling gebaseerde geldelijke schadevergoeding het mogelijk moet maken de concreet door de

inbreuk op deze verordening geleden schade volledig te vergoeden, doch geen afschrikkende of punitieve functie.

Artikel 82 van verordening 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat ten eerste, als voorwaarde voor de aansprakelijkheid van de verwerkingsverantwoordelijke geldt dat er bij hem sprake is van schuld, hetgeen wordt vermoed tenzij de verwerkingsverantwoordelijke bewijst dat het schadeveroorzakende feit hem niet kan worden toegerekend en, ten tweede, dat artikel niet vereist dat de mate van schuld in aanmerking wordt genomen bij de vaststelling van het bedrag van de krachtens die bepaling toe te kennen vergoeding voor immateriële schade.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Oostenrijk – C-638/23 (Amt der Tiroler Landesregierung) – 23 augustus 2023 (ECER 6.12.2013) – [verwijzingsuitspraak](#)

AVG – Schending geheimhouding – Begrip “verwerkingsverantwoordelijke” – Hulporgaan van overheidsinstantie – Verordening (EU) 2016/679

De vraag is o.a. of een dienst die geen natuurlijke persoon, rechtspersoon of overheidsinstantie is en die geen doelstellingen van en middelen voor de verwerking van persoonsgegevens heeft vastgesteld kan worden aangemerkt als verwerkingsverantwoordelijke.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – C-654/23 (Inteligo Media) – 20 maart 2023 (ECER 19.12.2023) – [verwijzingsuitspraak](#)

AVG – Toestemming abonnees – Mailingslijst – Direct marketing en commerciële communicatie – Verwerkingsgrondslag – Verordening (EU) 2016/679 – Richtlijn 2002/58/EG – Richtlijn 2000/31/EG – Richtlijn (EU) 2015/1535

Inteligo Media is uitgever van een nieuwswebsite waar het publiek wordt geïnformeerd over wetswijzigingen in Roemenië. Inteligo Media stuurt dagelijks een gratis mail aan abonnees met een gratis gebruikersaccount met een samenvatting van de nieuwe wetgeving met hyperlinks naar die artikelen. Tegen betaling kan toegang worden verkregen tot meer en/of meer uitgebreide artikelen en analyses van deze publicatie. Aan de abonnees is geen toestemming gevraagd voor deze mails. Volgens de Roemeense autoriteit persoonsgegevens heeft Inteligo Media persoonsgegevens verwerkt op basis van een rechtsgrondslag die niet geschikt was voor het doel van de betrokken verwerking. De Roemeense autoriteit persoonsgegevens heeft Inteligo Media een sanctie opgelegd. Verzoeker is van mening dat de mail als commerciële communicatie behandeld moet worden, waardoor toestemming niet expliciet gevraagd hoeft te worden.

Volgens de verwijzende rechter ontbreekt een Unierechtelijke definitie van het begrip ‘direct marketing’ in artikel 13 van richtlijn 2002/58/EG. Komt de wijze waarop verzoekster de e-mailadressen van haar abonnees heeft gebruikt, overeen met het gebruik voor direct marketing en is dit begrip gelijkwaardig aan het begrip ‘commerciële communicatie’. Verder stelt de rechter vragen over de noodzaak van de voorafgaande toestemming van de abonnees.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Spanje – C-683/23 (Encarna) – 10 oktober 2023 (ECER 21.12.23) – verwijzingsuitspraak

Familierecht – Ouderschapscoördinator – Uitwisseling persoonsgegevens tussen gerecht en ouderschapscoördinator – Verordening (EU) 2016/679

Verzoekende partij Encarna en verwerende partij Elías hebben samen een dochter gekregen. Na hun breuk heeft de rechter in eerste aanleg in eerste instantie het ouderlijk gezag aan beide ouders toegewezen, maar na een strafrechtelijk onderzoek naar een poging tot doodslag op hun dochter is de voogdij toegewezen aan Elías. Aan Encarna is een verbod opgelegd om Elías en hun dochter te benaderen. Encarna heeft een verzoek ingediend tot benoeming van een ouderschapscoördinator. Elías verzet zich daartegen.

De figuur van de ouderschapscoördinator is noch in het Catalaanse recht, noch in het gewone Spaanse recht geregeld. Na zijn of haar benoeming handelt de ouderschapscoördinator in opdracht van de rechter, maar zonder wettelijke of bestuursrechtelijke rugdekking en zonder dat de instemming van de partijen is vereist of het kind eerst moet worden gehoord.

Om de uitoefening van zijn of haar taken te vergemakkelijken, heeft de ouderschapscoördinator toegang tot de identificatiegegevens die het gezin in het kader van de familierechtelijke procedure aan het gerecht heeft verstrekt.

De Spaanse rechter vraagt het Hof om uitleg van Verordening (EU) 2016/679, met name of het in strijd is met de relevante Unierechtelijke regels dat persoonsgegevens worden doorgegeven aan een ouderschapscoördinator zonder wettelijke of bestuursrechtelijke grond, en zonder het kind hierover te horen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – C-655/23 (Quirin Privatbank) – 26 september 2023 (ECER 21.12.23) – verwijzingsuitspraak

AVG – Sollicitatie – Gegevens bij vergissing gedeeld met een derde – Schadevergoeding – Immateriële schade – Verordening 2016/679

Verzoeker heeft deelgenomen aan een sollicitatieprocedure bij de gedaagde, Quirin Privatbank, die plaatsvond via een onlineportaal. Een medewerkster van gedaagde heeft per ongeluk een bericht gestuurd aan een derde persoon die niet betrokken was bij de sollicitatieprocedure. Deze derde heeft het bericht doorgestuurd naar verzoeker met de vraag of het om een bericht voor hem ging en of hij op zoek was naar werk.

Verzoeker stelt een verbodsactie in tegen verweerster, en vordert vergoeding van immateriële schade.

De verwijzende rechter vraagt zich af of het recht van de betrokkene op beperking van de verwerking op grond van artikel 18 en artikel 4, punt 3, AVG ook een recht op staken omvat. Gezien de inbreuk op de AVG in de onderhavige zaak en de door de betrokkene aangevoerde gevolgen, namelijk de vrees dat de gegevens worden verstrekt aan derden die in dezelfde sector werkzaam zijn, rijst tegen deze achtergrond de vraag of dergelijke negatieve gevoelens immateriële schade in de zin van artikel 82, lid 1, AVG vormen. Zijn louter negatieve gevoelens, zoals ergernis, ongenoegen, ontevredenheid, bezorgdheid en angst, die op zichzelf deel uitmaken van het algemene levensrisico en vaak dagelijks worden ervaren, voldoende voor het aannemen van immateriële schade? Of is voor het aannemen van schade een nadeel voor de betrokken natuurlijke persoon vereist dat verder gaat dan deze gevoelens? Is de mate van schuld van de verwerkingsverantwoordelijke of de verwerker respectievelijk zijn werknemers een relevant criterium is bij de berekening van de hoogte van de te vergoeden immateriële schade?

NOOT – Gerecht 6 september 2023, [T-578/22 \(EDPS/Raad en Parlement\)](#)

Case T-578/22: Supervising Europol's Big Data Challenge – making 'the best of it' by means of (limited) administrative enforcement powers ([European law blog](#))

OVERIG

Overzicht toegewezen schadevergoedingen onder de AVG ([DirkZwager](#))

Wiki

- [Wiki AVG](#)

EHRM factsheets en guides

- [Guide to the case-Law of the of the ECHR on dataprotection](#)
- [Personal data protection](#)
- [Right to the protection of one's image](#)

Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel recht

EHRM – ARREST – [Syndicat national des journalistes e.a. t. Frankrijk – 13 december 2023 – 41236/18 – ECLI:CE:ECHR:2023:1214JUD004123618 – persbericht – arrest](#)

Onpartijdigheid rechterlijke macht – Artikel 6 EVRM – Schending

Zaak tussen vakbonden en Wolters Kluwer France, onder andere over het onvoldoende betrekken van de ondernemingsraad bij bepaalde beslissingen, is door het Hof van Cassatie behandeld door drie raadsheren die banden hadden met Wolters Kluwer. Zij werkten mee aan congressen, gaven cursus en schreven artikelen. De voorzitter van de betreffende kamer van het Hof al bijna dertien jaar en de oudste raadsheer gedurende bijna vier jaar. Zij onderhielden met deze procespartij zodoende regelmatige en nauwe betrekkingen, en dat ook tegen betaling. Zij ontvingen voor hun bijdragen € 1.000 per dag of € 500 à € 600 voor een halve dag. Dat zijn geen verwaarloosbare bedragen als je bedenkt dat de dagvergoeding gelijk staat aan het plaatselijke netto minimum maandloon.

Het EHRM beoordeelt de zaak vanuit het perspectief van de objectieve onpartijdigheid van de rechterlijke macht. Het gedrag van een rechter kan overigens ook vragen oproepen met betrekking tot zijn persoonlijke overtuigingen. Het Hof benadrukt allereerst dat de bijdrage van rechters aan de verbreiding van het recht, middels wetenschappelijke bijeenkomsten, onderwijsactiviteiten of publicaties, zich laat invoegen in het kader van hun functies. De zakelijke relaties van bepaalde rechters met een van de procespartijen, brengen het Hof echter tot de conclusie dat de vrees voor gebrek aan onpartijdigheid, in deze zaak, als objectief gerechtvaardigd kan worden beschouwd. Aldus heeft een schending plaatsgevonden van artikel 6 lid 1 EVRM, recht op een eerlijk proces.

EHRM – ARREST – Timpau t. Roemenië – 5 december 2023 – [70267/17](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1205JUD007026717](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Ontslag godsdienstlerares door aartsbisschop – Rechtsmacht seculiere rechtspraak – Exclusieve bevoegdheid kerkelijke rechtbanken – Artikel 6 EVRM – Artikel 8 EVRM – Geen schending

Samenvatting onder: [Godsdienstvrijheid](#)

EHRM factsheets en guides

- [Guide on article 6 ECHR - right to a fair trial \(civil limb\)](#)

Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht

EHRM – ARREST – Vuckovic t. Kroatië – 12 december 2023 – [15798/20](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1212JUD001579820](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Met lage straf onvoldoende opgetreden tegen seksueel geweld op de werkplek – Artikel 3 EVRM – Artikel 8 EVRM

Klaagster was een verpleegkundige die aangifte deed tegen haar collega, een ambulancechauffeur, vanwege seksueel misbruik tijdens het werk in de periode april tot juni 2015, waaronder aanrakingen en een poging om haar te dwingen tot orale seks. De collega werd in eerste aanleg veroordeeld tot tien maanden gevangenisstraf. Strafverhogend was dat het ging om meerdere misdrijven gepleegd in een korte periode. In hoger beroep werd de straf echter omgezet in een werkstraf van 610 uur, onder meer omdat inmiddels vier jaar was verstreken zonder dat de collega opnieuw een strafbaar feit had gepleegd.

EHRM: Enerzijds zijn werkstraffen steeds belangrijker als modern strafmiddel, anderzijds moet streng worden opgetreden tegen seksueel misbruik en geweld tegen vrouwen. Het geweld waarmee de misdrijven waren gepleegd en dat de nationale rechter bewezen had geacht, is duidelijk relevant voor de strafmaat. Het is opvallend dat in hoger beroep bij omzetting van de straf veel factoren niet werden benoemd, zoals de hoge mate van verwijtbaarheid, de vastberadenheid van de dader, de gevolgen voor het slachtoffer (PTSS diagnose en ziekteverzuim) en het gedrag na het seksueel misbruik, zoals bedreigingen en kennelijk gebrek aan berouw. Die aanpak suggereert dat de nationale rechter mild was in het bestraffen van geweld tegen vrouwen, hetgeen wordt bevestigd door een evaluatierapport over Kroatië van (een commissie van) de Raad van Europa. Dat kan vrouwen ontmoedigen om dit soort misdrijven te melden. Schending van artikel 3 en 8 EVRM.

EHRM – ARREST – Jasutis en Simaitis t. Litouwen – 12 december 2023 – [15798/20](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1212JUD001579820](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Vrouwen werven en dwingen als “webmodel” te werken is juist gekwalificeerd als mensenhandel – Artikel 7 EVRM – Geen schending

De zaak gaat over de veroordeling van klagers, Litouwse onderdanen, voor mensenhandel. Zij hadden een aantal vrouwen ingehuurd om als “webmodel” te werken, één vrouw klaagde erover dat zij door middel van bedreigingen en psychologisch geweld was gedwongen het werk te verrichten.

Het hof overweegt dat de relevante wetgeving in deze zaak en de interpretatie ervan door de nationale gerechten duidelijk is geweest. Klagers hadden moeten voorzien dat hun handelingen zouden vallen onder de definitie van mensenhandel naar het Litouwse recht.

EHRM – ARREST – Léotard t. Frankrijk – 14 december 2023 – [41298/21](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1214JUD004129821](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Redelijke termijn – Niet horen getuigen – Kennisgeving zwijgrecht – Niet overleggen belastend bewijsmateriaal – Verjaringstermijn – Artikel 6 EVRM – Geen schendingen

De zaak betreft een strafrechtelijke procedure tegen de klager, de (wijlen) voormalige Franse minister van Defensie. Hij is door het *Cour de Justice de la République* (CJR) veroordeeld voor medeplichtigheid aan het misbruiken van het eigendom of krediet van twee bedrijven voor persoonlijk gewin. Op basis van artikel 6, lid 1 en 3, onder b) en d) (recht op een eerlijk proces) van het EVRM, heeft hij meerdere klachten ingesteld.

Zo is de klager van mening dat hij te laat op de hoogte is gesteld van zijn zwijgrecht tijdens de inhoudelijk behandeling van zijn strafzaak. De rechter deed tijdens die zitting enige mededelingen en behandelde enige verzoeken van de medeverdachte alvorens hij de klager en zijn medeverdachte de cautie gaf. Het Hof constateert dat de klager vanaf het begin van zijn eerdere verhoor op de hoogte is gebracht van zijn zwijgrecht en dat hij dit vervolgens ook bij een schikkingshoorzittingen tijdens de procedure heeft kunnen uitoefenen. Onder deze omstandigheden is het Hof van oordeel dat het negeren van nationaalrechtelijke bepalingen met betrekking tot de kennisgeving van het zwijgrecht geen invloed heeft gehad op de eerlijkheid van het strafproces in de zin van artikel 6 EVRM.

Ten aanzien van de stelling van de klager dat de ouderdom van de vervolgte feiten hem de mogelijkheid heeft ontnomen om zich effectief te verdedigen, concludeert het Hof dat de klager niet heeft aangetoond dat de leeftijd van de feiten de rechten van de verdediging en de eerlijkheid van zijn proces in de omstandigheden van de zaak heeft aangetast. De door klager genoemde overleden personen zijn geen getuigen a charge en klager geen enkele reden heeft aangevoerd om aan te nemen dat hem een getuigenis a decharge is ontzegd die de uitkomst van zijn proces zou kunnen beïnvloeden. Bovendien beweert klager niet dat de belastende materiële bewijsstukken en getuigenverklaringen door het verstrijken van de tijd zijn aangetast en heeft hij de authenticiteit of betrouwbaarheid ervan tijdens de procedure niet heeft betwist.

Ten slotte beweert de klager dat de onderzoekrechter stukken uit een andere procedure heeft verborgen gehouden, terwijl daaruit kon blijken dat de autoriteiten reeds eerder van de feiten op de hoogte waren geweest en de verjaringstermijn daarom inmiddels was verstreken. Het Hof constateert dat de klager zich bij de nationale rechter niet heeft aangesloten bij de verzoeken van de medeverdachte mbt de verjaringstermijn, terwijl hij op dat moment op de hoogte was van de inhoud van de stukken. Bovendien merkt het Hof op dat uit uitvoerig onderzoek in de zaak van de medeverdachte is gebleken dat de openbaar aanklager op het beweerde moment onvoldoende concrete informatie had om op te treden zodat dit moment niet als beginpunt van de verjaringstermijn kon worden aangemerkt. Het Hof is van oordeel dat dergelijke bevindingen gezien de omstandigheden van het geval niet als willekeurig of kennelijk onredelijk kunnen worden beschouwd.

Gelet op al het voorgaande concludeert het Hof dat artikel 6, lid 1 en lid 3 (b) en (d) EVRM niet is geschonden.

EHRM – GECOMMUNICEERDE ZAKEN – Büyükerğün e.a. t. Turkije – 18 december 2023 – persbericht

Kennisgeving aan Turkije van 1.000 klachten inzake veroordelingen voor terroristische misdrijven op basis van het gebruik van ByLock – Vervolg op Yalcinkaya t. Turkije

In de zaak Yalçinkaya t. Turkije van de Grote kamer benadrukte het Hof dat er meer dan 8.000 zaken met vergelijkbare klachten bij het hof waren ingediend, De zaken van Büyükerğün e.a. betreffen de eerste reeks zaken die aan de Turkse regering is gecommuniceerd.

EHRM – ARREST – O.J. en J.O. t. Georgië en Rusland – 19 december 2023 – 42126/15 – 42127/15 – ECLI:CE:ECHR:2023:1219JUD004212615 – persbericht – arrest

Rusland verantwoordelijk voor onrechtmatige arrestatie en detentie van twee mannen in Abchazië

Klagers zijn Georgische staatsburgers. In 2012 zijn klagers gearresteerd en later veroordeeld voor spionage in de Autonome Republiek van Abchazië. Deze regio in Georgië valt buiten de *de facto* controle van de Georgische overheid. Het Hof oordeelt dat Rusland voortdurende effectieve controle over het gebied had, en dus jurisdictie had ten aanzien van de vermeende gebeurtenissen waarover geklaagd wordt. Klagers klagen erover dat zij zijn gemarteld door de *de facto* veiligheidsdiensten gedurende hun arrestatie en hun vermeend onrechtmatige detentie. In de visie van klagers hebben zij geen eerlijk proces gehad en was er geen effectief rechtsmiddel beschikbaar voor hun klachten.

Het Hof oordeelt dat artikel 3 EVRM niet is geschonden. Klagers hebben evenwel gedetailleerd verklaard over martelingen, maar er is geen bewijsmateriaal overgelegd. Het hof acht wel sprake van schending van de artikelen 5, lid 1 en 6, leden 1 en 3 EVRM. Er is geen informatie verstrekt over de specifieke grond voor de detentie. Bovendien zijn officiële bronnen over het rechtssysteem in Abchazië schaars. Er is geen informatie voor handen op basis waarvan het Hof kan aannemen dat er in Abchazië een rechtssysteem in werking is dat verenigbaar is met het Verdrag.

HvJ – ARREST – C-281/22 (G.K.) – 21 december 2023 – Grote Kamer – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2023:1018 – persbericht – conclusie – arrest

Europees Openbaar Ministerie – Justitiële samenwerking in strafzaken – Grensoverschrijdende onderzoeken – Rechterlijke toestemming – Omvang van de toetsing – Verordening (EU) 2017/1939

Beroepen tegen de rechterlijke toestemmingen voor de bevelen van de Oostenrijkse gedelegeerd Europese aanklager tot doorzoeking van woon- en bedrijfsruimten van de verzoekers en tot inbeslagneming. De vraag betreft grensoverschrijdende onderzoeken waarin toestemming van een rechter is vereist voor een maatregel die in de lidstaat van de assisterende gedelegeerd Europese aanklager moet worden uitgevoerd. Moeten in dat verband alle inhoudelijke aspecten, zoals de strafrechtelijke aansprakelijkheid, de verdenking van strafbare feiten en de noodzaak en de evenredigheid worden onderzocht?

Nederland, Duitsland, Frankrijk, Roemenië, Oostenrijk en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend.

Hof: De artikelen 31 en 32 van verordening (EU) 2017/1939 moeten aldus worden uitgelegd dat de toetsing die in de lidstaat van de assisterende gedelegeerd Europese aanklager wordt verricht wanneer voor een toegewezen onderzoeksmaatregel rechterlijke toestemming is vereist krachtens het recht van deze lidstaat, enkel betrekking mag hebben op de aspecten betreffende de tenuitvoerlegging van deze

maatregel, met uitsluiting van de aspecten betreffende de rechtvaardiging en de vaststelling ervan, die vooraf moeten worden getoetst door een rechter in de lidstaat van de behandelende gedelegeerd Europese aanklager wanneer er sprake is van ernstige inmenging in de rechten van de betrokkene die door het Handvest EU worden gewaarborgd.

- 📌 Europees Openbaar Ministerie (EOM): het Hof verduidelijkt welke toetsing de nationale rechter met betrekking tot grensoverschrijdende onderzoeksmaatregelen mag verrichten ([Curia](#))
- 📌 Which fundamental rights exactly apply to proceedings of the EPPO? Judgment of the CJEU in the case of G.K. and Others ([Johan Callewaert](#))

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Bulgarije – C-644/23 (Stangalov) – 26 oktober 2023 (ECER 18.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Ondergedoken verdachte – Recht om bij de terechtzitting aanwezig te zijn – Vermoeden van onschuld – Onmogelijkheid om beklaagde te lokaliseren – Bekendmaking tenlastelegging – Verstekprocedure – Recht op een nieuw proces? – Richtlijn (EU) 2016/343

De feiten van het hoofdgeding zijn reeds beschreven in het verzoek om een prejudiciële beslissing in zaak [C-569/20](#). In die zaak heeft het Hof geoordeeld dat de artikelen 8 en 9 van richtlijn (EU) 2016/343 aldus moeten worden uitgelegd dat een beklaagde die de bevoegde nationale autoriteiten ondanks hun redelijke inspanningen niet hebben kunnen lokaliseren en aan wie die autoriteiten daardoor de informatie betreffende het tegen hem aangespannen proces niet hebben kunnen verstrekken, kan worden berecht en, in voorkomend geval, bij verstek kan worden veroordeeld, maar in dat geval na de kennisgeving van die veroordeling bij verstek in beginsel de mogelijkheid moet hebben om zich rechtstreeks te beroepen op het bij deze richtlijn toegekende recht om het proces te heropenen of toegang te krijgen tot een gelijkwaardige voorziening in rechte, zodat de zaak in zijn aanwezigheid opnieuw ten gronde kan worden behandeld. Dit recht kan aan de betrokkene echter worden ontzegd indien uit nauwkeurige en objectieve aanwijzingen blijkt dat hij voldoende informatie heeft ontvangen om te weten dat tegen hem een proces wordt gevoerd en hij, door opzettelijke handelingen en met de bedoeling om zich aan de berechting te onttrekken, heeft verhinderd dat de autoriteiten hem tijdig officieel van de terechtzitting in kennis konden stellen.

De verwijzende rechter in zaak C-644/23 wenst zijn feitelijke vergissing te corrigeren en te verduidelijken dat de verdachte in werkelijkheid persoonlijk de beschuldiging in de voorbereidende fase van de strafprocedure heeft ontvangen (het besluit op grond van artikel 219 NPK), maar niet de tenlastelegging op basis waarvan de gerechtelijke procedure is ingeleid (de tenlastelegging op grond van artikel 246 NPK), dat wil zeggen de tenlastelegging die bij het gerecht is ingediend. De verdachte is dus niet in kennis gesteld van de terechtzitting, terwijl een dergelijke kennisgeving een basisvoorwaarde is voor de toepassing van artikel 8, lid 2, van richtlijn 2016/343.

De vraag is o.a. of een verdachte recht heeft op een nieuw proces in zijn aanwezigheid wanneer hij ondergedoken is, waardoor er geen tenlastelegging aan hem is betekend.

NOOT – EHRM 9 november 2-23, [Legros e.a. t. Frankrijk](#)

How to Manage the End of Perpetual Challenging Rights? – The Case of Legros and Others v. France ([Strasbourg observers](#))

EHRM factsheets en guides

- [Police arrest and assistance of a lawyer](#)

- [Guide on article 6 ECHR - right to a fair trial \(criminal limb\)](#)

Recht op effectieve rechtsbescherming en toegang tot de rechter

HvJ – CONCLUSIE – C-519/22 (Max7 Design) – 14 december 2023 – A-G Kokott – Hongarije – ECLI:EU:C:2023:998 – [conclusie](#)

Zekerheidstelling – Schraping fiscaal identificatienummer bij niet-betaling zekerheidstelling – Grondrechten – Eigendomsrecht – Vrijheid van ondernemerschap – Evenredigheidsbeginsel – Recht op een doeltreffende voorziening in rechte – Richtlijn 2006/112/EG

Samenvatting onder: [belastingen, btw](#)

HvJ – CONCLUSIE – C-746/22 (Slovenské Energetické Strojárne A.S.) – 14 december 2023 – A-G Szpunar – Hongarije – ECLI:EU:C:2023:996 – [conclusie](#)

Btw – Recht op aftrek voorbelasting – Teruggaaf van belasting aan niet in de lidstaat van teruggaaf gevestigde belastingplichtigen – Aanvullende gegevens – Nieuwe feiten – Vervaltermijn – Richtlijn 2006/112/EG – Richtlijn 2008/9/EG – Artikel 47 Handvest EU

Samenvatting onder: [Belastingen, btw](#)

Rechtsstaat en rechterlijke macht

EHRM – ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSING – Gyulumyan e.a. t. Armenië – 21 november 2023 – 25240/20 – ECLI:CE:ECHR:2023:1121DEC002524020 – [persbericht 7.12.23](#) - [beslissing](#)

Klachten van rechters en president van het Constitutionele Hof over de beëindiging van hun ambtstermijn zijn niet-ontvankelijk – Artikel 6 EVRM – Artikel 8 EVRM

De zaak betreft de beëindiging van de ambtstermijn van de vier klagers bij het Constitutionele Hof in 2020, na grondwetswijzigingen die niet aan rechterlijke toetsing waren onderworpen. De context van deze gebeurtenissen was de 'Fluwelen Revolutie', een nieuwe regering en hun inspanningen om corruptie te bestrijden.

Klagers hebben hoofdzakelijk klachten ingediend op grond van artikel 6, lid 1 (recht op toegang tot de rechter) en artikel 8 (recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven) EVRM.

Het Hof oordeelt dat, hoewel de klacht betrekking heeft op een betwistbaar recht onder de Armeense wet, namelijk hun recht om hun volledige ambtstermijn uit te oefenen tot aan hun pensionering, hun uitsluiting van toegang tot de rechter op objectieve gronden gerechtvaardigd was. In het bijzonder was hun ambtstermijn beëindigd door een grondwetswijziging, die deel uitmaakte van een bredere hervorming en die niet specifiek tegen hen was gericht.

Bovendien was er geen sprake van noemenswaardige gevolgen voor hun privéleven: een van de klagers – voorheen president van het Constitutionele Hof – was in functie gebleven als rechter van dat hof, terwijl de andere drie klagers recht hadden op een volledig pensioen, ongeacht hun leeftijd. Er was ook geen enkel bewijs dat de autoriteiten de reputatie van klagers hebben geschonden door het uiten van geïndividualiseerde negatieve opmerkingen over hun professionele prestaties, persoonlijkheid of morele waarden.

De klagers zijn unaniem niet-ontvankelijk verklaard in hun klachten. De beslissing is definitief.

EHRM – ARREST – Syndicat national des journalistes e.a. t. Frankrijk – 13 december 2023 – 41236/18 – ECLI:CE:ECHR:2023:1214JUD004123618 – persbericht – arrest

Onpartijdigheid rechterlijke macht – Artikel 6 EVRM – Schending

Samenvatting onder: Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel

HvJ – ARREST – C-767/21 P (Rivière e.a.) /Parlement– 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:987 – geen conclusie – arrest

Leden van het Europees Parlement – Reglement – Gedragsregels – Verbod om spandoeken te tonen tijdens zittingen van het Parlement – Verbod nationale vlaggen

Samenvatting onder: Institutioneel

HvJ – ARREST – C-718/21 (Krajowa Rada Sądownictwa) – 21 december 2023 – **Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:1015 – Polen – persbericht – conclusie – arrest (Franse taalversie)**

Mogelijkheid om het ambt van rechter na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd te blijven uitoefenen – Begrip „rechterlijke instantie” – Vervaltermijn voor intentieverklaring – Daadwerkelijke rechtsbescherming – Bevoegdheid van het Hof – Artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU – Artikel 267 VWEU

Verzoeker is rechter bij de Sąd Okręgowy w K. (rechter in eerste of tweede aanleg). Hij heeft beroep ingesteld tegen het besluit van de nationale raad voor de rechtspraak (KRS) tot beëindiging van de procedure om hem toestemming te verlenen om het ambt van rechter na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd te blijven uitoefenen, op grond dat de termijn voor de indiening van de desbetreffende intentieverklaring was verstreken.

De voornaamste (en meest delicate) vraag is of de verwijzende rechter, te weten een zogenaamde “kamer voor bijzondere controle” van de hoogste rechterlijke instantie in burgerlijke en strafzaken te Polen (de Sąd Najwyższy), aan te merken is als een „rechterlijke instantie” in de zin van artikel 267 VWEU.

In afwijking van de A-G beantwoordt het Hof die vraag ontkennend.

Het is vaste rechtspraak dat het Hof bij de beoordeling of de betrokken verwijzende instantie een „rechterlijke instantie” in de zin van artikel 267 VWEU is, wat uitsluitend een vraag van Unierecht is, en dus bij de beoordeling of het verzoek om een prejudiciële beslissing ontvankelijk is, rekening houdt met een geheel van factoren, zoals onder meer de wettelijke grondslag van deze instantie, het permanente karakter, de verplichte rechtsmacht, de procedure op tegenspraak, de toepassing van de rechtsregels door de betrokken instantie en de onafhankelijkheid van de instantie. Voor zover een verzoek om een prejudiciële beslissing afkomstig is van een nationale rechterlijke instantie moet ervan worden uitgegaan dat het voldoet aan deze vereisten, ongeacht de concrete samenstelling ervan. Het Hof heeft eerder al (in de zaak Getin Noble Bank, C-132/20) beslist dat de Sąd Najwyższy als zodanig voldoet aan deze vereisten. Het hiervoor vermelde vermoeden kan evenwel worden weerlegd wanneer een definitieve rechterlijke beslissing van een nationale of internationale rechterlijke instantie tot de conclusie zou leiden dat de verwijzende rechter geen onafhankelijk, onpartijdig en vooraf bij wet ingesteld gerecht is in de zin van artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, gelezen in het licht van artikel 47, tweede alinea, van het Handvest.

Onder uitvoerige verwijzing naar en analoge toepassing van rechtspraak van het EHRM (het arrest Dolinska-Ficek en Ozimek / Polen) komt het Hof tot de conclusie dat in dit geval het vermoeden wordt geacht te zijn weerlegd. Het Hof verklaart daarom de prejudiciële vraag niet-ontvankelijk.

- Pools gerechtelijk stelsel: een rechtsprekende formatie van de kamer voor bijzondere controle en publieke zaken van de Sąd Najwyższy is geen onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat vooraf bij wet is ingesteld ([Curia](#))

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen – C-646/23 en C-661/23 (Lita e.a.) – 27 oktober 2023 (ECER 13.12.23) – [verwijzingsuitspraak](#)

Pensioen rechter van rechtswege – Vermoeden van onschuld – Recht om in strafprocedures bij de terechtzitting aanwezig te zijn Artikel 2, artikel 4, leden 2 en 3, en artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU – Artikel 47 Handvest EU – Richtlijn (EU) 2016/343

De vragen gaan o.a. over de verenigbaarheid met Unierecht van een nationale bepaling die erin voorziet dat een militaire, alleensprekende, rechter in tweede aanleg, bij wie een strafrechtelijk veroordeelde soldaat hoger beroep heeft ingesteld van rechtswege op pensioen wordt gesteld.

NOOT – EHRM 23 november 2023, [Walesa t. Polen](#)

Wałęsa v Poland: a forceful culmination of the Court's rule-of-law case law ([Strasbourg observers](#))

OVERIG

- The Future of the Rule of Law in the EU ([Verfassungsblog](#))
- Europese Commissie presenteert pakket voorstellen over het verdedigen van de democratie in de EU ([ECER](#))
- De weerbare democratische rechtsstaat ([NJB](#))
- The commercialisation challenge to academic freedom: a matter for EU law ([European law blog](#))
- “This Is Not a Foreign Agents Law” ([Verfassungsblog](#))
- One Step Forward, Two Steps Back ([verfassungsblog](#))
This blogpost unpacks some of the ‘democratic paradoxes’ that come with the ‘Defence of Democracy’ package (DoD package), which the European Commission published on Tuesday, 12th of December.
- The Pilnacek case – A challenge also for the European rule of law ([Verfassungsblog](#))
- Rule of Law Eroded ([Verfassungsblog](#))
Spain is going through turbulent times, marked by a strong political polarization and an increasingly evident decline in the rule of law due to the partisan takeover of institutions. This situation has been exacerbated by President Sánchez's investiture agreements with pro-independence parties, particularly Junts, led by the fugitive Puigdemont, who spearheaded the Catalan secessionist insurrection in the autumn of 2017.
- Taking Revenge for Dissent ([Verfassungsblog](#))
Hungary's latest judicial reform in May 2023 came in response to EU decisions to suspend the country's access to funds due to serious rule of law concerns. The reform aimed, among other things, to strengthen the independence of the Kúria, the Supreme Court of Hungary. Experience to date shows that while on the level of formal legal rules, some improvements towards the rule of law have been made, in actual daily practice, the opposite is happening: While steps have been taken to restore the independence of the Kúria, the Chief Justice is working on further eroding the independence of individual judges.

WIKI

- [Wiki - Rechtsstaat en rechterlijke macht](#)

EHRM factsheets en guides

- [Independence of the justice system](#)

Recht op leven en verbod op foltering en onmenselijke behandeling

EHRM – ARREST – V. t. Tsjechië – 7 december 2023 – [26074/18](#) – [ECLI:CE:ECHR:2023:1207JUD002607418](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Overlijden psychiatrisch patiënt na gebruik taser – Ontoereikend onderzoek

De broer van klager is op 30-jarige leeftijd naar een psychiatrische kliniek gebracht door een ambulance omdat hij agressief was en familieleden had bedreigd. Hij was bekend met paranoïde schizofrenie. In de kliniek kreeg hij medicijnen, maar hij werd de volgende ochtend weer agressief. Hij sloopte dingen in het ziekenhuis (begon onder andere water op kapot getrokken elektriciteitsdraden te spuiten) en viel verplegend personeel aan. De politie kwam ter plaatse en gaf de man driemaal een stroomstoot met een taser om hem onder controle te krijgen. Hij stierf daarop aan een hartritmestoornis. Na een onderzoek naar dood door schuld werd niemand vervolgd; het OM concludeerde dat er geen verantwoordelijke voor zijn dood was aan te wijzen.

Zowel het materiële als het procedurele aspect van artikel 2 EVRM (recht op leven) zijn geschonden. De tussenkomst van de politie was niet noodzakelijk, noch proportioneel. Ook ontbraken regels voor het gebruik van een taser bij mensen met psychische problemen en had de politie onvoldoende training gehad over hoe een taser in een dergelijke situatie gebruikt moest worden. Verder hebben de autoriteiten een onvoldoende toereikend onderzoek uitgevoerd naar het incident: in het bijzonder is de interactie tussen het herhaaldelijke taseren en de zware medicatie van de man niet onderzocht.

EHRM – ARREST – Stefan-Gabriel Mocanu t. Roemenië 12 december 2023 – [34323/21](#) e.a. – [ECLI:CE:ECHR:2023:1212JUD003432321](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Antiregeringsprotesten in Boekarest – Ontoereikend onderzoek

In 1990 hebben er in Boekarest antiregeringsprotesten plaatsgevonden. Klagers zijn tijdens die protesten slecht behandeld. De vader van een van de klagers is tijdens de protesten neergeschoten en overleden.

De zaak gaat over klachten van deze slachtoffers of erfgenamen van slachtoffers over het gebrek aan een effectief onderzoek.

In 2014 heeft het EHRM al een arrest gewezen over deze kwestie in zaak [Mocanu e.a. t. Roemenië](#) (en heeft toen geoordeeld dat het onderzoek, dat toen al meer dan 23 jaar liep, werd gekenmerkt door lange perioden van inactiviteit en dat er ernstige twijfels bestonden over de objectiviteit en onpartijdigheid van de door de militaire aanklagers uitgevoerde onderzoeken).

Op grond van artikel 46 EVRM (bindende kracht en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen) dringt het Hof er bij de Roemeense staat op aan om alle noodzakelijke maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat een onderzoek wordt uitgevoerd om de omstandigheden tijdens de gebeurtenissen van

13 tot en met 15 juni 1990 rond de dood van de vader van verzoekers Stefan-Gabriel en Maria-Raluca Mocanu en de mishandeling waaraan de andere klagers zijn onderworpen snel en doeltreffend op te helderen.

Sport

HvJ – ARREST – C-124/21 P (International Skating Union) – 21 december 2023 – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:1012 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Mededinging – Reglement internationale sportfederatie – Regels inzake toestemming voor het houden van wedstrijden, inzake deelname van atleten daaraan en inzake arbitrale geschillenbeslechting – Artikel 101, lid 1, VWEU

Samenvatting onder: [Mededinging](#)

HvJ – ARREST – C-680/21 (Royal Antwerp Football Club) – 21 december 2023 – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:1010 – België – [conclusie](#) – [arrest](#)

Mededinging – Regeling die is ingesteld door internationale en nationale sportorganisaties – Profvoetbal – Minimumaantal ‘home-grown players’ (lokaal opgeleide spelers) – Vrij verkeer van werknemers – Indirecte discriminatie op grond van nationaliteit – Artikel 101, lid 1, VWEU – Artikel 45 VWEU

Samenvatting onder: [mededinging](#)

HvJ – ARREST – C-333/21 (European Superleague Company) – Grote Kamer – Spanje – ECLI:EU:C:2023:1011 – [conclusie](#) – [arrest](#) (Engelse taalversie)

European Super League (ESL) – Eerste Europese competitie buiten de UEFA om – Weigering om de ESL te erkennen – Transfersysteem – Mededinging – Misbruik van machtspositie – Artikelen 101 en 102 VWEU – Artikelen 45, 49, 56 en 63 VWEU

Samenvatting onder: [mededinging](#)

Staatssteun

HvJ – ARREST – Gevoegde zaken C-451/21 P en C-454/21 P (Luxemburg/Commissie) – 5 december 2023 – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:948 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Staatssteun – Fiscale rulings – Terugvordering steun – Begrip „voordeel” – Bevoegdheden Europese Commissie – Verordening (EU) 2015/1589 – Artikel 107, lid 1, VWEU

In 2018 heeft de Europese Commissie vastgesteld dat Luxemburg illegale staatssteun had verleend aan Engie bij wijze van een gunstige fiscale afspraak (tax ruling). Luxemburg en Engie vechten dit besluit aan. Het Gerecht van de Europese Unie heeft de vordering afgewezen. Luxemburg en Engie hebben, met succes, hogere voorziening ingesteld bij het Hof. Het Hof vernietigt het arrest van het Gerecht en verklaart het besluit van de Commissie nietig.

Hof: Het arrest van het Gerecht in zaken T-516/18 en T-525/18, EU:T:2021:251 wordt vernietigd. Besluit (EU) 2019/421 van de Commissie van 20 juni 2018 betreffende steunmaatregel SA.44888 (2016/C) (ex 2016/NN) door Luxemburg ten uitvoer gelegd ten gunste van Engie, wordt nietig verklaard.

- 📌 De Europese Commissie heeft het Unierecht geschonden bij het onderzoek naar de fiscale rulings die Luxemburg aan de groep Engie heeft afgegeven ([Curia](#))
- 📌 EU-Hof: Europese Commissie heeft het Unierecht geschonden bij onderzoek naar fiscale rulings van Luxemburg aan de Engie groep ([ECER](#))

HvJ – ARREST – C-700/22 (RegioJet en Student agency) – 12 december 2023 – Tsjechië – ECLI:EU:C:2023:960 – geen conclusie – arrest

Bestaande en nieuwe steun – Terugvordering – Verjaringstermijn – Verordening (EU) 2015/1589 – Artikel 108, lid 3 VWEU

České dráhy, een in Tsjechië gevestigde spoorwegonderneming, heeft met de nationale spoorwegdienst een overeenkomst gesloten waarbij zij een deel van haar onderneming aan die spoorwegdienst heeft overgedragen. Volgens RegioJet en STUDENT AGENCY, concurrenten van České dráhy, vormt de prijs die in het kader van deze transactie aan České dráhy werd betaald staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU, en is deze steun onrechtmatig omdat hij noch werd aangemeld bij de Commissie, noch door die instelling werd goedgekeurd.

In dit geding rijst met name de vraag, of het verstrijken van de verjaringstermijn van artikel 17, lid 1, van verordening 2015/1589 kan worden tegengeworpen aan de nationale rechter bij wie een verzoek tot terugvordering van onrechtmatige staatssteun aanhangig is gemaakt.

Hof: Artikel 108, lid 3, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat de nationale rechterlijke instanties de terugbetaling kunnen bevelen van staatssteun die is verleend in strijd met de in die bepaling neergelegde verplichting tot voorafgaande aanmelding, zelfs indien voor die steun de verjaringstermijn van artikel 17, lid 1, van verordening (EU) 2015/1589 is verstreken en deze steun bijgevolg overeenkomstig artikel 1, onder b), iv), en artikel 17, lid 3, van deze verordening als bestaande steun moet worden aangemerkt.

- 📌 EU-Hof: nationale rechter kan terugvordering van onrechtmatige staatssteun gelasten wanneer verjaringstermijn uit de Staatssteun-procedureverordening is verstreken ([ECER](#))

HvJ – ARREST – C-457/21 P (Commissie/Amazon en Luxemburg) – 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:985 – geen conclusie – arrest

Fiscale ruling Luxemburg – Steun die onverenigbaar met de interne markt is verklaard – Begrip ‘voordeel’ – Vaststelling van het referentiestelsel – Artikel 107, lid 1, VWEU

Met haar hogere voorziening vordert de Europese Commissie om vernietiging van het arrest van het Gerecht in zaak T-816/17 en T-318/18 waarbij besluit (EU) 2018/859 van de Commissie van 4 oktober 2017 betreffende steunmaatregel SA.38944 (2014/C) (ex 2014/NN) door Luxemburg ten uitvoer gelegd ten gunste van Amazon nietig is verklaard.

Het Hof oordeelt dat het Gerecht op goede gronden heeft vastgesteld dat de Commissie niet had aangetoond dat de Amazon-groep een voordeel genoot in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU, en bijgevolg het litigieuze besluit terecht nietig heeft verklaard.

Hof: De hogere voorziening wordt afgewezen.

- 📌 Het Hof bevestigt dat de Commissie niet heeft aangetoond dat de fiscale ruling die Luxemburg aan Amazon heeft toegestaan, met de interne markt onverenigbare staatssteun vormt ([Curia](#))

HvJ – ARREST – gevoegde zaken C-693/21 P en C-698/21 P (EDP España) – 14 december 2023 – ECLI:EU:C:2023:989 – geen conclusie – arrest

Staatssteun – Milieustimuleringsmaatregel ten behoeve van steenkoolcentrales – Besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure – Beroep tot nietigverklaring

EDP España SA (C-693/21) en Naturgy Energy Group SA (C-698/21) vorderen de vernietiging van het arrest van het Gerecht in zaak T-328/18 waarbij het door Naturgy Energy Group, voorheen Gas Natural SDG SA, ingestelde beroep tot nietigverklaring van besluit C(2017) 7733 final van de Commissie van 27 november 2017 betreffende steunmaatregel SA.47912 (2017/NN) – Milieustimuleringsmaatregel voor steenkoolcentrales werd afgewezen.

Het Hof oordeelt o.a. dat de Commissie niet heeft voldaan aan het krachtens artikel 296 VWEU op haar rustende motiveringsvereiste, aangezien zij niet heeft uiteengezet waarom de litigieuze maatregel bepaalde ondernemingen of producties bevoordeelt ten opzichte van andere ondernemingen die zich in een vergelijkbare feitelijke en juridische situatie bevinden, en dus selectief is.

Hof: Het arrest van het Gerecht in zaak T-328/18 wordt vernietigd. Besluit C(2017) 7733 final van de Commissie van 27 november 2017 betreffende steunmaatregel SA.47912 (2017/NN) – Milieustimuleringsmaatregel voor steenkoolcentrales, wordt nietig verklaard.

GERECHT – ARREST – T-216/21 en T-494/21 (Ryan Air en Malta Air / Commissie) – 20 december 2023 – persbericht – arrest T-216/21 – arrest T-494/21

Staatssteun aan Air France en Air-France-KLM – Herkapitalisering – COVID-19

Verzoeksters, Ryanair DAC en Malta Air vorderen de nietigverklaring van besluit C(2021) 2488 final van de Commissie waarbij de betrokken staatssteun is goedgekeurd.

Het Gerecht oordeelt dat de Commissie een kennelijke beoordelingsfout heeft begaan door zich op het standpunt te stellen dat de begunstigden van de betrokken maatregel Air France en haar dochterondernemingen en de holding Air France-KLM en haar andere dochterondernemingen waren, met uitsluiting van alleen KLM en haar dochterondernemingen. Het eerste middel moet bijgevolg gegrond worden verklaard. Het onderzoek van de noodzaak en de evenredigheid van de steun in het algemeen, veronderstelt dat de begunstigde van de steun vooraf wordt geïdentificeerd. Een onjuiste of onvolledige identificatie van de begunstigde van een steunmaatregel kan immers gevolgen hebben voor de gehele analyse van de verenigbaarheid van die maatregel met de interne markt.

Bijgevolg moet het bestreden besluit nietig worden verklaard zonder dat de andere middelen van het beroep hoeven te worden onderzocht.

Nederland, Frankrijk, Duitsland, Air-France-KLM zijn interveniënten.

Gerecht: Besluit C(2021) 2488 final van de Commissie van 5 april 2021 betreffende steunmaatregel SA.59913 – Frankrijk – COVID-19 – Herkapitalisering van Air France en Air France-KLM, wordt nietig verklaard.

- Staatssteun in de context van de Covid-19-pandemie: het Gerecht verklaart de besluiten van de Commissie tot goedkeuring van de financiële steun die door Frankrijk aan Air France en Air France-KLM is verleend, nietig (Curia)

GERECHT – ARREST – T-415/21 (Banca Popolare di Bari/Commissie) – 20 december 2023 – ECLI:EU:T:2023:833 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Niet-contractuele aansprakelijkheid – Staatssteun aan Banca Tercas – Besluit waarbij de steun onverenigbaar met de interne markt wordt verklaard – Verjaring

Verzoekster, Banca Popolare di Bari vordert vergoeding van de schade die zij stelt te hebben geleden als gevolg van de vaststelling van besluit (EU) 2016/1208 van de Commissie van 23 december 2015 betreffende steunmaatregel SA.39451 (2015/C) (ex 2015/NN) door Italië ten uitvoer gelegd ten gunste van Banca Tercas.

Gerecht: Het beroep wordt verworpen.

- The European Union does not have to pay compensation for the damage allegedly suffered by Banca Popolare di Bari as a result of a Commission decision on the Italian aid measure in favour of Banca Tercas ([Curia](#))

GERECHT – ARREST – T-166/21 (Autorità di sistema portuale del Mar Ligure occidentale) – 20 december 2023 – Italië – ECLI:EU:T:2023:862 – geen conclusie – [arrest](#)

Beroep tot nietigverklaring – Staatssteun – Belasting van de havenautoriteiten in Italië – Vrijstelling vennootschapsbelasting – Besluit waarbij de steun onverenigbaar met de interne markt wordt verklaard

Verzoeksters, de havenautoriteit en de andere verzoekende partijen verzoeken om nietigverklaring van besluit (EU) 2021/1757 van de Commissie van 4 december 2020 betreffende steunmaatregel SA.38399 – 2019/C (ex 2018/E) uitgevoerd door Italië – De vennootschapsbelasting van havens in Italië.

De Italiaanse havenautoriteiten zijn belast met verschillende taken waaronder de afgifte van vergunningen aan ondernemingen, tegen betaling van een jaarlijkse vergoeding, voor de uitoefening van havenactiviteiten. De Italiaanse autoriteiten hebben de havenautoriteiten vrijgesteld van vennootschapsbelasting, omdat deze uitsluitend overheidsactiviteiten uitoefenen. De Commissie betwist dat laatste.

Gerecht: Besluit (EU) 2021/1757 van de Commissie van 4 december 2020 betreffende steunmaatregel SA.38399 – 2019/C (ex 2018/E) uitgevoerd door Italië wordt nietig verklaard voor zover daarbij de verlening van vergunningen voor havenactiviteiten als economische activiteit wordt aangemerkt.

Staatssteun

Europese Commissie stelt nieuwe de-minimisverordening vast ([ECER](#))

Strafrecht

HvJ – CONCLUSIE – C-432/22 (P.T) – 14 december 2023 – A-G Pikamäe – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:997 – [conclusie](#)

Justitiële samenwerking in strafzaken – Drugshandel – Procesafspraken – Goedkeuring door de rechter – Instemming overige verdachten – Kaderbesluit 2008/841/JBZ – Kaderbesluit 2004/757/JBZ – Artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU – Artikel 47 Handvest EU

Volgens het EHRM is het in de strafrechtstelsels van de Europese staten gemeengoed geworden dat een verdachte een voor hem in gunstige zin aangepaste tenlastelegging of een strafvermindering kan verkrijgen mits hij schuld erkent, vóór het proces afstand doet van zijn recht om de feiten te betwisten, of zijn volledige medewerking verleent aan de onderzoeksautoriteiten.

De onderhavige zaak roept de vraag op of een nationale regeling op grond waarvan de rechterlijke goedkeuring van procesafspraken wordt toegewezen aan een andere rechter dan de rechter die zich aanvankelijk moest uitspreken over de strafrechtelijke vervolging en bovendien afhankelijk wordt gesteld van de voorwaarde dat alle overige verdachten, die hun strafrechtelijke aansprakelijkheid niet hebben erkend, instemmen met het maken van deze afspraken verenigbaar is met artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, gelezen in het licht van artikel 47 Handvest EU.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, gelezen in het licht van artikel 47 Handvest EU verzet zich niet tegen een nationale regeling op grond waarvan de rechterlijke goedkeuring van een schikking waarbij een van de verdachten in ruil voor strafvermindering zijn schuld erkent met betrekking tot de hem ten laste gelegde strafbare feiten, qua bevoegdheid wordt toegewezen aan een andere rechter dan de rechter die zich aanvankelijk moest uitspreken over de strafrechtelijke vervolging en bovendien afhankelijk wordt gesteld van de voorwaarde dat alle overige verdachten, die hun strafrechtelijke aansprakelijkheid niet hebben erkend, instemmen met het maken van die afspraken.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 20 oktober 2023 (ECER 5.12.23) – C-635/23 (WBS GmbH) – [verwijzingsuitspraak](#)

Europees onderzoeksbevel in strafzaken – Richtlijn 2014/41 – Kaderbesluit 2002/584/JBZ

In een fraudezaak heeft het Letse bureau voor corruptiebestrijding als andere bevoegde autoriteit in de zin van artikel 2, onder c), ii), van richtlijn 2014/41 een Europees onderzoeksbevel (hierna: EOB) uitgevaardigd, waarbij het Duitsland heeft verzocht om de door een Letse rechter-commissaris uitgevaardigde bevelen tot doorzoeking ten uitvoer te leggen. De doorzoekingen zijn verricht bij FF en WBS. Tal van bewijsstukken zijn in beslag genomen. FF en WBS hebben beroep ingesteld ter vordering dat de vrijgave van het in beslag genomen bewijsmateriaal aan Letland ontoelaatbaar is. De verzoekende partij doet een beroep op het in de tussentijd gewezen arrest van het Hof van 16 december 2021 in zaak C-724/19.

In de zaak C-724/19 heeft het Hof geoordeeld dat artikel 2, onder c), i), van richtlijn 2014/41 zich ertegen verzet dat een openbare aanklager in de fase van het opsporingsonderzoek bevoegd is om een EOB uit te vaardigen, wanneer in een vergelijkbare binnenlandse zaak enkel de rechter bevoegd is om een onderzoeksmaatregel ter verkrijging van dergelijke gegevens te bevelen.

De verwijzende rechter twijfelt of de beginselen die voortvloeien uit de zaak C-724/19 ongewijzigd kunnen worden toegepast op deze zaak, of dat het voldoende is dat een rechter in de uitvaardigende staat vóór de uitvaardiging van het EOB de betrokken onderzoeksmaatregel heeft goedgekeurd. De beslissing van het Hof in de zaak C-724/19 had immers betrekking op een autoriteit in de zin van artikel 2, onder c), i), richtlijn 2014/41 terwijl in casu ‘een andere door de uitvaardigende staat aangeduide bevoegde autoriteit’ in de zin van artikel 2, onder c), ii), de uitvaardigende autoriteit is. Daarnaast is de

onderzoeksmaatregel die bevolen moet worden voor de uitvaardiging van het EOB door de rechter goedgekeurd en hierbij noodzakelijk en evenredig geacht.

NOOT – HvJ 9 november 2023, C-819/21 (Staatsanwaltschaft Aachen)

Two steps of unequal weight? Judgment of the CJEU in the case of Staatsanwaltschaft Aachen (Johan Calewaert)

In the case of Staatsanwaltschaft Aachen (C-819/21, 9.11.2023), the CJEU addressed the concerns of a German Regional Court regarding the enforcement in Germany of a custodial sentence imposed on a Polish national (M.D.), resident in Germany, by a Polish District Court after a hearing in absentia.

The referring court asked the CJEU whether, under Framework Decision 2008/909 (on the application of the principle of mutual recognition to judgments in criminal matters imposing custodial sentences or measures involving deprivation of liberty), it could refuse to declare the custodial sentence imposed on M.D. in Poland to be enforceable in Germany, because of systemic or generalised deficiencies in the Polish judicial system, in violation of the second paragraph of Article 47 of the Charter and of Article 2 TEU.

REGELGEVING

- Verordening (EU) 2023/2844 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2023 betreffende de digitalisering van de justitiële samenwerking en de toegang tot de rechter in grensoverschrijdende burgerlijke, handels- en strafzaken, en tot wijziging van bepaalde handelingen op het gebied van justitiële samenwerking, PB L, 2023/2844, 27.12.2023
- Richtlijn (EU) 2023/2843 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2023 tot wijziging van Richtlijnen 2011/99/EU en 2014/41/EU van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijn 2003/8/EG van de Raad en de Kaderbesluiten 2002/584/JBZ, 2003/577/JBZ, 2005/214/JBZ, 2006/783/JBZ, 2008/909/JBZ, 2008/947/JBZ, 2009/829/JBZ en 2009/948/JBZ van de Raad, wat betreft de digitalisering van de justitiële samenwerking, PB L, 2023/2843, 27.12.2023

OVERIG

- Europees Parlement en Raad bereiken politiek akkoord over geautomatiseerde gegevensuitwisseling ten behoeve van politie samenwerking (ECER)
- Partial ban on 'predictive' policing and crime prediction systems included in final EU AI Act (fair trials)

EHRM factsheets en guides

- Domestic violence
- Police arrest and assistance of a lawyer
- Protection of minors
- Secret detention sites
- Trafficking in human beings

- [Violence against women](#)
- [Guide on article 7 ECHR - no punishment without law: the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty](#)

Vennootschappen

HvJ – CONCLUSIE – C-706/22 (Konzernbetriebsrat) – 7 december 2023 – A-G De La Tour – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:962 – [conclusie](#)

Europese vennootschap – Rol van de werknemers – Onderhandelingsprocedure – Verordening (EG) nr. 2157/2001 – Richtlijn 2001/86/EG

Het betreft een geding tussen de Konzernbetriebsrat (overkoepelende ondernemingsraad van de vennootschap O SE & Co. KG) en het bestuur van O Holding SE over een verzoek om een bijzondere onderhandelingsgroep in te stellen met als doel om a posteriori de in de artikelen 3 tot en met 7 van richtlijn 2001/86 beschreven onderhandelingsprocedure over de rol van de werknemers te openen.

Het feit dat een aanzienlijk aantal Europese vennootschappen (hierna: SE's) zonder werknemers is ingeschreven zonder voorafgaande onderhandelingen over de rol van de werknemers, doet de vraag rijzen of het mogelijk of verplicht moet zijn om dergelijke onderhandelingen a posteriori te voeren, en of moet worden bepaald hoelang na de inschrijving van een SE die onderhandelingen nog zouden kunnen worden geopend.

Volgens de A-G vloeit uit richtlijn 2001/86 geen verplichting voort om a posteriori in onderhandeling te treden, maar biedt deze richtlijn daartoe wel de mogelijkheid in gevallen waarin er sprake is van misbruik.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 12, lid 2, van verordening (EG) nr. 2157/2001, gelezen in samenhang met de artikelen 3 tot en met 7 van richtlijn 2001/86/EG moet aldus worden uitgelegd dat het feit alleen dat een door vennootschappen zonder werknemers opgerichte holding-SE die is ingeschreven zonder dat eerst is onderhandeld over de rol van de werknemers, vervolgens een onderneming wordt die zeggenschap uitoefent over dochterondernemingen met werknemers in een of meer lidstaten, geen verplichting doet ontstaan om dergelijke onderhandelingen te openen.

LITERATUUR

L.F.A. Welling-Steffens, Redactioneel - De waarborg van het nuttig effect van EU-recht is alleen veilig in de handen van EU-rechters, in: [O&F 2023/4.1](#)

Verkiezingen en kiesrecht

EHRM – VERWIJZING NAAR GROTE KAMER – Kovacevic t. Bosnië Herzegovina – 14 december 2023 – [persbericht](#) – [arrest 29.8.23](#) - [43651/22](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0829JUD004365122](#)

Discriminerende behandeling op grond van etniciteit en woonplaats – Verplichting kiesstelsel te hervormen om toe te treden tot de Raad van Europa - Artikel 1, Twaalfde Protocol 12 (verbod van discriminatie) - Schending

Op 29 augustus 2023 oordeelde de Vierde Sectie van het Hof dat de territoriale en etnische voorwaarden die de Bosnische wetgeving stelt aan het actieve en passieve stemrecht voor de presidentiële verkiezingen en de “House of The People”, een schending van het verbod op discriminatie opleveren. Op 14 december 2023 is de zaak naar de Grote Kamer verwezen,

Voor een uitgebreidere weergave van het arrest van 29 augustus 2023, zie nieuwsbrief 9 van 2023.

EHRM factsheets en guides

- [Guide on Article 3 of Protocol No. 1 to the ECHR - right to free elections](#)

Vervoer, reizen en rijbewijs

HvJ – ARREST – C-128/22 (Nordic Info) – 5 december 2023 – België – Grote Kamer - [ECLI:EU:C:2023:951](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

COVID-19 – Verbod op niet essentiële reizen – Kleurcodes – Geannuleerde reizen - Quarantaineplicht – Schengengrenscodes – Richtlijn 2004/38/EG

Samenvatting onder: [COVID-19](#)

HvJ – ARREST – C-167/22 (Commissie/Denemarken) – 21 december 2023 – [ECLI:EU:C:2023:1020](#) – [persbericht](#) – geen conclusie – [arrest](#)

Niet-nakoming – Maximale parkeerduur van 25 uur op openbare rustplaatsen – Vrij verrichten van wegvervoersdiensten – Verordening (EG) nr. 1072/2009 – Verordening (EG) nr. 561/2006 – Rusttijden – Nationale regeling waarbij een langs de snelwegen van een lidstaat wordt ingevoerd

De Europese Commissie verzoekt het Hof vast te stellen dat Denemarken zijn verplichtingen krachtens de bepalingen inzake het vrij verrichten van vervoerdiensten in de artikelen 1, 8 en 9 van verordening (EG) nr. 1072/2009 (gemeenschappelijke regels voor toegang tot de markt voor internationaal goederenvervoer over de weg) niet is nagekomen door een regel vast te stellen die de maximale parkeerduur op openbare rustplaatsen langs Deense snelwegen beperkt tot 25 uur. De Commissie beweert dat de 25-uursregel een belemmering vormt, gelet op de verplichting voor chauffeurs om de Unierechtelijke rust- en rijtijden na te leven. Denemarken betoogt dat het Deense snelwegwet beschikt over voldoende alternatieve, particuliere, parkeercapaciteit.

Hof: Het beroep wordt verworpen.

- Failure of a Member State to fulfil obligations: the Court of Justice dismisses the Commission's action against Denmark concerning the maximum parking time on motorway lay-bys ([Curia](#))

HvJ – ARREST – C-421/22 (DOBELES AUTOBUSU PARKS) – Letland – ECLI:EU:C:2023:1028 – conclusie – arrest

Overheidsopdracht voor diensten – Openbaar personenvervoer per spoor en over de weg – Compensatie voor kostenstijgingen – Verordening (EG) nr. 1370/2007

Samenvatting onder: Aanbesteding en overheidsopdrachten

OVERIG

- Europese Commissie doet voorstellen voor pakket regelgeving ter verbetering van rechten en informatie aan reizigers (ECER)
- Revision of EU travel rules (ECLB)
- Drie aanmaningen Nederland wegens niet omzetten EU-wetgeving (NJB)
De Europese Commissie heeft op 21 december 2023 besloten om Nederland aanmaningbrieven te sturen wegens het niet volledig omzetten van (...) de Richtlijn (EU) 2022/738 betreffende het gebruik van gehuurde voertuigen zonder bestuurder voor het vervoer van goederen over de weg te voldoen.

Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid

NOOT – EHRM 12 oktober 2023, Rivadello Duro t. Spanje

The Pablo Hasél Case 2.0: Slander and Defamation of the Spanish Crown According to the ECtHR (Strasbourg observers)

EHRM factsheets en guides

- Hate speech
- Protection of journalistic sources
- Protection of reputation
- Guide on article 10 ECHR - freedom of expression

Vrij verkeer van goederen

HvJ – ARREST – C-96/22 (CDIL) – 21 december 2023 – Portugal – ECLI:EU:C:2023:1025 – conclusie – arrest

Kwantitatieve invoerbepalingen – Accijns – Maatregelen van gelijke werking – Maximum hoeveelheid sigaretten – Bestrijding van belastingontwijking en misbruik – Bescherming van de volksgezondheid – Accijnstarief – Artikel 34 VWEU

Samenvatting onder: Accijns

Vrijheid van vereniging en demonstratierecht**EHRM – ARREST – Humpert e.a. t. Duitsland – 14 december 2023 – Grote Kamer – [59433/18](#) – [59477/18](#) – [59481/18](#) – [59494/18](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)****Vrijheid van vereniging – Evenredige disciplinaire sancties – Algemeen stakingsverbod ambtenaren – Artikel 11 EVRM**

Klagers zijn onderwijzers en hebben in 2009 en 2010 deel genomen aan stakingen tijdens werktijd. Zij hebben daarvoor een boete opgelegd gekregen. Het Bundesverfassungsgericht heeft hun beroep tegen deze beslissingen verworpen, omdat het van oordeel is dat de beperking van het recht op vakbondsvrijheid gerechtvaardigd was vanwege de eisen die aan een ambtenaar kunnen worden gesteld. Deze eisen hebben als doel een stabiel bestuur, de vervulling van staatsfuncties en het functioneren van de staat te garanderen. Bovendien hebben ambtenaren alternatieven om voor hun rechten op te komen. Dit pakket aan maatregelen en sancties, dat reeds zeer lang van kracht is, dient als een onlosmakelijk geheel te worden gezien.

Het EHRM herhaalt de uitgangspunten ten aanzien van het recht op vakbondsvrijheid: 1. het Hof betreft bij zijn oordeel het geheel van de geldende maatregelen om de vakbondsvrijheid te garanderen; 2. het Hof accepteert geen beperkingen die de essentiële onderdelen van het recht op vakbondsvrijheid aantasten in die zin dat dat dit recht door de beperkingen inhoudsloos wordt. Hoewel een algemeen stakingsverbod voor ambtenaren een serieuze beperking inhoudt en niet in lijn is met hedendaagse aanbevelingen van internationale organisaties zoals ILO, is het hof van oordeel dat niet op voorhand en zonder afweging van alle omstandigheden van het geval kan worden geconcludeerd dat een dergelijk verbod in strijd is met artikel 11 EVRM.

Ten aanzien van de omstandigheden in deze zaak stelt het hof vast dat sprake is van conflicterende constitutionele belangen: het recht op vakbondsvrijheid en o.a. het recht op onderwijs. Daarnaast overweegt het hof dat de vakbonden en hun leden de beroepsbelangen van de leerkrachten effectief hebben kunnen beschermen door een arsenaal van institutionele waarborgen (o.a. inspraak en een in rechte af te dwingen recht op een behoorlijke vergoeding), zodat geen sprake is van een situatie waarin het recht op vakbondsvrijheid inhoudsloos is. Daar komt bij, aldus het hof, dat de nationale rechters hebben gemotiveerd hoe zij die belangen tegen elkaar hebben afgewogen en dat relatief lichte sancties zijn opgelegd.

Het hof concludeert dat de staat met het nemen van de maatregelen tegen de leerkrachten zijn discretionaire bevoegdheid niet te buiten is gegaan en dat maatregelen proportioneel waren in relatie tot de legitieme doelen. Geen schending.

 A European Dialogue on Strike Action ([Verfassungsblog](#))

With its decision in Humpert and others v Germany of 14 December 2023, the European Court of Human Rights settled a long-standing debate: The ban on strikes for German Civil Servants does not violate the rights under the European Convention on Human Rights. This decision ends the strategic litigating efforts of the applicants and their union to obtain the right to strike for the approximately 1.7 million civil servants in Germany. The judgment is also the culmination of an extraordinarily intense dialogue between Strasbourg and Karlsruhe.

OVERIG

Peaceful protest turned violent: Will Article 11 ECHR hold out against increased criminalisation? ([Strasbourg observers](#)) [o.a. over [Laurijsen e.a. t. Nederland](#)]

Deel II

Algemeen

België per 1 januari voorzitter van de Raad van de EU ([ECER](#))

Europees Parlement stelt wijzigingen van EU-Verdragen voor ([ECER](#))

Cursus en opleiding

Studiemateriaal over Europees recht gratis online beschikbaar; links naar EJTN, ERA en HELP ([Intro](#))

Raad van Europa - **HELP** (Human rights education for legal professionals) **Online (gratis) cursussen over mensenrechten** met focus op EVRM ([Help](#))

[Human Rights in the Armed Forces](#)

[Introduction to Corruption Prevention](#)

[Cybercrime and Electronic Evidence](#)

[Access to Justice for Women](#)

[Alternative Measures to Detention](#)

[Alternatives to Immigration Detention](#)

[Asylum and Human Rights](#)

[Children's Rights - Key Challenges](#)

[Child-friendly Justice](#)

[Combating Trafficking in Human Beings](#)

[Data Protection and Privacy Rights](#)

[Ethics for Judges, Prosecutors and Lawyers](#)

[Family Law and Human Rights](#)

[Freedom of Expression](#)

[Hate Crime and Hate Speech](#)

[Internal Displacement](#)

[International Cooperation in Criminal Matters](#)

[Interplay between the ECHR and the EU Charter of Fundamental Rights'](#)

[Introduction to the ECHR and the ECtHR](#)

[Introduction to the European Social Charter](#)

[Judicial reasoning and human rights](#)

[Pre-trial Investigation and the ECHR](#)

[Procedural Safeguards in Criminal Proceedings and Victims' Rights](#)

[Property Rights](#)

[Protection and Safety of Journalists](#)

[Refugee and Migrant Children](#)

[Rights of Persons with Disabilities](#)

[Right to Liberty and Security](#)

[Right to the Integrity of the Person \(Bioethics\)](#)

[Right to Respect for Private and Family Life](#)

[The Environment and Human Rights](#)

[Violence Against Women and Domestic Violence](#)

[Violence Against Women and Domestic Violence for Law Enforcement](#)

[Introduction to the European Convention on Human Rights", a 5-hour interactive training course aimed at legal professionals, public authorities, civil society and students.](#)

Overzicht van trainingen op het gebied van Europees Strafrecht ([Bijzonder Strafrecht](#))

Dit overzicht staat ook op de [Wikipagina Cursus en opleiding Europees en Internationaal recht](#)

<u>Datum</u>	<u>Onderwerp</u>	<u>Titel</u>
<u>e-learning</u>	<u>Grondrechten</u>	<u>De horizontale directe werking (HDW) van EU Grondrechten; De toepassing van grondrechten tussen private partijen, een dagdeel</u>
<u>e-learning</u>	<u>EU Handvest</u>	<u>Toepasselijkheid van EU Grondrechten</u> <u>Digitale zelfstudiemodule over artikel 51 EU Handvest van de Grondrechten, SSR</u>
<u>e-learning</u>	<u>straf</u>	<u>The European Arrest Warrant: 10 Key Questions for Defence Counsel, specialised e-learning course, ERA</u>
<u>e-learning</u>	<u>IE</u>	<u>How to make the best use of the case law of the CJEU on EU copyright in your legal practice? Ten questions on European copyright law, ERA</u>
<u>e-learning</u>	<u>algemeen</u>	<u>The Preliminary Reference Procedure before the CJEU, ERA</u>
<u>webcollege</u>	<u>algemeen</u>	<u>Gratis webcolleges EU-recht beschikbaar op MIJN SSR: Webcolleges EU en haar invloed op het Nederlandse rechtssysteem</u>
<u>webcollege</u>	<u>asiel & migratie</u>	<u>SSR webcollege 'Procedurerichtlijn, het rechterlijk toetsingskader</u>
<u>webcollege</u>	<u>erfrecht</u>	<u>Europese erfrechtverordening, via SSR.nl (alléén voor de rechtspraak)</u>
<u>webcollege</u>	<u>EVRM</u>	<u>Gratis webcollege door docenten Prof. mr. Egbert Myjer en Prof. mr. Martin Kuijer over het EVRM</u>
<u>webcollege</u>	<u>ASIEL & MIGRATIE</u>	<u>Associatierecht EEG-Turkije, Stichting migratierecht</u>
<u>webcollege</u>	<u>STRAFRECHT</u>	<u>Webinar: EHRM Keskin & rechterlijke beoordeling van getuigenverzoeken</u>
<u>1 feb 2024</u>	<u>STAATSSTEUN</u>	<u>SUNAJUST-project, Brussel</u>

<u>Datum</u>	<u>Onderwerp</u>	<u>Titel</u>
28-29 maart 2024	<u>STAATSSTEUN</u>	SUNAJUST-project, Brussel
14 april 2024		<p>Europees Strafrecht van A-Z voor de strafrechtspraktijk, 9.30 - 17.00 uur, Utrecht</p> <p>door Jurian Langer & Thom Dieben</p> <p>fysiek (Den Haag, Koninginnegracht 60) en digitaal</p>

[Trainingen 2024 en 2025 op het gebied van Staatssteun \(SUNAJUST\)](#)

ERA trainingen

Series of pan-European legal seminars

<u>Event number</u>	<u>Date</u>	<u>Topic</u>	<u>Level</u>	<u>Location</u>	<u>Available places Dutch candidates</u>	<u>Deadline for nominations</u>
324DT17	14-15 Mrt 2024	Civil Law	Introductory	Sofia	<u>2</u>	15 jan 2024
324DT20	6-7 juni 2024	Criminal Law	Introductory	Trier/Online	<u>2 face to face & 1 online</u>	8 april 2024
324DT21	10-11 okt 2024	Criminal Law	Advanced	Vilnius	<u>2</u>	26 aug 2024
124DT18	21-22 nov 2024	Civil Law	Advanced	Vienna	<u>3</u>	20 sept 2024
125DT01	30-31 jan 2025	Legal writing	Advanced	Trier	<u>1</u>	2 dec 2024

Series of language seminars

<u>Event number</u>	<u>Date</u>	<u>Topic</u>	<u>Location</u>	<u>Available places</u>	<u>Deadline for nominations</u>
324DT22	17-19 april 2024	Criminal Law	Brussels (EJTN)	<u>3</u>	19 feb 2024
124DT14	12-14 juni 2024	Civil Law	Trier (ERA)	<u>3</u>	12 april 2024
124DT15	18-20 sept 2024	Civil Law	Brussels (EJTN)	<u>3</u>	12 juli 2024
324DT23	13-15 nov 2024	Criminal Law	Trier (ERA)	<u>3</u>	13 sept 2024
124DT16	2-4 dec 2024	Civil Law	Online	<u>1</u>	4 okt 2024

Nieuwsbrieven

Algemeen

- [Knowledge Sharing platform \(ECHR-KS\)](#)
- [Maandelijks Bulletin HvJ](#)

Bestuursrecht

- [Jurisprudentienieuwsbrief bestuursrecht Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak](#)

Dataproductie

- [European data protection supervisor \(EDPS\) nieuwsbrief](#)

Strafrecht

- Nieuwsbrieven (Europees) Strafrecht, o.a. over cybercrime, ([Bijzonder Strafrecht](#))

Vreemdelingenrecht

- [EUAA \(European Union agency for asylum\)](#)
- [Centrum voor Migratierecht van de Radboud Universiteit Nijmegen: CJEU Overview of judgments and pending cases](#)

[NEMIS: newsletter on European migration issues](#)

[NEAIS: newsletter on European asylum issues](#)

[NEFIS: newsletter on European free movement issues](#)

Databank op het gebied van asiel: www.dicta.eu

Databanken en zoeksystemen

- [EUAA \(asiel en migratie\)](#)
- [Dicta \(asiel en migratie\)](#)
- [European database of asylum law \(asiel en migratie\)](#)
- [Statelessness Case Law Database \(sinds juli 2021\)](#)
- [EDAL – European database of asylum law](#)
- [Refworld UNHCR](#)
- [FRA \(Handvest EU\) – onderverdeeld per artikel uit het Handvest EU](#)
- [EFRIS](#)
- [HUDOC \(EHRM\)](#)
 - [HUDOC - Part I - Simple search - EN \(ECHR-CEDH\) - YouTube](#)
- [HUDOC User Manual](#)
- [Social Security Coordination Regulations database](#)

NL zaken bij het HvJEU

datum	zaaknr.	naam	NL verwijzing	conclusi e	arrest	einduitspra ak	onderwerp
20-12	C-125/22	Staatssecr etaris J&V	ECLI:NL:RBDHA:2022:1329			ECLI:NL:RBDHA:2023:20195	

NL prejudiciële verwijzingen

Een volledig overzicht van Nederlandse prejudiciële verwijzingen wordt apart gepubliceerd op rechtspraak.nl en staat op de [Wiki Prejudiciële procedure bij het Hof van Justitie EU](#).

Een overzicht van *alle* prejudiciële verwijzingen uit alle lidstaten is te vinden op de [website van het Expertisecentrum Europees recht van het Ministerie van buitenlands zaken](#) of in de [Databank van het HvJ](#) (curia-website).

Datum	Instantie	ECLI	Onderwerp
13-12	ABRvS	ECLI:NL:RVS:2023:4632	Prejudiciële procedure ; acte éclairé
14-11	Hof Den Haag	ECLI:NL:GHDHA:2023:2681	C-692/23 (AVR-Afvalverwerking) – Aanbesteding

NL zaken bij het EHRM

Een volledig overzicht van Nederlandse zaken bij het EHRM wordt apart gepubliceerd op rechtspraak.nl.

Datum	Soort zaak	naam	Nummer	Artikel	Onderwerp
23-11	Strike-out	Gebreihwet Gebremedhin e.a.	34425/22	8 EVRM	Asiel en migratie; gezinshereniging minderjarig ten tijde van aanvraag

Verzoeken Protocol no. 16 EVRM

Een advies kan alleen worden gevraagd in het kader van een bij de nationale rechter aanhangige zaak. Het al dan niet in behandeling nemen van het verzoek staat ter beoordeling van het Hof. Een panel van vijf rechters beslist of het verzoek wordt ingewilligd en motiveert de redenen voor elke weigering.

Adviezen, gegeven door de Grote Kamer, zijn gemotiveerd en niet bindend. De adviezen worden gepubliceerd en meegedeeld aan de verzoekende rechterlijke instantie en aan de betrokken Hoge Verdragsluitende Partij. Rechters hebben het recht een afzonderlijk advies uit te brengen. Het panel en de Grote Kamer omvatten ambtshalve de rechter die is gekozen voor de Hoge Verdragsluitende Partij waartoe het verzoekende gerecht behoort.

Het doel van Protocol nr. 16 is om de interactie tussen het Hof en de nationale autoriteiten te versterken en daardoor de uitvoering van de rechten en vrijheden van het Verdrag te versterken.

Zie ook: Toon Moonen & Laurens Lavrysen, 'Abstract but Concrete, or Concrete but Abstract? A Guide to the Nature of Advisory Opinions under Protocol No 16 to the ECHR', *Human Rights Law Review*, 2021, Vol. 21, Issue 3, pp. 752–785.

Zie: Research Report on Protocol 16 in Judicial Practice ([ECHRblog](#))

Datum	Land	Onderwerp	Artikel	zaaknummer	Advisory opinion
13.4.23	België	Godsdienstvrijheid	Artikel 9 EVRM	P16-2023-001 Persbericht 16.5.23	ADVISORY OPINION 14.12.2003
10.10.22	Finland	Familierecht - Adoptie van volwassen kind - Rechten van biologische moeder	Artikelen 6 en 8 EVRM	P16-2022-001 Persbericht 8.11.22	ADVISORY OPINION 13.4.23 persbericht
19.4.21	Frankrijk	Jagersvereniging	Artikel 1, Eerste Protocol EVRM	P16-2021-002 Persbericht 2.6.21	ADVISORY OPINION 13.7.22
11.3.21	Armenië	Politiebehandeling; verjaring marteling – uitvoering EHRM arrest	Artikelen 3 en 7 EVRM	P16-2021-001 Persbericht 12.5.21	ADVISORY OPINION 26.4.2022
19.11.20	Slowakije	Onderzoek naar misdaden door de politie	Artikelen 2, 3 en 6 EVRM.	persbericht 4.12.2020	Persbericht: afwijzing van het verzoek 1.3.2021

5.11.20	Litouwen	Afzettingsprocedure parlements lid	Artikel 3, Eerste Protocol EVRM	P16-2020-002 <u>Persbericht</u> 28.1.21	<u>ADVISORY OPINION</u> 8.4.2022 <u>persbericht</u>
2.8.19	Armenië	Geen straf zonder wet - Terugwerkende kracht van een strafbepaling – Verwijzing naar andere bepaling	Artikel 7 EVRM	P16-2019 -001	<u>ADVISORY OPINION</u> 29.5.2020 <u>persbericht</u>
12.10.18	Frankrijk	Draagmoederschap; geboorteregister	Artikel 8 EVRM	P16-2018-001	<u>ADVISORY OPINION</u> 10.4.2019 <u>Menneson</u> t. <u>Frankrijk</u>